

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Petr Šmídek

**Obhájce v hlavním líčení
a defence counsel in the criminal trial**

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Trestní právo hmotné a procesní

Datum vypracování práce: 13. ledna 2016.

Prohlašuji, že předloženou rigorózní práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Petr Šmídek

Děkuji tímto vedoucímu své rigorózní práce Doc. JUDr. Bc. Tomáši Gřivnovi, Ph.D., za příjemnou spolupráci, odborné vedení a cenné rady, kterými mi byl při zpracování této práce nápomocen.

Seznam použitých zkratk

LZPS	Listina základních práv a svobod, vyhlášená předsednictvem České národní rady ze dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky pod č. 2/1993 Sb., ve znění úst. zák. č. 162/1998 Sb.
Úmluva	Zákon č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
AZ	Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
KOMORA	Česká advokátní komora

Obsah:	
Seznam použitých zkratk	4
1. Úvod	7 – 9
2. Obhájce	10 – 20
2.1. Obecná charakteristika advokacie	10 – 11
2.2. Obhájce v trestním řízení	12 – 20
2.2.1. Obecně o postavení obhájce v trestním řízení	12 – 13
2.2.2. Nutná obhajoba	13 – 15
2.2.3. Zvolený obhájce	15 – 16
2.2.4. Pluralita obhájců	16 – 17
2.2.5. Ustanovený obhájce	17 – 18
2.2.6. Ustanovení Českou advokátní komorou	18 – 20
3. Vyloučení obhájce z obhajoby	21 – 26
3.1. Vyloučení obhájce do účinnosti novely č. 265/2001 Sb.	21
3.2. Vyloučení obhájce po novele č. 265/2001 Sb.	22
3.3. Vyloučení advokáta proti kterému je vedeno trestní stíhání	23
3.4. Vyloučení advokáta je-li svědkem, znalcem či tlumočnickem	23 – 25
3.5. Vyloučení obhájce pro opakované nedostavení se k úkonům TR	25 – 26
4. Právo obžalovaného na obhajobu	27 – 29
5. Práva a povinnosti obhájce	30 – 34
6. Vztah obhájce a jeho klienta	35 – 40
7. Strategie obhajoby a taktika obhajoby	41 – 47
7.1. Obecně o strategii obhajoby a taktice obhajoby a její význam	41 – 42
7.2. Úvod do taktiky obhajoby	42 – 43
7.3. Vznik taktiky v obhajobě obhájce	43 – 44
7.4. Význam pojmu taktika obhajoby	44 – 45
7.5. Složky taktiky obhajoby	45 – 46
7.6. Dynamické pojetí taktiky	46 – 47
8. Požadavky na obhájce před zahájením hlavního líčení	48 – 53
8.1. Proč by neměl být obhájce před zahájením hlavního líčení pasivní	48 – 51
8.2. Kdy má obhájce navrhopvat předběžné projednání obžaloby	51 – 53
9. Důkazy a důkazní prostředky z pohledu obhajoby	54 – 64
9.1. Pojem dokazování	54 – 56
9.2. Opatřování důkazů obhájcem	56 – 58
9.3. Důkazy prováděné v hlavním líčení	59 -
9.3.1. Výpověď obžalovaného	59 – 60
9.3.2. Výpověď svědka	60 – 61
9.3.3. Odborné vyjádření a znalecký posudek	61 – 62
9.3.4. Výslech znalce	62 – 63
9.3.5. Ohledání	63
9.4. Důkaz věcný a listinný	63 – 64
9.5. Některé zvláštní způsoby dokazování	64
10. Hlavní líčení	65 – 71
10.1. Zásady hlavního líčení	66 – 71
11. Obhájce a obžalovaný v hlavním líčení	72 – 94
11.1. Hlavní líčení upravené v trestním řádu	72
11.2. Postup obhájce před a po zahájení hlavního líčení	72 – 73
11.3. Počátek hlavního líčení	73 – 76
11.3.1. Nepřítomnost obžalovaného	74 – 75
11.3.2. Nedostavení se obžalovaného	75
11.3.3. Žádost o konání v nepřítomnosti	75 – 76
11.3.4. Nepřítomnost obhájce	76

11.3.5. Možnost obviněného vzdát se obhájce	76 – 77
11.4. Obhajoba v průběhu hlavního líčení	77 – 83
11.4.1. Výpověď obžalovaného	77 – 82
11.4.2. Čtení výpovědi z přípravného řízení	82 – 83
11.5. Provádění dalších důkazů v hlavním líčení	84 – 97
11.5.1. Výslech svědků	84 – 89
11.5.2. Výslech znalce	89 – 93
11.5.3. Věcné a listinné důkazy	93 – 94
11.5.4. Provádění důkazů ze strany obhájce	94 – 95
11.6. Protokolace v hlavním líčení	95 – 97
12. Závěr hlavního líčení	98 – 108
12.1. Skončení hlavního líčení	106 – 107
12.2. Rozsudek	107 – 108
12.3. Zvážení podání opravného prostředku	108
13. De lege ferenda	109 – 110
14. Závěr	111 – 112
14. Resumé	113 – 114
15. Abstrakt	115 – 116

1. Úvod

Postavení obhájce v trestním řízení je dnes velmi diskutovaným tématem, nejen v rámci právní teorie a praxe, ale i v oblasti laické veřejnosti. V této souvislosti se setkáváme s řadou právních polemik doprovázených stále novými otázkami. Nahlížení na uvedenou problematiku nabízí hned několik úhlů pohledu a velmi širokou škálu dílčích rovin předmětu. Důvodem vysoké pozornosti, která je tímto směrem upřena, je zejména nesporná náročnost a zodpovědnost provázející osobu obhájce v průběhu celého trestního líčení, avšak kulminující, dle mého názoru, v čase konání hlavního líčení. Obtížnost role obhájce v této etapě trestního řízení spočívá především ve faktu, že jde o stádium, ve kterém se rozhoduje „konečným“ způsobem, tedy padne verdikt o vině a trestu.

Rovněž o úloze obhájce v hlavním líčení lze říci, že se z pohledu právní teorie jedná o poměrně obsáhlou látku, kterou lze diskutovat a posuzovat v různých aspektech odborného zájmu. Není ambicí této práce podat vyčerpávající rukověť s přesně definovaným postupem obhájce v hlavním líčení. Utvořit podrobný návod pro obhájce obsahující ucelené instrukce, jakým způsobem vést hlavní líčení, jak postupovat při provádění jednotlivých důkazů a v jakém stylu vést závěrečnou řeč, není teoreticky ani prakticky možné. Různorodost jednotlivých projednávaných skutků a také velké množství pravidel tvořících zákonný rámec práv a povinností zde uplatňovaných, možnost vytvoření „jednotného“ návodu k vedení hlavního líčení de facto vylučuje.

Smyslem obhajoby v trestním řízení je na jedné straně důsledně chránit oprávněné zájmy osoby, proti které je trestní řízení vedeno (tedy obviněného, později obžalovaného) a na straně druhé napomoci ochraně společnosti před bezprávím tím, že se bude významnou měrou podílet na spravedlivém rozhodnutí. Ve vztahu k obviněnému má obhájce povinnost zabezpečit náležité a řádné zjištění skutečností, které ho viny zbavují nebo alespoň jeho vinu zmírňují. K souvisejícím povinnostem obhájce náleží péče o objasnění věci po skutkové stránce, zejména z pohledu správného právního posouzení. Neméně důležitým úkolem obhajoby je dohled nad tím, aby nebyla porušena žádná procesní práva obžalovaného a nedocházelo ke krácení jeho práv a svobod zaručených trestním řádem, ústavou i mezinárodními smlouvami. K tomu, aby obhájce mohl dohlížet na zákonnost každého trestního řízení, je povinen nejen dodržovat, ale zejména řádně využívat možnosti mu svěřené trestním řádem, zákonem o advokacii i ústavou.

Má-li obhájce kvalitně vykonávat obhajobu v trestním řízení, ostatně i své povolání, musí splňovat určité profesní podmínky, těmi základními jsou ukončené vysokoškolské vzdělání v oboru práva a složení advokátní zkoušky. V průběhu trestního řízení jsou ovlivňovány vesměs nenahraditelné hodnoty pro obžalovaného, mezi které můžeme zařadit osobní svobodu, majetek, ale i čest či dobrou pověst. Proto by obhajoba obžalovaného měla být poskytována s nejvyšší možnou odborností, jež by měla využívat veškeré dostupné právní prostředky k dosažení úspěšného cíle. Kvalitní obhajoba je spojena s řadou oprávnění daných obhájci trestním řádem. Nejen veškerá oprávnění, ale i povinnosti obhájce související s trestním řízením, musí odpovídat a vyhovovat náročnosti řádného procesu vedeného v demokratickém státu. Rovněž neustálá kontrola odborné veřejnosti je z tohoto pohledu poskytovaných záruk nezbytnou součástí.

Jak již bylo uvedeno, obhájce sehrává zásadní roli při výkonu obhajoby obžalovaného, zejména pak při prosazování jeho práv a oprávněných zájmů a je tedy na obhájci, aby svým postupem v každém trestním řízení poskytoval co možná nejlepší obhajobu všem svým klientům.

Následující text je zaměřen na postavení obhájce v hlavním líčení, které je specifickou, klíčovou a současně poměrně složitou součástí celého trestního řízení. Z pohledu trestního řádu je hlavní líčení samostatným stádiem trestního řízení, z pohledu obviněného, resp. obžalovaného, je hlavní líčení nejdůležitější částí procesu, neboť zde dochází k rozhodování o jeho vině či nevině, případně též k uložení trestu.

Tato práce pojednává o obhajobě v trestním řízení, postupně odkrývá jednotlivá stadia hlavního líčení, poukazuje a odkazuje na možné postupy obhájce, doporučuje, či naopak odmítá, konkrétní kroky. Jsou zmíněny podmínky a okolnosti vzniku obhajoby a podrobnosti o tom, kdo a za jakých podmínek může být obhájcem. Pozornost je věnována také nezbytné spolupráci obhájce a obžalovaného, jejich právům a povinnostem v rámci hlavního líčení. V některých kapitolách je akcentován význam zvolení správné taktiky pro hlavní líčení s cílem zajistit maximálně účinnou obranu proti vznesené obžalobě.

Klíčový moment je spatřován v aktivitě obhájce a jeho efektivním využívání zákonných prostředků k tomu, aby došlo k naplnění zvoleného cíle obhajoby. Tato aktivita je žádoucí již od okamžiku samotného podání obžaloby státním zástupcem a následné období do zahájení hlavního líčení by mělo být účelně využito k zajišťování a opatřování důkazů,

kteře napomohou vyvrátit vinu obžalovaného, nebo ji alespoň zmírnit. V této fázi trestního řízení, tedy od podání obžaloby k soudu do dne konání hlavního líčení, se de facto tvoří celá obhajoba, kterou by se následně obžalovaný se svým obhájcem měl snažit udržet po celé hlavní líčení.

Největší pozornost je v práci věnována problematice obhajoby v průběhu hlavního líčení. Je vysloveno přesvědčení, že v tomto stádiu trestního řízení je pro advokáta nezbytné být předem připraven na všechny prováděné důkazy, s důrazem na samotný výslech obžalovaného. Zde lze zároveň uvést, že cílem celé práce je (kromě obecného vymezení celkové úlohy obhájce v trestním řízení a také posouzení související právní úpravy) především analyzovat roli obhájce z pohledu jeho schopnosti ovlivnit průběh a výsledek hlavního líčení. Je snahou, s využitím zkušeností nabytých v praxi, zdůraznit naprostou nezbytnost aktivního přístupu nejen ve vyhledávání a navrhování důkazů, ale i při jejich samotném provádění. Veškerá činnost obhájce musí korespondovat s jeho vědomím, že pro obviněného, který je právním laikem, představuje odborně vzdělaného zástupce a pomocníka, který svým konáním významnou měrou zasahuje a ovlivňuje tak zásadní rozhodnutí, jakým je konečné vydání rozsudku.

2. Obhájce

2.1. Obecná charakteristika advokacie

Potřeba odborné pomoci poskytované znalcem práva se v historii vyskytuje od samého vývoje společnosti. Nabízená odborná pomoc se datuje již od starověkých státních útvarů, kterými byly např. městské státy v Mezopotámii, antickém Řecku či antickém Římě. Určená pomoc byla již v těchto městských státech vyhledávána z důvodu, že se právní předpisy, resp. normy práva, staly natolik složitými, že pro obyčejného člověka nebylo možné se bez odborných rad znalců práva orientovat v právní náročnosti platných norem. Význam slova advokacie pochází z latinského výrazu „advocare“, který můžeme přeložit jako „povolat k pomoci“.

Advokacie má za sebou poměrně dlouhou historii. Její formování se datuje od doby, kdy se právní řád stával pro jednotlivce natolik složitým, že si již sám nevystačil s vlastními silami, resp. znalostmi práva, proto ve svém zájmu vyhledával radu těch, kteří se studiu práva věnovali profesně. Advokacie byla na začátku svého působení vykonávána jako povolání čestné, za které se nepobírala odměna. S vývojem poskytování této služby byl zákaz pobírání odměny zrušen a právní pomoc byla poskytována za úhradu, však ta byla limitována maximální částkou. Od počátku 3. století n. l. byli advokáti začleněni do stavu, který byl specifický tím, že nebyl samostatný, vykonávání advokacie bylo podřízeno úřední moci. Pojem nutná obhajoba nebyl v Římě zaveden. S tímto výrazem se setkáváme až s nástupem církevního práva, které nutnou obhajobu zavedlo pro chudou část obyvatel. V českých zemích se o advokacii dozvídáme z pramenů ze 13. století, které nasvědčují tomu, že se obě strany sporu objevovaly u soudu spolu s osobou, která jim napomáhala v ochraně jejich práv.

Dnes je advokacie považována za nezávislé a svobodné povolání vykonávané na soukromoprávním principu, soustavně a za úplatu. Je vykonávána příslušníky advokátního stavu, kteří poskytují právní služby v souladu se zákonem o advokacii a dalšími právními předpisy. Pod pojem poskytování právních služeb se rozumí zastupování klienta advokátem v řízeních před soudy a jinými orgány veřejné moci, obhajoba v trestním řízení, udělování právních rad, vyhotovování listin, jejich kontrola apod..

Poskytování právních služeb a podmínky pro výkon těchto služeb jsou upraveny pro příslušníky advokátního stavu zákonem č. 85/1996 Sb. o advokacii. Mezi základní podmínky zmíněného zákona pro výkon advokacie náleží plná způsobilost k právním úkonům, bezúhonnost, vysokoškolské vzdělání v oboru práva, vykonání alespoň tříleté

právní praxe advokátního koncipienta, složení advokátní zkoušky a složení slibu do rukou předsedy České advokátní komory.

Dalšími právními předpisy upravujícími výkon advokacie jsou občanský soudní řád, trestní řád, zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, etický kodex a další stavovské předpisy České advokátní komory.

Etický kodex¹ je usnesení České advokátní komory vydané v souladu se zákonem o advokacii, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů v České republice. Etický kodex je vydán Českou advokátní komorou a představuje „vnitřní“ pravidla České advokátní komory k výkonu advokacie, kterými se řídí právní vztahy advokáta ke klientovi nebo ke třetím osobám v souvislosti s výkonem advokacie. Etickým kodexem jsou mimo jiné stanovena pravidla, kterými je advokát povinen poctivým a slušným chováním přispívat k vážnosti advokátního stavu.

Práva a povinnosti advokáta se rozdělují do čtyř základních skupin: a) práva a povinnosti týkající se vztahu advokáta a klienta, b) práva a povinnosti týkající se vztahu advokáta a orgánů veřejné moci, c) práva a povinnosti týkající se vztahu advokáta a ostatních kolegů a d) práva a povinnosti týkající se vztahu advokáta a advokátního koncipienta.

V souvislosti se zastupováním advokáta, obhájce v trestním řízení z pohledu stavovských předpisů, přinesla novela zákona o advokacii povinnost používat v některých případech stavovský oděv advokáta (talár). Dle schválené novely je advokát povinen talár používat v trestním řízení, a dále před Ústavním soudem, Nejvyšším soudem a Nejvyšším správním soudem. Tato povinnost pro advokáty byla stanovena od 1. září 2009.²

1. Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ČAK

2. zákon č. 85/1996 Sb. o advokacii, § 17a

2.2. Obhájce v trestním řízení

2.2.1. Obecně o postavení obhájce v trestním řízení

Obhájcem v trestním řízení může být pouze advokát, tedy osoba znalá platné právní úpravy, která zaručuje kvalitu poskytované obhajoby. Obhájcem je právní zástupce osoby, proti které je vedeno trestní řízení, a která je stranou v trestním řízení.³ Obhájce poskytuje obviněnému odbornou právní pomoc s cílem náležitě a včas objasnit skutečnosti, které obviněného zbavují viny, resp. jeho vinu zmírňují. Obhájce vystupuje v trestním řízení ve prospěch obviněného, obhajuje jeho zájmy a spolupracuje s obviněným při výkonu jeho práv.⁴ Při obhajobě dbá na to, aby nebyl potrestán nevinný, pokud je obviněný shledán vinným, tak aby byl potrestán pouze v souladu se zákonem. Obhájce je samostatným subjektem trestního řízení, který však v trestním řízení vystupuje jménem obviněného a jedná s jeho souhlasem, z čehož vyplývá, že obhájce nemůže jednat vlastním jménem, a to ani v řízení proti uprchlému.⁵

Jak stanoveno v trestním řádu, obhájcem může být pouze advokát. Tuto skutečnost můžeme označit jako privilegium advokátů v České republice. Jedná se o jeden z tradičních projevů „advokátního primusu“. Postavení advokátů v trestním řízení můžeme označit za monopol výkonu obhajoby. Advokát se v průběhu trestního řízení, s výjimkou řízení vedených před krajským soudem jako soudem prvního stupně, před vrchním soudem a Nejvyšším soudem, může nechat zastoupit koncipientem. Postavení, práva a povinnosti advokátního koncipienta jsou stanoveny trestním řádem, zákonem o advokacii a dalšími právními předpisy.

Ke shora uvedenému je nutno uvést, že v trestním řízení mají i další osoby tzv. obhajovací práva. Trestní řád dává některá obhajovací práva ve prospěch obviněného i třetím osobám, které můžeme rozdělit do následujících dvou skupin: a) osoby vykonávající obhajobu v zastoupení obviněného a b) ti, kteří právo obhajoby vykonávají vlastním jménem a mají samostatné obhajovací právo.

3. Musil J., Kratochvíl J., Šámal P. a kolektiv, Trestní právo procesní, nakladatelství C.H.Beck v Praze v roce 2007, str. 250

4. Jelínek J., Drašík A., Haltufová Š., Hasch K., Heczeg J., Jirásek, J., Navrátilová J., Sovák Z., Rabinská I., Ščerba F., Vávrová T., Trestní právo procesní 5. aktualizované vydání Linde 2007, str. 212

5. Jelínek J., Drašík A., Haltufová Š., Hasch K., Heczeg J., Jirásek, J., Navrátilová J., Sovák Z., Rabinská I., Ščerba F., Vávrová T., Trestní právo procesní 5. aktualizované vydání Linde 2007, str. 212

Do první skupiny řadíme zákonné zástupce obviněného, který je zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo je jeho způsobilost omezena. Zákonný zástupce může zejména volit obhájce pro obviněného, může za něho podávat žádosti či opravné prostředky, je též oprávněn účastnit se těch úkonů, kterých se podle zákona může účastnit obviněný. Mezi zákonné zástupce řadíme rodiče a opatrovníka. Do druhé skupiny náleží příbuzní obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel a druh, v případě řízení proti mladistvému je zde též orgán pověřený péčí o mládež.

2.2.2. Nutná obhajoba

V trestním řízení není ponecháno pouze na vůli obviněného, zda se bude obhajovat sám. Trestní řád upravuje tzv. nutnou obhajobu, tedy případy, kdy obviněný musí mít v trestním řízení obhájce, a to i v případě, že si jej nepřeje. Zákonodárce považuje v určitých situacích výkon obhajoby obhájcem natolik důležitý, že jej nařizuje, bez ohledu na postoj obviněného.

Obviněný musí mít obhájce, a to již v přípravném řízení, v těchto případech:

- a) je-li ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí svobody nebo na pozorování ve zdravotnickém zařízení. V těchto případech by byl obviněný bez obhájce krácen na svých právech, neboť by nebyl schopen využívat řadu svých oprávnění z důvodu své „izolace“,
- b) je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům, nebo způsobilost k právním úkonům je omezena. Za osobu zbavenou způsobilosti k právním úkonům se považuje osoba, která byla rozhodnutím soudu zbavena způsobilosti,
- c) jde-li o řízení proti mladistvému. Za mladistvého se považuje osoba, resp. pachatel, který v době spáchání skutku dovršil patnáctý rok svého věku a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.
- d) jde-li o řízení proti uprchlému. V řízení proti uprchlému musí mít obviněný obhájce vždy. Tento obhájce má stejná práva jako obviněný, nikoliv povinnosti. Za osobu uprchlou se považuje ten obviněný, který se trestnímu řízení vyhýbá např. pobytem v cizině, nebo se skrývá, není osobně přítomen.
- e) v případech, kdy to považuje soud (v přípravném řízení státní zástupce) za nutné, zejména s přihlédnutím k osobnosti obviněného. A to s ohledem k jeho tělesným nebo duševním vadám, jež vzbuzují pochybnosti, zda je schopen se sám náležitě hájit,

f) koná-li se řízení o trestném činu, za který zákon stanoví odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let. V takovém případě musí mít obviněný obhájce již v přípravném řízení.

Vzniká-li důvod nutné obhajoby již při zahájení trestního stíhání, resp. od okamžiku předání usnesení o zahájení trestního stíhání, je orgán činný v trestním řízení povinen postupovat tak, aby byla zachována možnost obviněného obhájce si zvolit, či byla poskytnuta dostatečná lhůta k jeho zvolení.

Jestliže orgán činný v trestním řízení při zahájení trestního řízení provede výslech obviněného v době, kdy obviněný nemá obhájce, a jde o případ nutné obhajoby, dochází k porušení práva obviněného na obhajobu. V případě provedení úkonů policejním orgánem v době, kdy obviněný neměl obhájce, ač jej mít měl, může se následně obhájce domáhat opakování provedených úkonů za účasti obhájce. Pokud policejní orgán nevyhoví návrhu na opakování provedených úkonů za účasti obhájce, je toto porušení práva na obhajobu vadou přípravného řízení⁶, která ve svém důsledku může vést k vrácení věci státnímu zástupci k došetření.

Dále musí mít obviněný obhájce v hlavním líčení konaném ve zjednodušeném řízení, proti zadrženému, v řízení o vydání do ciziny a v řízení, v němž se rozhoduje o uložení ochranného léčení.

Obhájce ustanovený, a to i v případě ustanovení Českou advokátní komorou, může odmítnout poskytnutí právních služeb, resp. převzetí obhajoby, a to z důvodu pracovního přetížení obhájce, pro nedostatek zkušeností či odborných znalostí vyžadovaných pro dané trestní řízení.

Povinnost obhájce přímo odmítnout převzetí obhajoby je stanovena v zákoně o advokacii⁷, a to pro případy, kdy ve shodné věci již poskytl právní pomoc jinému klientovi, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá. Nebo tuto službu vykonal advokát, s nímž advokát vykonává svoji advokátní praxi ve sdružení nebo společnosti. Dále z důvodu, že zájmy toho, kdo o právní služby žádá, jsou v rozporu se zájmy advokáta, či osoby advokátu blízké.

Ze stejných důvodů, jako jsou shora uvedené, je obhájce povinen bez prodlení požádat o zrušení svého ustanovení, a to kdykoliv v průběhu trestního řízení, dozví-li se skutečnosti výše uvedené.

6. § 188 odst. 1, písm. e) trestního řádu

7. § 19 odst. 1 zákona o advokacii

V souvislosti s nutnou obhajobou stanovenou v § 36 trestního řádu je důležité zmínit ustanovení § 36b odst. 1 a odst. 2 trestního řádu. Ustanovení § 36 odst. 1 trestního řádu uvádí, že se obviněný může obhájce vzdát, pokud nejde o trestný čin, za který lze uložit výjimečný trest. Ustanovení § 36 odst. 2 trestního řádu dodává, že se obviněný může vzdát obhájce dle ustanovení § 36 odst. 1 pouze výslovným písemným prohlášením nebo ústně do protokolu u orgánu činného v trestním řízení, který toto řízení vede. Prohlášení musí být učiněno za přítomnosti obhájce a po předchozí poradě s ním.

Možnost vzdání se obhajoby ze strany obviněného byla provedena novelou č. 459/2011 Sb. platnou od 1. ledna 2012, která ovšem zpochybňuje institut nutné obhajoby, a to z pohledu názvu i funkce tohoto institutu.

2.2.3. Zvolený obhájce

Mezi základní práva obviněného náleží volba svého obhájce, bez ohledu na to, zda se jedná o nutnou obhajobu či nikoliv. Volba svého obhájce je jedno z nejdůležitějších procesních práv obviněného, které je zaručeno jak mezinárodními smlouvami o lidských právech a svobodách tak i právními předpisy České republiky.

Obviněný má tak možnost zvolit si takového obhájce, který bude dle jeho názoru hájit jeho zájmy dle jeho nejlepšího vědomí a svědomí. Samotný trestní řád dává možnost obviněnému zvolit si svého obhájce, pokud nechce, by mu byl soudem ustanoven.

Zastoupení vzniká na základě uzavřené smlouvy o poskytování právních služeb mezi advokátem a jeho klientem, v případě trestního řízení mezi obhájcem a obviněným. Tato smlouva je svým určením příkazní smlouvou, která je upravena na jedné straně občanským zákoníkem a na druhé straně je modifikována zákonem o advokacii. Modifikace smlouvy o poskytování právních služeb zákonem o advokacii spočívá zejména v tom, že obhájce je při poskytování právních služeb nezávislý, je vázán pouze právními předpisy a jejich mezích zákonem o advokacii.⁸

Na základě uzavřené smlouvy o poskytování právních služeb je zvolenému obhájci udělena plná moc. Plná moc opravňuje advokáta obhajovat obviněného v konkrétním trestním řízení. Jedná se o jednostranný právní úkon, kterým se „navenek“ prokazuje uzavření smlouvy o poskytování právních služeb mezi obviněným a obhájcem.

8. Jelínek J., Uhlířová M., Obhájce v trestním řízení 1. vydání Praha Leges 2011, s 132

Forma přijetí plné moci obhájce pro trestní řízení není zákonem výslovně specifikována, ovšem z přijetí plné moci musí být zřejmý a jasný souhlas obhájce. Souhlas obhájce se svým ustanovením je nezbytný,⁹ neboť advokát může i bez udání důvodu odmítnout poskytnutích právní služeb, nebo například obhajobu nemůže převzít z důvodu tzv. kolize klientů. Plná moc je jednostranným právním úkonem obviněného nebo jiné osoby uvedené v § 37 odst. 1 trestního řádu. Jak již bylo řečeno, plnou moc udělenou obviněným nemusí obhájce přijmout. Proto na plné moci udělené obviněným a předané do spisu musí obhájce výslovně uvést, že zmocnění přijímá, a připojit svůj podpis a datum, případně i hodinu převzetí zmocnění. Od tohoto data a hodiny, uvedené na plné moci obhájcem, obhajuje obhájce obviněného.¹⁰

V případě nutné obhajoby může obviněnému obhájce zvolit též zákonný zástupce, jeho příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, druh, jakož i zúčastněná osoba. Je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, mohou tak učinit tyto osoby i proti jeho vůli, viz § 37 odst. 1 trestního řádu.

2.2.4. Pluralita obhájců

Trestní řád nijak podrobně neřeší otázku spojenou s pluralitou obhájců v trestním řízení. Pluralita obhájců nastává, když obviněný pro jedno trestní řízení vedené proti jeho osobě udělí plnou moc dvěma nebo více obhájcům. Postavení každého z těchto obhájců, na základě jim udělené plné moci, je takové, že každý z nich disponuje samostatnými obhajovacími právy a povinnostmi, od postavení druhého obhájce neodvozenými.¹¹ Pluralitu obhájců není možné zaměňovat se substitučním zastoupením, ve kterém nedochází k pluralitě obhájců, nedochází k udělení více plných mocí pro jedno trestní řízení, neboť substituent není přímo spojen s osobou obviněného, jedná pouze na základě zmocnění a v mezích zmocnění, které bylo uděleno obhájci, ať již zvolenému či ustanovenému.

Institut plurality obhájců jednoznačně určila až novela trestního řádu č. 265/2001 Sb.. Do účinnosti novely trestního řádu bylo právo obviněného zvolit si dva nebo více obhájců odvozováno, a to zejména z ustanovení § 37 odst. 3 trestního řádu, které stanoví, že

9. § 18. odst. 1 zákona o advokacii

10. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby, 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 421

11. Jelínek J., Uhlířová M., Obhájce v trestním řízení I. vydání Praha Leges 2011, s. 156

v případě, kdy obviněný neoznámí, kterého ze svých zvolených obhájců zmocnil k přijímání písemností a k vyrozumívání o úkonech trestního řízení, určí tohoto obhájce předseda senátu, v přípravném řízení státní zástupce a uvedené rozhodnutí oznámí všem obhájcům.

Pro zakotvení plurality obhájců měl význam nálezu Ústavního soudu,¹² který stanovil, že obhajoba obviněného více obhájci v průběhu celého trestního stíhání není zákonem vyloučena, a že možnost k uplatnění obhajoby musí dostat od orgánů činných v trestním řízení všichni obhájci, které si obviněný zvolil.

Tedy s účinností do 1. ledna 2002 má obviněný právo zvolit si dva nebo více obhájců. Od shora uvedeného nálezu, resp. novely trestního řádu, je pluralita obhájců poměrně rozšířeným institutem, který lze považovat za další rozšíření práva na formální obhajobu.

Pluralita obhájců se uplatňuje především u časově či odborně náročných trestních kauz. Větší počet obhájců pak umožňuje možnost kolektivního posouzení dané trestní věci, případné rozdělení kompetencí v přípravě obhajoby, samotné obhajoby či vyhledávání důkazů, nebo rozdělení kompetencí v závislosti na složitosti projednávaného trestního řízení.

Na druhé straně je zde také hledisko finanční, neboť ne každý obviněný, či obžalovaný si může dovolit hradit zastupování více obhájci. V případě zvolení více obhájců obžalovaný očekává, že pluralita obhájců zvyšuje záruku, že nebude v trestním řízení opomenuto nic, co je možno z jeho hlediska v řízení uplatnit.¹³

2.2.5. Ustanovení obhájce

Jestliže obviněný nemá obhájce v přípravném řízení, kdy ho mít musí, určí se mu lhůta ke zvolení obhájce. Pokud v této lhůtě nebude obhájce zvolen, bude mu obhájce po dobu, pro kterou trvají důvody nutné obhajoby, neprodleně ustanoven.¹⁴

12. III. ÚS 308/97 ze dne 4. června 1998

13. Mandák V., K otázce působení dvou nebo více obhájců obviněného, *Trestně právní revue* č. 1/2006, s. 30,

14. § 38 odst. 1 trestního řádu; Obviněnému je třeba nejprve umožnit, aby si obhájce zvolil. Jestliže si nezvolí obhájce ihned, určí mu příslušný orgán činný v trestním řízení ke zvolení obhájce lhůtu. Lhůta ke zvolení obhájce je tzv. lhůtou soudcovskou, kterou může orgán činný v trestním řízení, jenž ji stanovil, podle okolností i prodloužit. Délka lhůty se stanoví s přihlédnutím k povaze a okolnostem případu tak, aby na jedné straně byla dána skutečná možnost k volbě obhájce a nebyl ohrožen účel nutné obhajoby a na druhé straně nedocházelo k zbytečným průtahům v trestním řízení. To zákon zdůrazňuje tím, že obhájce musí být po marném uplynutí lhůty neprodleně ustanoven. Šámal P., *Trestní řád*, 1. vydání 2008 s. 291.

V případech nutné obhajoby umožní orgán činný v trestním řízení obviněnému zvolit si obhájce sám. Pro zvolení obhájce se stanoví obviněnému lhůta, a po marném uplynutí této lhůty je obviněnému obhájce ustanoven. Lhůta poskytnutá obviněnému ke zvolení obhájce není trestním řádem stanovena, předpokládá se přiměřená lhůta ke zvolení s přihlédnutím k povaze a okolnostem daného trestního řízení. Přiměřenost je také závislá na tom, zda bude ze strany orgánů činných v trestním řízení podáván návrh na uvalení vazby apod..

Ustanovený obhájce je povinen obhajobu převzít. Z důležitých důvodů může ustanovený advokát požádat o zproštění obhajoby a místo něj bude ustanoven jiný obhájce. Obhájce může dále požádat o zproštění obžaloby z důvodu narušení nezbytné důvěry mezi obviněným a obhájcem, což je ve shodě s oprávněním advokáta odstoupit od smlouvy o poskytování právních služeb.

Obhájce pro trestní řízení ustanovuje, a pominou-li důvody nutné obhajoby, ustanovení zruší předseda senátu, v přípravném řízení soudce. Není-li zrušeno ustanovení obhájce z důvodů pominutí nutné obhajoby a není-li obhájce zproštěn obhajoby, zaniká obhájcovo ustanovení skončením trestního řízení vedeného proti obviněnému.

2.2.6. Ustanovení Českou advokátní komorou

Obhájcem v trestním řízení bývá i advokát určený Českou advokátní komorou k tomu, aby poskytoval obhajobu obviněnému. Česká advokátní komora jej určí žadateli, tj. osobě, která žádá Českou advokátní komoru o ustanovení obhájce v daném konkrétním trestním řízení. Jedná se o osoby, které nesplňují zákonné předpoklady nutné obhajoby stanovené trestním řádem, ovšem mohou požádat Českou advokátní komoru o určení advokáta k obhajobě.

Česká advokátní komora ustanoví advokáta žadateli v případech, kdy se ze strany žadatele nejedná o zjevně bezdůvodné uplatňování nebo bránění jeho práv, či jeho oprávněných zájmů. V případě, že žadatel splňuje podmínky shora uvedené, Česká advokátní komora mu v souladu s ustanovením § 18 odst. 2 zákona o advokacii ustanoví advokáta, kterého pověří k obhajobě v trestním řízení vedeném proti žadateli.

Ustanovení advokáta je rozhodnutím České advokátní komory s vymezením rozsahu poskytované služby včetně povinnosti poskytnout právní služby bezplatně či za sníženou odměnu.

Trestní řád žádným způsobem neupravuje ustanovení obhájce Českou advokátní komorou, nejedná se o ustanovení tzv. „ex offio“, ale o určité administrativní opatření, ke kterému je

Česká advokátní komora zmocněna zákonem o advokacii. Jedná se o svěřenou veřejnoprávní pravomoc, kterou je každý advokát povinen respektovat.

Ustanovení advokáta obhájcem pro dané konkrétní řízení Českou advokátní komorou není ustanovení obhájce soudem v souladu s § 38 trestního řádu, proto samo o sobě nezakládá vznik práv a povinností v trestním řízení, plynoucí ze shora uvedeného ustanovení § 38 trestního řádu. Určení Českou advokátní komorou nenahrazuje udělení plné moci klientem. Opatření České advokátní komory samo o sobě nenahrazuje rozhodnutí o udělení procesní role obhájce v trestním řízení¹⁵ a neopravňuje jej k výkonu práv a povinností obhájce v trestním řízení.¹⁶ Určení advokáta ČAK nezakládá právní vztah advokát – klient, a už v žádném případě vztah obhájce – obviněný, jedná se toliko o příkaz ČAK konkrétnímu advokátovi, aby za splnění konkrétních podmínek právní službu v určitém rozsahu poskytl, advokát se automaticky nestává obhájcem. ČAK nedisponuje pravomocí bezprostředně zakládat procesní vztah obhájce – obviněný, to vyplývá z použití obecných termínů „advokát“ (nikoliv obhájce) a „určit“ (nikoliv ustanovit).¹⁷

Osoba, které byl určen advokát ke konkrétnímu trestnímu řízení, je povinna s advokátem, obhájcem, uzavřít smlouvu o právním zastoupení, či udělit mu „standardní“ plnou moc pro trestní řízení.

Obhájce určený Českou advokátní komorou je oprávněn nepřevzít obhajobu žadatele, pro důvody opravňující odmítnutí převzetí klienta, či obviněného dle standardů stanovených v zákoně o advokacii.

Výkon obhajoby v případě určení Českou advokátní komorou zaniká pravomocným skončením trestního řízení, pokud v rozhodnutí komory není vymezen jiný rozsah právní služby, nebo přestane-li mít žadatel zájem o to, aby jej ustanovený obhájce nadále hájil.

V případě ustanovení obhájce Českou advokátní komorou nemůže advokát vypovědět žadateli plnou moc, ať již z jakéhokoliv důvodu, ale musí požádat Českou advokátní komoru o zrušení ustanovení povinnosti obhajovat, nebo požádat o určení jiného obhájce. Důvody pro žádost o zrušení povinnosti obhajovat, či požadavku na určení jiného obhájce,

15. Jelínek J. a kolektiv, Trestní právo procesní, 1. vydání podle novelizované úpravy účinné od 1.1.2010, Praha, Leges 2010, s. 241,

16. usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7To 65/2002, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem sp. zn. Nt 6/2001,

17. Ježek V. Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 zákon o advokacii, Bulletin advokacie 8/1999, s. 11, 12,

jsou shodné, jako v případě odstoupení od smlouvy o poskytování právních služeb.¹⁸
V případě nedodržení této podmínky by ze strany advokáta došlo k porušení pravidel stanovených Českou advokátní komorou, za což by mohl být kárně postižen.

18) Zákon o advokacii § 20 odst. 2 je advokát oprávněn smlouvu o poskytování právních služeb vypovědět, popřípadě požádat o zrušení ustanovení nebo požádat Komoru o určení jiného advokáta, dojde-li k narušení nezbytné důvěry mezi ním a klientem nebo neposkytne-li klient potřebnou součinnost. Advokát je oprávněn takto postupovat také tehdy, pokud klient před poučením advokátem o tom, že jeho pokyny jsou v rozporu s právním nebo stavovským předpisem, trvá na tom, aby advokát přesto postupoval podle těchto pokynů. V ustanovení § 20 odst. 3 je advokát oprávněn vypovědět smlouvu o poskytování právních služeb, nesložil-li klient přiměřenou zálohu na odměnu za poskytnutí právních služeb, ačkoliv byl o to advokátem požádán.

3. Vyloučení obhájce z obhajoby

3.1. Vyloučení obhájce do účinnosti novely č. 265/2001 Sb.

Obhájce může být vyloučen z obhajoby. Před účinností novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. s účinností od 1. ledna 2002 nemohl být obhájcem v hlavním líčení a ve veřejném zasedání ten, kdo byl k hlavnímu líčení předvolán jako svědek, znalec či tlumočník. Z dikce zákona plynulo, že obhájce nemohl vypovídat jako svědek, znalec či tlumočník v přípravném řízení. V případě, že obhájce vypovídal jako svědek, znalec či tlumočník v přípravném řízení, bylo další setrvání obhajoby v hlavním líčení pouze na jeho uvážení, zda výkon obhajoby není v rozporu s posláním obhájce chránit práva a oprávněné zájmy obviněného dle zákona o advokacii.

Trestní řád v ustanovení § 35 odst. 2 (ve znění do 31. prosince 2001) vycházel při vyloučení obhájce z pouhého předvolání obhájce k hlavnímu líčení. Dále se příliš nezabýval zákonnou povinností mlčenlivosti advokáta dle zákona o advokacii. Dle tehdy platné úpravy v případě předvolání obhájce jako svědka, měl orgán činný v trestním řízení zvážit, zda obhájce není ve vztahu k danému případu, u kterého byl povolán jako svědek, vázán státem uloženou povinností mlčenlivosti, popřípadě zda není dán zákaz výslechu dle § 99 odst. 2 trestního řádu.

Kdykoliv byl obhájce předvolán jako svědek v přípravném řízení, k hlavnímu líčení či k veřejnému zasedání, musel orgán činný v trestním řízení vážit, zda není obhájce ke skutečným, ke kterým má podat svědeckou výpověď, vázán povinností mlčenlivosti dle zákona o advokacii či u něho není dán důvod zákazu výslechu dle ustanovení § 99 trestního řádu.

Obhájce, který byl v trestním řízení povolán jako svědek, by měl být orgánem činným v trestním řízení plně obeznámen s předmětem jeho výslechu. Toto plné obeznámení je předpokladem k případnému odmítnutí svědecké výpovědi předvolaným obhájcem, z důvodu možného porušení povinnosti mlčenlivosti.

Porušení povinnosti mlčenlivosti ze strany advokáta, resp. obhájce tím, že by vypovídal, aniž by byl zproštěn mlčenlivosti, způsobí z hlediska trestního řádu to, že jeho výpověď bude považována nepoužitelný důkaz a z pohledu zákona o advokacii porušení povinnosti advokáta vůči svému klientovi, za co by obhájce mohl být Českou advokátní komorou kárně stíhán.

3.2. Vyloučení obhájce po účinnosti novely č. 265/2001 Sb.

Jak již bylo výše uvedeno, současná právní úprava vyloučení obhájce z obhajoby je od účinnosti novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. stanovena do čtyř odlišných případů, a to

- a) kdy je nebo bylo proti obhájci vedeno trestní stíhání ve věci, kde by měl být činný jako obhájce. Má v řízení postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby,
- b) kdy v řízení vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je v řízení tlumočnickem,
- c) opakovaně se nedostaví k úkonům trestního řízení, při kterých je jeho účast nezbytná, přičemž nezajistí účast jiného zástupce, ačkoliv byl řádně a včas o takovém úkonu vyrozuměn,
- d) vykonává obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují. Obhájce, který byl z tohoto důvodu vyloučen, nemůže v téže věci vykonávat obhajobu žádnému z obviněných (§ 37a odst. 2 trestního řádu).

Pokud je u obhájce dán jeden z důvodů shora uvedených, nemůže nadále vykonávat obhajobu, a to i bez ohledu na to, zda je obhajoba vykonávána na základě zvolení, udělení plné moci obviněným, resp. obžalovaným, nebo na základě ustanovení, ať již soudem – ex offo či advokátní komorou. O vyloučení zvoleného obhájce z obhajování rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení soudce i bez návrhu o vyloučení advokáta jako zvoleného obhájce z obhajování.¹⁹ Ustanoveného obhájce zproští povinnosti obhajoby předseda senátu a v přípravném řízení soudce.²⁰

Zásadním rozdílem nové úpravy trestního řádu, učiněné novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb., je, že neslučitelnost postavení obhájce s postavením svědka, znalce či tlumočnicka se nevztahuje pouze na hlavní líčení a veřejné zasedání, ale na celé trestní řízení, tedy i přípravné řízení, řízení vykonávací a i na řízení o mimořádných opravných prostředcích.

19. srov. § 37a odst. 2 trestního řádu, Toto ustanovení bylo vloženo do trestního řádu novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., zejména v návaznosti na důvody vyloučení zvoleného obhájce z obhajování, tak aby byly odstraněny praktické problémy vznikající s tím, že někteří obhájci odmítali respektovat znění zákona a způsob řešení spočívající v předání podle 66 odst. 3 per analogiím senátu kárné komise České advokátní komory ke kárnému postihu, se ukázal jako nedostatečně účinný a zejména jako velmi zdoluhavý a neodpovídající potřebám trestního řízení. Šámal P. a kolektiv, Trestní řád, 1. vydání 2008 s. 287.

20. § 40a odst. 1 trestního řádu

3.3. Vyloučení advokáta, proti kterému je vedeno trestní stíhání

Obhájce musí být vyloučen z obhajoby v případě, že v trestním řízení, ve kterém má obhajobu vykonávat, má postavení obviněného.²¹ Je naprosto nepřipustné, aby trestně stíhaný obhájce vykonával obhajobu obžalovaného, který je ve shodném řízení spoluobžalovaný. Taková možnost nepřichází v úvahu ani v případě, že proti trestně stíhanému advokátovi již bylo řízení zastaveno, či byl zproštěn obhajoby. Toto vyloučení z trestního řízení platí pro obhájce zvoleného i ustanoveného Českou advokátní komorou.

3.4. Vyloučení advokáta, je-li svědkem, znalcem či tlumočnickem

Vyloučení obhájce z obhajoby v případě, že v trestním řízení vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočnick, upravuje ustanovení § 35 odst. 3 trestního řádu, které stanoví, že postavení obhájce je neslučitelné s postavením svědka, znalce nebo tlumočnicka, a to pro celý průběh trestního řízení.

Ustanovení § 35 trestního řádu pro vyloučení obhájce z obhajoby předpokládá postavení „aktivního“ svědka, znalce či tlumočnicka. To znamená, že obhájce bude v případě svého předvolání svědčit v daném řízení, podávat znalecký posudek či bude tlumočit. Tedy, že pouhé předvolání obhájce jako svědka není důvodem k jeho vyloučení z obhajoby.

Předpokladem tohoto ustanovení není pouhá skutečnost, že obhájce je zapsán v seznamu znalců nebo v seznamu tlumočnicků, ale aktivní činnost obhájce v daném řízení jako znalce či tlumočnicka, proto v těchto případech je zcela na vůli obhájce, zda bude činný v daném trestním řízení.

Postavení obhájce, obviněného a svědka v téže trestní věci je neslučitelné se samotným výkonem obhajoby, je v rozporu se zákonem o advokacii i etickým kodexem. Výkon obhajoby ze strany obhájce pro obviněného spočívá v poskytnutí potřebné právní pomoci, za účelem využití prostředků k hájení zájmů obviněného. Zejména je nutné pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí věci (§ 41 odst. 1 trestního řádu).

Zároveň je obhájce povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta, využívat v jeho prospěch důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého uvážení pokládá za prospěšné (§ 16 zákona o advokacii).

21. P. Vantuch, Trestní řízení z pohledu obhajoby, 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s 57

Pro shora uvedené zákonné důvody není slučitelné postavení obhájce a svědka, znalce či tlumočníka v tomtéž řízení.

Pro vlastní výkon profese advokáta je velmi důležité navození důvěrného vztahu mezi ním a jeho klientem. Klient sděluje advokátovi skutečnosti, které jsou v jednoznačném rozporu s případnou obhajobou, ale informování obhájce je nutné pro přípravu „taktického“ vedení celého řízení. Z tohoto důvodu je advokát povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se v souvislosti s poskytováním právních služeb dozvěděl (§ 21 odst. 1 zákona o advokacii).

Ze shora uvedeného důvodu je nutné považovat mlčenlivost advokáta za základní pilíř jím vykonávané činnosti. Povinnost mlčenlivosti advokáta dodává jeho klientovi jistotu o tom, že obsah jeho sdělení či jiné skutečnosti, které se advokát v rámci projednávaného trestního řízení dozví, nebudou vyzrazeny třetím osobám. V případě nezaručení mlčenlivosti advokáta by výkon obhajoby postrádal smysl, neboť by se takto advokát mohl stát dalším „vyšetřujícím“ orgánem v trestním řízení, resp. činnost advokáta by nahrazovala činnost orgánů činných v trestním řízení nebo činnost soudu. Tento stav je zcela nepřijatelný, protože by se advokát, v postavení obhájce, dozvěděl od obviněného skutečnosti, které jsou pro orgány činné v trestním řízení předmětem dokazování.

V těchto případech by mohlo docházet v rámci trestního řízení k tomu, že by klienti advokáta zvažovali, co mají sdělit při poradě s advokátem a co nikoliv. Následně by svého advokáta nepovažovali za obhájce v trestním řízení, ale za spolupracovníka orgánů činných v trestním řízení.

Na druhé straně by docházelo k tomu, že obhájci, ať již zvolení či ustanovení, by nechtěli převzít obhajobu v trestním řízení, neboť v případě následného předvolání k podání svědecké výpovědi, by bez stanovené povinnosti mlčenlivosti, museli během svědeckého výslechu uvést všechny skutečnosti, které se při výkonu obhajoby dozvěděli.

Povinnost mlčenlivosti advokáta je poměrně široká. Advokát nemůže vypovídat zejména o konkrétních věcech, které jsou předmětem právní pomoci, o kterých se dozvěděl jako obhájce obviněného v trestním řízení, ale i jako právní zástupce klienta v občanskoprávním řízení. Nemůže uvádět ani skutečnosti o tom, že se na něj, jako na advokáta, obrátila určitá osoba s žádostí o právní pomoc a v jaké věci se tak stalo.

Obhájce je povinen zachovávat mlčenlivost i v případě, že je z okolností případu zřejmé, že jej klient nebo jeho právní zástupce zprostil povinnosti mlčenlivosti pod nátlakem nebo v tísní (§ 21 odst. 2 zákona o advokacii). V takovém případě nesmí v zájmu ochrany klienta vypovídat.

Obhájce či advokát, který je předvolán jako svědek, ostatně jako každá jiná osoba, jež obdrží předvolání svědka od orgánů činných v trestním řízení či od soudu, je povinen se na jeho základě dostavit a vypovídat jako svědek do protokolu o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo jiných rozhodných skutečnostech důležitých pro trestní řízení (§ 97 trestního řádu), ovšem nikoliv o trestní věci, ve které je činný jako obhájce.

Obhájce předvolaný jako svědek v trestní věci, ve které je činný jako obhájce, je povinen dostavit se k výslechu, ovšem není povinen vypovídat. Právní úprava obsažená v zákoně o advokacii a v trestním řádu respektuje neslučitelnost postavení obhájce a svědka v trestním řízení.

Proto v případech, kdy je obhájce předvolán jako svědek k orgánu činném v trestním řízení či k soudu, je povinností tohoto orgánu řádně poučit advokáta, kterého předvolal jako svědka, že jeho výslech je zakázán, pokud by se na jeho výpověď vztahovala povinnost mlčenlivosti (§ 21 zákona o advokacii). Pokud obhájce po poučení sdělí, že má povinnost mlčenlivosti, které ho obviněný nezprostil, neměl by být advokát dále vyslýchán. Shodně se vztahuje mlčenlivost a odepření výpovědi na skutečnosti, které se obhájce dozvěděl od jiného klienta, kterého neobhajuje v trestní věci.

3.5. Vyloučení obhájce pro opakované nedostavení se k úkonům v trestním řízení

Vyloučení obhájce z obhajoby také přichází v úvahu, pokud se opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, a to bez zajištění účasti svého zástupce, ačkoliv byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn. V případech, kdy se koná řízení před soudem a zvolený obhájce ani jeho zástupce se opakovaně (nejméně dvakrát) nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, může být vyloučen z obhajování, konkrétněji nedostaví-li se obhájce dvakrát k odročovanému hlavnímu líčení, nebo se jednou nedostaví k hlavnímu líčení a jednou k veřejnému zasedání odvolacího soudu.²²

Docent Pavel Vantuch uvádí, že povinností obhájce je účastnit se úkonů trestního řízení, u nichž je jeho účast nezbytná, nebo si zajistit účast svého zástupce. Žádost obviněného o odložení úkonu proto, že se ho nemůže ve stanoveném termínu zúčastnit jím zvolený obhájce (účast jiného zástupce si obviněný nepřeje), není pro orgán činný v trestním řízení důvodem k odložení úkonu. Pokud by se zvolený obhájce, který se nemůže zúčastnit úkonu, u něhož je účast obhájce nezbytná, takového úkonu opakovaně nezúčastnil, ani by

22. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby, 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 58

nezajistil účast svého zástupce, protože si ji obviněný nepřál, potom by šlo o důvod pro jeho vyloučení z obhajoby dle § 37a odst. 1 písm. b). Jiný výklad by umožňoval obviněnému opakované maření úkonů trestního řízení trváním na osobní účasti zvoleného obhájce.²³

K tomuto hodnocení nedostavení se zvoleného obhájce k nutným úkonům v trestním řízení uvádím náleží Ústavního soudu, kterým bylo rozhodováno za situace, kdy obhájce požádal z důvodu kolize s jiným nařízením hlavního líčení o odročení tohoto hlavního líčení, kterému soud nevyhověl. Ústavní soud následně, vzhledem ke všem okolnostem, vyhověl stížnosti obžalovaného a stanovil, že obžalovaný má právo žádat o odročení hlavního líčení pro překážku na straně obhájce.²⁴

Shora uvedeným náleží Ústavního soudu bylo stanoveno, že právo na obhajobu v sobě zahrnuje i právo žádat o odročení úkonu trestního řízení včetně hlavního líčení pro překážky na straně obhájce z toho důvodu, že obviněný žádá přítomnost zvoleného obhájce. Pokud tedy obviněný žádá o odročení hlavního líčení z důvodu, že se jeho obhájce z objektivních příčin nemůže k hlavnímu líčení dostavit, aniž by se jednalo o zjevnou obstrukci, je zásadně namístě takové žádosti vyhovět. Orgány činné v trestním řízení jsou totiž povinny obhájci umožnit, aby svá zákonná oprávnění a povinnosti plnil. Pouze v případě evidentních obstrukcí by tedy v souladu s názorem obsaženým v ústavním náleží²⁵ bylo možné akceptovat názor dovolacího soudu v posuzované věci.

23. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby, 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 60

24. náleží Ústavního soudu II. ÚS 2448/08 ze dne 30. 4. 2009 N 106/53 SbNU 331

25. náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 68/97 (N 74/8 SbNU 221)

4. Právo obžalovaného na obhajobu

Právo na obhajobu představuje zásadu nejen trestního řízení, ale také zásadu ústavní a jako takové náleží k základním občanským právům v každém demokratickém a právním státě.²⁶ Podstatou práva na obhajobu je zájem na ochraně práv obžalovaného. Právo na obhajobu je proto možno definovat jako souhrn oprávnění, která jsou obžalovanému poskytována zákonodárcem k obhajobě proti obvinění.²⁷ Právo na obhajobu se vztahuje na celé trestní řízení a všechny orgány činné v trestním řízení mají povinnost obžalovanému umožnit uplatnění jeho práv. Právo na obhajobu je stěžejní právo trestního procesu, které má zaručit ochranu zákonných zájmů a práv osoby, proti níž se trestní řízení vede. S ohledem na to má právo na obhajobu nejen obviněný, obžalovaný, odsouzený, ale i zadržaná podezřelá osoba a podezřelý ve zkráceném přípravném řízení.²⁸

S tímto právem je spjata základní podmínka obhajoby, a tou je skutečnost, že v souladu s trestním řádem ČR může být obhájcem pouze advokát. Důvod k tomuto opatření je zřejmý a jasný. Obžalovanému je dána možnost náležitého uplatnění práv na obhajobu, kterou mu zajišťuje zejména Listina základních práv a svobod a v souladu s ní trestní řád. Nelze však předpokládat, že každý obžalovaný zná trestněprávní a trestně procesní normy natolik, aby je využil ve svůj prospěch při své obhajobě v trestním řízení. Proto je zde obhájce, jehož úkolem je poskytnout obžalovanému potřebnou právní pomoc, a to prostředky a způsoby stanovenými v zákoně tak, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují a tím přispívají ke správnému objasnění věci a v závěru pokud možno ke spravedlivému rozhodnutí ve věci.

Obžalovaný má především právo hájit se sám prostředky podle vlastního rozhodnutí, stejně pak má právo vyžadovat od orgánů činných v trestním řízení, aby postupovaly tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, zejména aby také objasňovaly se stejnou pečlivostí okolnosti svědčící v jeho prospěch a prováděly v tomto směru důkazy.²⁹

V samotném trestním řízení je právo na obhajobu zakotveno již v úvodních ustanoveních o základních zásadách trestního řízení, viz kapitola deset Hlavní líčení této práce.

26. Mates P., Fiala J., Průcha P., Nový K., Poskytování právní pomoci v České republice, Lidne, Praha

27. Císařová D., Hasch K., Jelínek J., Mandák V., Matula V., Růžek A., Sovák Z., Štěpán J., Trestní právo procesní, Linde Praha 1999, s. 1994, s. 36

28. Vantuch P., Obhajoba obviněného, 2. doplněné vydání: C.H.Beck, 2002, s. 11

29. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby, 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 13

V souladu s právem na obhajobu jsou trestním řádem zakotvena práva obžalovaného a lze je rozdělit do tří základních složek.

Obhajoba materiální – je právem osobní obhajoby, tedy možnost hájit se sám. Právo osobní obhajoby znamená vyjadřovat se ke všem skutečnostem, které jsou obviněnému kladeny za vinu i k důkazům. Dále uvádět důkazy a okolnosti svědčící v jeho prospěch a činit návrhy na provedení důkazů a podávat opravné prostředky.

V tomto právu na obhajobu je zakotveno, že obžalovaný není povinen vypovídat, případně se radit se svým obhájcem v průběhu provádění úkonů trestního řízení. Z tohoto práva také plyne, že obhájce má právo zúčastnit se výslechu obžalovaného a dalších prováděných úkonů.

Obhajoba formální – je právem obžalovaného volit si obhájce a radit se s ním. Proto, aby obžalovaný v průběhu trestního řízení byl schopen využít veškeré práva své obhajoby, je namísto zvolit si obhájce. Toto právo vychází z předpokladu, že ne každý obžalovaný zná dokonale trestněprávní a procesněprávní normy a tyto řádně využije ve svůj prospěch.

S tímto právem obžalovaného je úzce spojeno právo požadovat od orgánů činných v trestním řízení to, aby byly objasněny všechny skutečnosti svědčící v jeho prospěch. O svých právech musí být obžalovaný řádně poučen a musí mu být dána možnost k tato práva uplatnit.

Z uvedeného výčtu práv obviněného plyne, že trestní řád dává obžalovanému poměrně velkou volnost procesního i mimoprocenálního postupu. Svých práv využít může, ale nemusí. Obžalovaný nesmí být nucen k žádné procesní aktivitě. Nemá důkazní povinnost a ani povinnost vyvracet skutečnosti, které jsou mu kladeny za vinu. Judikatura i literatura uznávají, že nelze usuzovat na vinu obviněného ze způsobu jeho obhajoby, např. z toho, že mlčí nebo vypovídá jen částečně, že záměrně vypovídá nepravdu, že popírá určité skutečnosti, nebo že je dokonce svádí orgány činné v trestním řízení na falešnou stopu apod..³⁰

Obžalovaný je tedy zcela svobodný ve volbě prostředků ke své obhajobě i v době jejich použití. Jeho procesní taktika je nedílnou součástí práva na obhajobu a nelze mu ji upřít.

Právo na obhajobu je nejdůležitějším právem osoby, proti níž se trestní řízení vede a tvoří záruku jejích dalších práv v trestním řízení, především spravedlivého projednání věci.³¹

Důležitost práva na obhajobu dokazuje i fakt, že závažné porušení předpisů

30. Mandák M., Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie č. 10/2003

31. Vantuch P., Obhajoba obviněného, 2. doplněné vydání: C.H.Beck, 2002, s. 13

zajišťujících právo na obhajobu může znamenat i vrácení věci státnímu zástupci k došetření při předběžném projednání obžaloby.

Obžalovaný má právo na obhajobu zajištěno i v případě, že nemá dostatek finančních prostředků, aby si hradil náklady obhajoby. Toto právo mu zajišťuje především článek 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod s tím, že podrobnější úpravu stanoví zákon.

Zákonem je zde trestní řád a jeho ustanovení § 33 odst. 2. Podle tohoto ustanovení rozhodne v takovém případě předseda senátu a v přípravném řízení soudce, že obžalovaný má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu. Je na obžalovaném, aby soudu doložil, že nemá dostatek prostředků na úhradu nákladů obhajoby. Novelou č. 283/2004 Sb. však bylo v ustanovení trestního řádu § 33 odst. 2 doplněno, že může být rozhodnuto předsedou senátu, a to v přípravném řízení na návrh státního zástupce, o nároku na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu i bez návrhu obžalovaného tehdy, vyplývá-li ze shromážděných důkazů, že obžalovaný nemá dostatek prostředků na náhradu nákladů obhajoby a je-li to třeba k ochraně práv obžalovaného. V těchto případech pak náklady obhajoby hradí zcela nebo zčásti stát. Pokud se však majetkové poměry obžalovaného dodatečně zlepší, rozhodne v přípravném řízení soudce a v řízení před soudem soud, že obviněný již na tuto úlevu nemá nárok.

5. Práva a povinnosti obhájce

K náležitému zajištění obhajoby obžalovaného stanoví trestní řád právní rámec postavení obhájce tvořený souborem práv a povinností, které určují meze trestní obhajoby, jak je stanoveno zejména v § 41 trestního řádu³², kterým je obhájce povinován poskytovat obžalovanému potřebnou právní pomoc, účelně využívat k hájení jeho zájmů prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obžalovaného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí ve věci.

Právě v odstavci 1 shora uvedeného ustanovení jsou uvedeny hlavní povinnosti obhájce. I když trestní řád uvádí, že obhájce je povinen ve své obhajobě přispět „ke správnému objasnění a rozhodnutí ve věci“, přesto postavení obhájce je do jisté míry specifické v tom, že tato povinnost platí potud, pokud obhájce svou činností nezhorší postavení a neztíží procesní situaci obhajovaného. Obhájce může v trestním řízení působit a jednat ve prospěch obžalovaného, neboť ke správnému objasnění a rozhodnutí věci může napomáhat jen z pohledu zájmů obžalovaného a jeho obhajoby. Obhájce je povinen vykonávat svoji činnost, zejména touto činností přispívat k objasnění skutkových okolností a ke správnému rozhodnutí ve věci jen ve prospěch obžalovaného. Je povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy obžalovaného a řídit se jeho pokyny. Pokyny obžalovaného však není vázán, jsou-li v rozporu se zákonem nebo stavovskými předpisy, o čemž je obhájce povinen obviněného přiměřeně poučit.³³ Rozsah oprávnění obhájce je v některých směrech užší než rozsah oprávnění obžalovaného.

Obhájce je oprávněn již za přípravného řízení činit za obžalovaného návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky, nahlížet do spisů a zúčastnit se vyšetřovacích úkonů. Výrazným oprávněním je možnost rozmluvy s obžalovaným, který je ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, bez přítomnosti třetích osob. Obhájce může v průběhu trestního řízení zastupovat obžalovaného pouze tam, kde má obžalovaný postavení strany ve smyslu ustanovení § 33 trestního řádu a pokud je to umožněno povahou předmětného procesního úkonu.

32. srov. § 41 trestního řádu, kde jsou rámcově uvedeny hlavní povinnosti obhájce, jež jsou obdobně stanoveny zejména též v § 3,16 a 17 AZ. Obhájce může v trestním řízení působit a jednat jen ve prospěch obviněného, neboť k správnému objasnění a rozhodnutí věci může napomáhat jen z hlediska zájmů obviněného a jeho obhajoby. Šámal P. a kol. Trestní řád, Komentář, C.H.Beck 2008, s. 301

33. Jelínek J. Trestní právo procesní, Eurolex Bohemia, 2007, s. 215

Obhájce nemůže zastupovat obžalovaného tam, kde má obžalovaný podle příslušného ustanovení trestního řádu vykonávat právo nebo úkon osobně, nebo kdy je sám předmětem úkonu, tedy, kde jde o osobní právo či povinnost obviněného³⁴ např. při výkonu práva posledního slova nebo v případě výpovědi obžalovaného při jeho osobním výslechu.

Rozsah oprávnění obhájce není identický s rozsahem oprávnění obžalovaného.

Rozsah oprávnění obhájce je však v některých směrech širší než rozsah oprávnění obžalovaného. Podle § 165 odst. 2 trestního řádu je obhájce již od zahájení trestního stíhání oprávněn být přítomen při vyšetřovacích úkonech, jejichž výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem, což obžalovanému nepřísluší. Podle novelizovaného znění § 165 odst. 1 trestního řádu však může policejní orgán připustit účast obžalovaného na vyšetřovacích úkonech a umožnit mu klást otázky vyslychaným svědkům.

Oprávnění obhájce jsou v jiných ustanoveních trestního řádu dále rozvedena a doplněna, jako např. § 65 a v § 213 trestního řádu, kde je rozvedeno oprávnění obhájce nahlížet do spisů a do listin, dále má obhájce právo klást otázky vyslychaným osobám podle § 165 odst. 2 trestního řádu v přípravném řízení, v hlavním líčení může také žádat, aby mu bylo umožněno provést důkaz, především výslech svědka nebo znalce, čemuž předseda senátu vyhoví zejména tehdy, pokud jde o důkaz prováděný k návrhu obhájce nebo jím opatřený a předložený. Podle ustanovení § 216 má právo přednést závěrečnou řeč atd..

Možnost řádné přípravy obhajoby je zajišťována umožněním jeho styku s obžalovaným ve vazbě bez přítomnosti třetí osoby. K přípravě obhajoby mu trestní řád poskytuje i dostatečnou dobu stanovením lhůt, a to v ustanovení § 166 odst. 1 trestního řádu nejméně třídní lhůtu při upozornění na možnost prostudovat spisy při skončení vyšetřování, v ustanovení § 198 odst. 1 trestního řádu lhůtu alespoň pět pracovních dnů k přípravě hlavního líčení v ustanovení § 233 odst. 2 trestního řádu a pětidenní lhůtu k přípravě veřejného zasedání. Problémy, které nastávají v případě dvou navzájem kolidujících soudních jednání, v nichž postupuje zastupuje či obhajuje stejný advokát, rozebírá Mandák.³⁵ V některých případech se daří tuto situaci řešit formou substituce anebo dohodou, na jejímž základě je jedna z věcí odložena na jiný termín. Stále častěji ovšem dochází k situaci, kdy ani jeden ze soudců, zejména u trestních kauz, neodročí hlavní líčení s odůvodněním, že je věcí advokáta, aby si zajistil substituci, což je dle soudců jejich

34. Císařová D. Fenyk J., Gřivna T. a kol. Trestní právo procesní, ASPI 2008 s. 182

35. Mandák V. Stanovisko ve věci odročování soudem nařízeních jednání na žádost advokátů, Bulletin

povinností.³⁶ Podle § 198 odst. 3 trestního řádu při nařízení hlavního líčení učiní předseda senátu všechna opatření, jichž je zapotřebí k zajištění jeho řádného průběhu, aby věc bylo možné projednat a rozhodnout bez odročení. Bližší pokyn není součástí trestního řádu, ale je obsažen v jednacím řádu pro okresní a krajské soudy (vyhláška č. 37/1992 Sb.). V ustanovení § 20 odst. 2 této vyhlášky se uvádí: „Nebrání-li tomu důležité důvody, předseda senátu (samosoudce) při nařízení hlavního líčení nebo veřejného zasedání v trestních věcech přihlíží k požadavku státního zástupce, který před podáním obžaloby vykonával dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení, aby se mohl osobně zúčastnit projednávání věci před soudem. Obdobně se přihlíží k odůvodněnému požadavku obhájce. Nabízí se tedy otázka, jak se případné neochotě ze strany soudu bránit.

Předseda senátu je povinen přihlížet k odůvodněnému požadavku obhájce při stanovení termínu hlavního líčení, jak z trestního řádu i jednacím řádu soudu.³⁷ Autor se domnívá, že k substitučnímu zastoupení je advokát oprávněn, nikoliv povinen, jak to vyplývá z dikce zákona o advokacii, konkrétně z ustanovení § 26 i z dikce trestního řádu. Nejčastějšími důvody odůvodňujícími žádost advokáta o odročení jsou např. naplánovaná zahraniční rekreace,³⁸ zdravotní důvody³⁹ apod.. Jednoznačný závěr je, že omluvu musí vždy doprovázet žádost o odročení jednání a její důvody je třeba dostatečně osvědčit (není přípustné odročení hlavního líčení z důvodů „malicherností“).

Další oprávnění obhájce jsou stanovena tak, že „obhájce je v řízení před soudem oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit obvinění“, jak je stanoveno v § 41 odst. 3 trestního řádu. Vzhledem k tomu, že obhájce je oprávněn, nikoliv povinen, účastnit se procesních úkonů, může se některých z nich účastnit a jiných nikoli, v souladu s potřebou obhajoby a pokynem obžalovaného.⁴⁰

36. V praxi mohou nastat různé situace, např. dosud není stanoven termín hlavního líčení a hrozí riziko, že jeho stanovení vyvolá překážku v důsledku profesní situace (kolize nařízených jednání) nebo osobní (nemoc, dovolená), jiné situace, kdy např. dochází k odročení již probíhajícího řízení na jinou dobu.

37. Autor namítá, že v tomto ustanovení se příliš nepromítá zásada rovnosti stran, kdy státní zástupce hovoří o požadavku a u obhájce se vyžaduje odůvodněný požadavek.

38. Judikatura zpravidla uznává jako důvod pro odročení dlouhodobě naplánovaný pobyt, jak se uvádí např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu 21 Cdo 13/2004 s tím, že naplánovaný pobyt účastníka (jeho zástupce), je zpravidla – neodporuje-li to okolnostem konkrétního případu, důležitým důvodem způsobilým omluvit jeho neúčast před soudem,

39. Podle judikatury ne každá pracovní neschopnost automaticky znamená nemožnost obviněného (jeho obhájce) účastnit se hlavního líčení, viz rozhodnutí Nejvyššího soudu 11Tdo 583/2002.

40. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kol Trestní právo procesní, Praha 3. přepracované a doplněné vydání, C.H.Beck 2007, s. 207

Z ustanovení § 41 odst. 4 trestního řádu plyne: „Je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, může obhájce oprávnění uvedená v odstavcích 2 a 3 vykonávat též proti vůli obviněného“. Oprávnění zde naznačená může obhájce vykonávat jen ve prospěch obžalovaného. Nepotřebuje k nim souhlas zákonného zástupce.⁴¹

Z ustanovení § 41 odst. 5 trestního řádu plyne: „Nebylo-li zmocnění obhájce při jeho zvolení nebo ustanovení vymezeno jinak, zaniká při skončení trestního stíhání. I když zmocnění takto zaniklo, je obhájce oprávněn podat za obžalovaného ještě dovolání a zúčastnit se řízení o dovolání u Nejvyššího soudu, dále podat žádost o milost a odklad výkonu trestu.“ Zmocnění obhájce může být též omezeno na určitý úsek trestního řízení (např. na hlavní líčení nebo na sepsání opravného prostředku) nebo vzniknout až v určitém stádiu trestního řízení, jinak trvá od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku ve věci nebo usnesení o zastavení trestního stíhání, popř. usnesení o postoupení věci jinému orgánu, když nejde o trestný čin, ale o skutek, který by mohl být posouzen jako přestupek nebo kárné provinění, nebo jiného pravomocného skončení trestního řízení.

V ostatních případech, kdy bude obhájce podávat za obžalovaného, resp. odsouzeného, jiné podání, musí disponovat s novým výslovným zmocněním jako např. k podání návrhu na obnovu řízení a k zastupování obžalovaného v takovém řízení, k žádosti o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, k návrhu na upuštění od výkonu ochranného léčení apod..⁴²

Z odstavce 6 tohoto ustanovení plyne: „Obhájce má právo ve všech stádiích trestního řízení vyžádat si předem kopii nebo průpis protokolu o každém úkonu trestního řízení. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny mu vyhovět, odmítnout mohou jen tehdy, když to není z technických důvodů možné“. Tím se zajišťuje příprava kvalitní obhajoby obžalovaného, neboť obhájce má možnost mít ve svých materiálech všechny dokumenty, které považuje za potřebné z hlediska obhajoby. Jeho oprávnění vyžádat si předem kopii

41. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kol Trestní právo procesní, Praha 3. přepracované a doplněné vydání, C.H.Beck 2007, s. 263

42. srov. § 41 odst. 5 trestního řádu; S výjimkou v tomto ustanovení výslovně zmíněných dovolání a účasti v řízení o něm u Nejvyššího soudu, žádostí o milost a žádostí o odklad výkonu trestu bude tedy třeba nového výslovného zmocnění, např. k podání návrhu na obnovu řízení a k zastupování obviněného v takovém řízení, k žádosti o podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti nebo zbytku trestu zákazu pobytu, k návrhu na upuštění od výkonu ochranného léčení, k návrhu na propuštění z ochranného léčení apod. Šámal P. a kol. Trestní řád, Komentář, C.H.Beck 2008, s. 303

nebo průpis protokolu se vztahuje na veškeré úkony bez ohledu na to, zda-li se jich účastní či nikoliv. Při pořizování kopií nebo průpisů ze spisu, je obhájce povinen hradit náklady s tím spojené. Tyto náklady jsou hrazeny státem.

Účast obhájce na obhajobě je posilováním postavení obžalovaného v trestním řízení a odstraňování jeho znevýhodnění, které spočívá v tom, že obviněný zpravidla nezná svá práva a oprávnění týkající se vedení trestního řízení nebo je neumí náležitě využít. Ani v nepříliš častém případě, kdy je obžalovaný právně vzdělán, případně dokonce advokát, který se zabývá obhajobou obviněných, není zpravidla vzhledem k emotivnímu a subjektivnímu přístupu schopen dostatečně kvalitně obhajovat sám sebe, a to bez ohledu na teoretické znalosti a praktické zkušenosti, jimiž disponuje.⁴³

43. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kol Trestní právo procesní, Praha 3. přepracované a doplněné vydání, C.H.Beck 2007, s. 263

6. Vztah obhájce a jeho klienta

Pro řádné vedení sporu je nutné, aby byl vytvořen náležitý vztah obhájce a jeho klienta-obžalovaného. Na vztahu vytvořeném mezi obhájcem a klientem je závislý celý výsledek trestního řízení. Vztah advokáta a jeho klienta můžeme označit za vztah právní, ekonomický a etický, jehož cílem je poskytování právní služby, či pomoci za úplatu. Cílem poskytování právní služby advokátem je vyřešení právního problému klienta. Při poskytování právní služby je advokát povinen chránit a prosazovat oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny v mezích zákona. Zákonné meze obhajoby jsou stanoveny jednak obecně právními předpisy a jednak stavovskými předpisy. Pro advokáta jsou stanoveny zákonné meze zejména tak, aby ani v zájmu klienta nejednal protiprávně. Na druhé straně je nutné poukázat na to, že oprávněné zájmy klienta mají přednost před zájmy obhájce. Obhájce není bez souhlasu klienta oprávněn ověřovat pravdivost či úplnost skutkových informací předaných mu klientem. Ani informace získané obhájcem od klienta, nesmí být zneužity v neprospěch obviněného.

Jak již bylo uvedeno, vztah mezi advokátem a jeho klientem by měl být založen zejména na vzájemné důvěře. Důvěra mezi advokátem a klientem je stěžejním prvkem „společné spolupráce“ při řešení právních problémů. Ve vztahu advokáta a klienta, zejména pro navázání vzájemné důvěry, je advokát vybaven řadou zákonných možností.⁴⁴

V praxi je velice důležitá schopnost obhájce postupovat samostatně a vhodně reagovat při účasti na procesních úkonech v trestní věci vedené proti jeho klientovi, kterých mnohdy není klient, obviněný, sám přítomen.

Samostatné jednání obhájce nesmí být v rozporu se zájmy obžalovaného, jak je tato povinnost stanovena trestním řádem a stavovskými předpisy. Jak je shora uvedeno, obhájce se nesmí dostat do rozporu s pokyny obžalovaného, ale také jeho postup nemůže být v rozporu s trestním řádem či stavovskými předpisy, proto má každý obhájce de facto vymezen rozsah své působnosti a musí odmítnout pokyny klienta, obžalovaného, které by byly v rozporu s trestním řádem či stavovskými předpisy.

Vedle povinnosti být vázán pokyny klienta, má advokát také povinnost informovat klienta. Informace poskytované klientovi by měly plnit tři základní funkce, musí být pravdivé, včasné a úplné. Podávání nepravdivých informací by bylo v rozporu s vykonáváním advokacie čestně. Předávání veškerých informací, a ne pouze těch, kterých klient žádá. Pokud by obhájce předával informace, pouze ty, které si obžalovaný žádá, doslal by se

44. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 32

obhájce rozporu řádným výkonem advokacie. A včasné předávání informací slouží k tomu, aby měl obžalovaný dostatek času na promyšlení dalšího postupu v trestní věci.

Každý obhájce, ostatně i každý advokát, by měl svá práva a povinnosti zaznamenat do smlouvy o poskytování právních služeb, kterou s obžalovaným uzavře a v souladu s následnou taktikou obhajoby dodržovat pravidla řádné obhajoby obžalovaného v zákonných mezích. Taktikou obhajoby a strategií obhajoby se blíže zabývá kapitola 7 této práce.

Obhájce je přímo povinen odmítnout pokyny obviněného, které jsou v rozporu s trestním řádem i stavovskými předpisy. Mezi takové pokyny přesahující zákonné meze obhajoby nejčastěji náleží ovlivňování svědků či poškozených v trestním řízení. V neposlední řadě se také může jednat o ovlivňování orgánů činných v trestním řízení. Pro řádné vedení sporu je obhájce povinen využívat pouze postupy umožněné trestním řádem či stavovskými předpisy.

Při poskytování obhajoby je obhájce povinen řádně a důkladně využívat veškeré možnosti dané trestním řádem tak, aby obhajoba obžalovaného byla co možná nejuspěšnější. Zejména je povinen dohlížet, aby orgány činné v trestním řízení nepostupovaly pouze jednostranně, tedy neshromažďovaly důkazy pouze v neprospěch obžalovaného, ale také v souladu se zásadou materiální pravdy, shromažďovaly rovněž důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného, nebo alespoň důkazy, které jeho vinu zmírňují. Obhájce je povinen navrhopvat důkazy tak, aby nedošlo k neodůvodněnému postihu obžalovaného.

V případech, kdy se obžalovaný dozná k projednávanému skutku, je obhájce povinen navrhopvat provedení všech důkazů, jimiž jsou prokazovány polehčující okolnosti, či provedení dalších důkazů svědčících ve prospěch obviněného.

V praxi se velice často stává, že se obhájce po celou dobu trestního řízení, resp. po celou dobu obhajoby obviněného, spolehlivě nedozví, zda obviněný spáchal projednávaný skutek či nikoliv.⁴⁵ V těchto případech má obhájce po celou dobu trestního řízení dvě výchozí možnosti, buď obhajuje obžalovaného, který spáchal projednávaný skutek či obhajuje nevinného. Tomuto stavu musí také přizpůsobit taktiku daného řízení a postupovat v souladu s pokyny obžalovaného a povinnostmi uloženými mu trestním řádem.

45. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 33

Zda se obžalovaný dopustil projednávaného skutku se obhájce může dozvědět již z důkazů v přípravném řízení či z důkazů provedených při hlavním líčení. Bez ohledu na provedené důkazy či názor obhájce na vinu či nevinu obžalovaného, je povinen postupovat v souladu s pokyny udělenými obžalovaným. Skutečnost, že obžalovaný nesdělí obhájci všechny rozhodné okolnosti, může mít za následek nesprávně zvolenou taktiku obhajoby a v konečném důsledku může vést v neprospěch obviněného. Je na každém obviněném, aby zvážil svůj postoj k obhájci a sdělil mu všechny rozhodné skutečnosti, důležité pro řádné zvolení obhajoby.

Důvod, proč obžalovaný nesdělí obhájci všechny rozhodné skutečnosti, může spočívat například v tom, že obviněný zcela nedůvěřuje svému obhájci, či se obžalovaný snaží ukázat před obhájcem v „lepší světlo“. Získá-li obhájce dostatečné informace o celém skutku, resp. je-li obžalovaným pravdivě informován o všech okolnostech projednávaného činu, přispívá výrazně toto „přiznání“ ke správnému zvolení taktiky a strategie pro celé řízení.

V praxi se velice často stává, že někteří obžalovaní, kteří spáchali projednávaný skutek a tuto okolnost svému obhájci záměrně nesdělili, způsobili sami sobě neprospěch, neboť obhájce neměl dostatek rozhodných informací, proto i zvolená taktika obhajoby obhájcem nemohla vést ke zcela zdárnému výsledku v trestním řízení. Tato skutečnost se zejména projevuje v zajišťování a vyhledávání důkazů svědčících ve prospěch obžalovaného, či v poukazování na polehčující okolnosti.

V takových případech se obhájce až v průběhu dokazování, případně až po jeho skončení, dozvídá skutečný stav věci, bez pomoci klienta, což může vést k následnému negativnímu důsledku vedené obhajoby, způsobenému nesdělením rozhodných faktů obhájci.⁴⁶

Tak, jak si orgány činné v trestním řízení vytvářejí svůj subjektivní názor o vině či nevině obžalovaného, vytváří si jej pochopitelně také obhájce. Obhájce v žádném případě nesmí podlehnout prvopočáteční představě policejního orgánu o vině obžalovaného. Nežádá se v praxi ukázalo, že obžalovaný, proti němuž svědčila řada usvědčujících důkazů, byl nevinen. Proto by bylo v rozporu s povinnostmi obhájce, pokud by neusiloval o zjištění důkazů svědčících ve prospěch obžalovaného a ztotožnil se, bez dalšího, s důkazy a dalšími materiály, získanými proti klientovi policejním orgánem již v rámci postupu před zahájením trestního stíhání.⁴⁷

Sdělení všech rozhodných skutečností ze strany obžalovaného obhájci je také rozhodující

46. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 34

47. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 34

pro posouzení procesních úkonů prováděných v trestním řízení. Ač nelze posuzovat důkaz dříve, než je proveden, z pohledu celé taktiky vedení obhajoby může obhájce, pokud zná všechny rozhodné skutečnosti, posoudit „důležitost“ každého jednotlivého důkazu. Například, zda je jeho účast na tomto procesním úkonu důležitá či nikoliv. Je sice povinností obhájce, z pohledu jeho vztahu ke klientovi, zúčastnit se všech procesních úkonů, ovšem při přesné znalosti všech rozhodných okolností projednávané věci je možné, po dohodě s klientem, zúčastnit se pouze procesních úkonů, které jsou z pohledu obhajoby rozhodné a významné pro projednávanou trestní věc.

V neposlední řadě, pokud je obhájce seznámen se všemi rozhodnými skutečnostmi projednávaného skutku, může zvolit vhodnou taktiku obhajoby, zejména pokud jde o navrhování důkazů či jiných opatření v projednávané věci.

K tomu, aby obžalovaný mohl obhájci sdělit všechny rozhodné okolnosti projednávané věci, je obhájce vybaven zákonnými možnostmi ke svěření těchto informací. Mezi základní prvky zákonných možností obhájce vůči svému klientovi náleží právo mlčenlivosti obhájce. Povinnost mlčenlivosti je tradičně považována za jeden z hlavních institutů tzv. profesního tajemství a zároveň za jednu z klíčových povinností advokáta.

Obecně lze institut mlčenlivosti chápat jako jeden z nepodstatnějších nástrojů ochrany osob před neoprávněným používáním informací, které se jich týkají. Je to ústavně zaručený institut, který je zakotven v příslušných ustanoveních Listiny základních práv a svobod a v mezinárodních dokumentech závazných pro Českou republiku. Pojem či definici mlčenlivosti bychom v právním řádu České republiky hledali marně, není stanovena ani definice mlčenlivosti pro jiné odvětví (zdravotní mlčenlivost, duchovní mlčenlivost). Jedná se o právní institut, jehož podstatou je povinnost profesní osoby zachovávat mlčenlivost při soukromém i úředním styku, resp. dodržovat konkrétní pravidla tohoto styku, čímž je zajišťována ochrana konkrétních informací a údajů.

Povinnost mlčenlivosti v sobě zahrnuje nejen povinnosti nevyzradit předmětné informace nepovolané osobě, ale také nevyužívat získané informace k újmě dotčené osoby ve svůj vlastní prospěch či ve prospěch třetí osoby.⁴⁸

48. Tato povinnost, resp. zákaz je ve vztahu k mlčenlivosti advokátu zakotven výslovně v ust. cl. 6 odst. 4 tzv. Etického kodexu (usnesení představenstva České advokátní komory c. 1/1997 Věstníku, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátu České republiky, v pl. zn.). Uvedené pravidlo, pojednávající o tzv. insider trading mezi advokátem a klientem má svůj analogický odraz též v ust. cl. 12 odst. 3 Etického kodexu, vztahujícím se na informace, které advokát získá v souvislosti s poskytováním právních služeb ve sdružení nebo ve veřejné obchodní společnosti, jakož i v ust. cl. 15 odst. 8 Etického kodexu, které obdobně řeší povinnost advokátního koncipienta nepoužít zvláštní informace, jež získal v souvislosti se svým pracovním poměrem k advokátovi, ve svůj vlastní prospěch nebo ve prospěch třetích osob.

Povinnost mlčenlivosti obhájce, tedy advokáta (jakož i dalších osob činných v advokacii), je upravena zákonem o advokacii, a to ustanoveních §§ 21 a 39, ale také v ustanovení § 5 odst. 1 písm. i, jež upravuje slib advokáta. Povinnost mlčenlivosti se vztahuje na veškeré skutečnosti, o nichž se advokát dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb, a to jak skutečnosti právní povahy, tak i povahy neprávní. Předmětem mlčenlivosti advokáta jsou tak veškeré údaje o klientovi a jeho věci.

Vztah založený na vzájemné důvěře a mlčenlivosti obhájce, kdy informace předané obhájci by nebyly zachovány v tajnosti, by s největší pravděpodobností vedl k situaci, kdy by se klient před svým obhájcem „neodhalil“. Bez tohoto základního práva ochrany klienta, spočívající v mlčenlivosti advokáta, by veškerá obhajoba postrádala významu.

Na druhé straně je nutno uvést, že povinnost mlčenlivosti obhájce není absolutní. Poukazují na skutečnost, kdy se důvěrné informace může doslechnout třetí osoba, nezávislá na postupu obhajoby, zejména ta osoba, která zcela nezávisle vyslechne rozhovor mezi obhájcem a jeho klientem, např. v budově soudu, při rozmluvě obhájce s jeho klientem, či rozhovor obhájce a jeho klienta vyslechne cizí osoba v restauraci či na jiném obdobném veřejném místě.

Mlčenlivost obhájce ve vztahu k obžalovanému není ani ze zákona absolutní, neboť sám zákon o advokacii výslovně stanoví, že povinnost mlčenlivosti není dotčena zákonem uloženou povinností překazít spáchání trestného činu, jak i zákon o advokacii odkazuje na ustanovení § 368 trestního zákoníku. V souvislosti s výkonem obhajoby to znamená, že pro případ, kdy se obhájce hodnověrným způsobem dozví o přípravě nebo páčení trestného činu, taxativně vyjmenovaného ve shora uvedeném ustanovení trestního zákoníku, je povinen spáchání nebo dokončení takového trestného činu překazít. Za překažení spáchání nebo dokončení trestného činu se považuje i jeho oznámení policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci.

V tomto směru je nutné zdůraznit, že „prolomení“ povinnosti mlčenlivosti se nevztahuje na již dokonané trestné činy. Byl-li trestní čin dokonán, zůstává povinnost mlčenlivosti obhájce zachována.

V souvislosti s mlčenlivostí obhájce pouze okrajově uvádím, že v současné době je vydáno poměrně průlomové rozhodnutí v trestní věci, kdy soud vynesl značně diskutabilní rozhodnutí, kterým bylo prolomeno zachovávání advokátní mlčenlivosti v souvislosti se zabavováním počítačových dat a dokumentů uložených na tzv. cloudech, tedy vzdálených datových úložištích. Toto rozhodnutí je v rozporu s rozhodnutím České advokátní komory,

která považuje tyto cloudy za „výsostné právo“ advokátů v souvislosti s výkonem jeho činnosti a tím i k zachování mlčenlivosti.

Soud toto své rozhodnutí zdůvodnit tím, že dle názoru soudu není cloud místem, kde advokát vykonává advokacii, proto tyto úložiště nepožívají zvláštní ochrany.⁴⁹

49. rozhodnutí Městského soudu v Praze v trestní vedené proti Františku Savov

7. Strategie obhajoby a taktika obhajoby

7.1. Obecně o strategii obhajoby a taktice obhajoby a jejich význam

Obecně by obhajoba neměla být pasivním prvkem trestního řízení, předpokládá se, že je schopna využívat platné právní úpravy pro aktivní a efektivní prospěch obviněného. Samotné vedení obhajoby je náročnou a co do důsledku promyšlenou intelektuální činností, jejímž základním stavebním kamenem musí být pečlivě uvážená a podrobně propracovaná celková linie a koncepce vedení sporu. Obecně lze obhajobu považovat v převážné míře za kritiku závěrů, které orgány činné v trestním řízení vyvozují z provedeného dokazování, jakož i aktivity při vyhledávání a provádění důkazů.⁵⁰ V samotné strategii a taktice obhajoby v trestním řízení jsou klíčové profesionální dovednosti advokáta spočívající v jeho umění sbírat a uspořádat fakta a jeho schopnosti navrhnout strategii obhajoby a taktiku obhajoby.⁵¹

Včasný vstup obhájce do trestního řízení má zásadní význam zejména s ohledem na určení vhodné strategie obhajoby i taktiky obhajoby. Advokát pravidelně poskytující právní pomoc v trestních věcech, totiž dokáže poměrně snadno analyzovat a vyhodnotit danou trestní problematiku, a to po právní i skutkové stránce věci. Na základě tohoto svého hodnocení může stanovit strategii i taktiku obhajoby, spočívající v doporučení svému klientovi k doznání trestné činnosti, nebo naopak to, aby v té či určité fázi trestního řízení nevyprávěl.⁵²

K významu taktiky a strategie vycházíme z toho, že „taktika“ je slovo řeckého původu, které je nutné odlišovat od pojmu „strategie“. Pojem těchto významů byl zprvu používán v oblasti vojenství, kdy „vojenskou taktikou“ se rozumí operativní aplikace bojových sil v poli v rámci vojenských operací menšího rozsahu, vyloučení sil možného odporu a obratné využití příznivých okolností k provedení konkrétního připravovaného plánu. „Vojenská strategie“ se používá k dosahování dlouhodobých cílů a vojenské operace pojímá komplexně. Obecně řečeno, spatřujeme rozdíl mezi strategií a taktikou tak, že strategie definuje cíl a taktika určuje způsob provedení daného cíle. Hranice mezi oběma

50. Ševčík V. Taktika obhajoby, Bulletin advokacie 9/2001, s. 52-53

51. Dworkin R.M. , Když se práva berou vážně první vydání OILKOYMENTH, Praha 2001, s. 21

52. Jelínek J., Uhlířová M., Obhájce v trestním řízení 1. vydání Praha Leges 2011, s 110

pojmy není zcela jednoznačná, protože obě disciplíny se vzájemně překrývají a prostupují. Z toho plyne, že i vynikající stratég nemusí být nutně brilantní taktik a naopak.

Pojem „taktika“ chápeme jako synonymum pro vhodný postup, chytré adekvátní chování, plánovité jednání. V rámci trestní obhajoby se taktikou rozumí uvážené využití všech legitimních a legálních prostředků k obraně a prosazování práv a oprávněných zájmů obviněného. Taktika obhajoby spočívá v účelném, smysluplném a efektivním nakládání s prostředky poskytnutými procesními pravidly.

Samotné problematice obhajoby se v české teorii zatím nevěnovala adekvátní pozornost. Důvodem této absence je zřejmě skutečnost, že pro stanovení strategie i taktiky obhajoby nelze vytvořit jednotný návod, jednoduchou poučku, která by se obecně aplikovala na každou trestně stíhanou věc. Každý řešený případ je svým způsobem jedinečný, originální, proto stanovení jednotné taktiky je téměř vyloučené.

Proto stanovení strategie a taktiky vedení trestního řízení bude vždy záležet na zkušenostech, intelektu a důvtipu obhájce, jakož i na podrobné a detailní znalosti procesních pravidel a schopnosti tato pravidla tvůrčím způsobem v nejvhodnějším okamžiku použít. Jsou možná určitá zobecnění trestní obhajoby, ale to podstatné a rozhodující je však často skryto v detailu, jedinečném a charakteristickém pro daný konkrétní případ.

7.2. Úvod do taktiky obhajoby

Obhajoba v trestním řízení prováděná obhájcem má představovat jednu z významných záruk respektování ústavního předpisu zakazujícího takový trestní postih, který by nebyl podložen zákonnými důvody v případě, který by probíhal způsobem a ve formách, jež zákon nedovoluje. Je nespornou skutečností, že orgánům činným v trestním řízení je zákonem obecně dána povinnost učinit náležitého zjištění trestných činů a spravedlivého potrestání pachatele, téměř shodná povinnost je dána i obhájcům, nicméně tato totožnost zájmů všech zúčastněných složek trestního procesu nic nemění na tom, že jde o totožnost zájmů až v konečném cíli, a proto rozsah práva a povinností z tohoto vyplývajících je různý.

Orgánům činným v trestním řízení je v přípravném řízení příkázáno vytvořit předpoklady ke spravedlivému postihu osoby podezřelé z trestného činu a k povinnostem státního zástupce náleží postavit obviněného před soud, a současně dbát toho, aby jak přípravné řízení, tak řízení před soudy probíhalo způsobem stanoveným zákonem a konečně, aby

zákonu také odpovídalo rozhodnutí, které soud učiní. Teprve soudním rozhodnutím lze pravomocně zjistit vinu obžalovaného jako pachatele trestného činu a uložit mu trest.

Postavení obhájce a význam jeho obhajoby jsou při výkonu spravedlnosti specifické v tom, že ani obhájce ve své obhajobě není zákonem vyňat z povinnosti přispět k „náležitému zjištění trestného činu a k spravedlivému potrestání pachatele“, to však za předpokladu, že svou činností nezhorší postavení a neztíží situaci obhajovaného. Trestní proces má zásadně ráz a formu kontradiktorního projednání věci mezi obžalobou a obhajobou a ani jeho výsledek, rozhodnutí soudu, nemusí vždy odpovídat zákonu, či lépe, představám, které obě ze sporných stran o spravedlnosti v užším či širším slova smyslu mají.

Nejen pro obhájce, ale i pro celé soudnictví plyne významný poznatek, že obhajoba, jako výraz jednoho z nejdůležitějších ústavních a občanských práv, může svou významnou funkci řádně plnit jen tehdy, má-li v průběhu celého trestního řízení dostatek prostoru a respektu pro své uplatnění, jinak řečeno, je-li na straně orgánů činných v trestním řízení, zejména v konečném důsledku soudního řízení, opravdová vůle obhajobou obviněného (obžalovaného) se v plném rozsahu zabývat.

Je nutné zdůraznit, že je pro respektování obhajoby vytvořen dostatek podmínek, kdy trestní řád sám, ani v jednom ze stádií trestního řízení, význam obhájce nepodceňuje. Podle zákonného požadavku jsou všechna rozhodující stadia trestního řízení ukončena tak, aby bylo nepochybné, jak s obhajobou bylo naloženo.

Tato zákonem požadovaná činnost jednotlivých orgánů trestního řízení je nejen pro obhajobu samotnou, ale i pro přesvědčivost závěrů o zákonnosti řízení a v něm učiněných opatření, neobyčejně významná. K zahájení trestního stíhání postačí, nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, k podání obžaloby je však již třeba takových výsledků přípravného řízení, které dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud, zatímco k odsuzujícímu rozsudku musí být prokázáno, že se stal skutek, pro nějž je obžalovaný stíhán, že tento skutek je trestným činem a že jej spáchal obžalovaný.

Důležitým a základním rysem celé obhajoby musí být pečlivě uvážena a podrobně propracovaná celková jeho linie a koncepce.

7.3. Vznik taktiky v obhajobě obhájce.

Pokud se obhájce ujme obhajoby, a to bez ohledu na to, zda se tak děje na základě ustanovení nebo na základě udělené plné moci, vznikají v probíhajícím trestním procesu specifické vztahy k orgánům trestního řízení i k obžalovanému.

Procesní postavení obhájce a rozsah jeho práva a povinností jsou dány vlastním důvodem existence obhajoby jako takové, což můžeme označit jako pravidlo povolání, jehož úkolem je být osobě podezřelé ze spáchání trestného činu kvalifikovanou a odbornou oporou v průběhu trestního stíhání a též současně pro společnost představovat záruku, že trestní řízení proběhne způsobem předepsaným zákonem. Shora označené pravidlo je také vymezeno zákonnými předpisy, především trestním řádem a zákonem o advokacii. Jde v podstatě o rozsáhlý soubor práv, které lze souhrnně označit jako zákonem připuštěné prostředky a způsoby poskytování právní pomoci, jichž jsou obhájci povinni účelně využívat k hájení zájmů svého klienta. Tento soubor je víceméně přesně vymezen, určuje postavení obhájce a jeho práva a povinnosti v trestním stíhání obecně a za dané zákonné úpravy je neměnný a stálý. Jeho obsah a rozsah je zcela nezávislý na druhu trestného činu, stejně tak jako na trestně stíhané osobě. Je také zcela nerozhodné, zda jde o obhajobu obhájcem zvoleným nebo ustanoveným.

Celého rámce práv a povinností obhajoby v řízení, v jejich jednotlivostech i souhrnu skutečně obhajobu vytváří, je jednak teprve uplatnění nebo neuplatnění toho konkrétního práva, což představuje například podání či nepodání odvolání, stížnosti apod.. V tomto okamžiku, kdy v konkrétní věci dochází svého uplatnění individuálně určený a zvolený prostředek – právo (návrh, otázka, opravný prostředek apod.), proces se vyvíjí, a ať již obhájce chce či nechce, a ať se mu to líbí nebo ne, rodí se v jeho obhajobě taktika,⁵³ která bude jen o to horší, oč méně si ji promyslí a uvědomí. V tomto smyslu existuje tedy taktika obhajoby zcela nezávisle na vědomí a vůli obhájce, je nutným a zcela neoddělitelným atributem jeho činnosti.

7.4. Význam pojmu taktika obhajoby

Taktika pochází z řeckého slova, které se původně používalo pro stanovení taktiky pro vojenské účely, kterým se stanovil postup vojsk, zejména rozmístění bojových sil v poli apod.. Následně přešla taktika do oblasti politiky, a to v podstatě s upřesněným obsahem, čímž se dnes rozumí vyloučení sil možného odporu a obratné využití okolností k provedení určitého připravovaného plánu. Obecně se chápe dnes slovo taktika jako synonymum pro vhodný postup, vhodné chování.⁵⁴

53. Ševčík V. Taktika obhajoby, Bulletin advokacie 9/2001, s. 53

54. Ševčík V. Taktika obhajoby, Bulletin advokacie 9/2001, s. 54

V případě, že budeme vycházet z tradičního obsahu tohoto pojmu, se taktikou obhajoby rozumí uvážené využití všech zákonem připuštěných prostředků a pravidly povolání nezakázaných způsobů obhajoby, směřujících k hájení, prosazení a zabezpečení zájmů obviněného, jehož se obhajoba týká. Vztah taktiky k právům obhajoby lze vymezit stanovenými premisy, dle níž tato práva taktiku svou statickou neměnností podmiňují, zatímco teprve taktika jejich uplatnění umožňuje a dynamicky rozvíjí.

7.5 Složky taktiky obhajoby

Úvahy a právní závěry, k nimž v trestním stíhání při posuzování inkriminovaného skutku za nějž k obvinění dochází, musí spočívat na skutkových zjištěních, musí z nich vycházet a jimi musí být také podložena skutková zjištění. Skutková zjištění jsou tedy základem každého výroku pojatého do příslušného rozhodnutí. Takto se tedy obhajoba dá rozložit do dvou hlavních složek, kdy teprve na povaze konkrétní věci bude záležet, zda těžiště postupu, taktiky obhajoby, bude spočívat v oblasti skutkové nebo právní. Zásadně by měla být oběma složkám věnována stejná pozornost. Základem pro posouzení rozhodných otázek zůstává skutková zjištění, tedy oblast, kde spolupráce obhájce s obviněným je v podstatě ve vlastním slova smyslu jediná a možná, neboť právní složka obhajoby,⁵⁵ jako otázky již ryze odborné, hranice možné takové spolupráce zpravidla již přesahují, i když klient o nich má být alespoň informován.

Např. ve vztahu lékař – pacient je potřebná součinnost mezi oběma, především ve skutkových vztazích, totiž, že pacient lékaři popíše, mnohdy nepřesně, druh svých potíží, jejich intenzitu a projevy. Stanovení diagnózy a terapeutického postupu jen již věcí lékaře. Nesouhlasí-li tedy obhajovaný s postupem svého obhájce, který nevybočuje v obhajobě ze zákona a není-li ochoten obhájci se podřídit, pak zpravidla nezbude nic jiného než obhajobu přerušit a nově jí pověřit nového obhájce. Takový střed mezi klientem a obhájcem čas od času může vzniknout, řádný výkon obhajoby předpokládá ze strany klienta určitý stupeň důvěry, který je zároveň pro obhájce jistým motorem, motivací jeho práce a je tedy nutné připustit, že v takovém případě je na straně obhájce dán důležitý důvod, pro který lze poskytnutí právní pomoci odepřít. Na druhé straně je obhájce v rámci pravidel svého povolání, by měl vzít rozumná přání svého klienta na vědomí a tím koncepci obhajoby přizpůsobit.

55. Ševčík V. Taktika obhajoby, Bulletin advokacie 9/2001, s. 60, 61

Lze shrnout, že taktika obhajoby má v zásadě dvojí charakter:

- buď usiluje v průběhu řízení o dosažení pozitivních výsledků, pozitivních v tom smyslu, že do věci vnáší nové aspekty, případně se domáhá zjištění dalších nových okolností nebo
- sleduje v podstatě linii vyšetřování, stanovenou vyšetřovatelem, omezí se na registraci poznatků, které považuje pro své záměry za příznivé a na nich buduje své závěry.

V prvním případě jde o taktiku aktivní nejen svou povahou, ale též svým zaměřením, proti konstrukci obvinění obžaloby vytváří svou vlastní. V druhém případě je taktika charakterizována svou přizpůsobivostí a jde o taktiku pasivní. Není vyloučeno, aby v jedné a téže věci nejen existovaly vedle sebe, ale dokonce, aby se navzájem prolínaly a vytvořily jakýsi smíšený typ taktiky,⁵⁶ v níž bude převažovat jednou aktivní, jindy zase pasivní charakter.

Důležité je mít na zřeteli, že obhajoba nesmí ustoupit od zdůrazněného požadavku, aby zákon ve všech směrech a v plném rozsahu byl vždy a všude respektován a k dosažení takového cíle zvolit a v příhodném okamžiku užít způsob a prostředky, které má k dispozici.

7.6 Dynamické pojetí taktiky

Práva obhajoby jsou vymezena dvěma základními vztahy, a to na jedné straně vztahem obhájce ke společnosti a dále vztahem obhájce k obhajovanému na straně druhé. Jde v podstatě o vymezení prostoru, v němž se může obhajoba zákonným způsobem a lege artis uplatnit. Toto vymezení je však vymezením statickým, tedy z hlediska taktiky obhajoby nedostatečným. To co je nutný prvek dynamický zákon vnáší příkazem, aby obhajoba svá práva uplatnila včas. Tento zákonný příkaz časového určení není a konečně nemůže ani být zákonodárcem nikde upraven, či upřesněn. Pojem včasného uplatnění jednotlivého prostředku a způsobu obhajoby především nemá nic společného s obvyklými lhůtami, které zákon jinak pro platnost toho kterého úkonu pod sankcí stanoví. Jde o pojmy kvalitativně zcela odlišné. Volba okamžiku, v němž je jednotlivý prostředek obhajoby bude uplatněn, zcela jednoznačně náleží obhájci a nepochybně bude ovlivněna především účelem, kterým se v obhajobě buď celková koncepce, nebo jehož dosažení se alespoň vzhledem k určitým okolnostem v jednotlivém stádiu trestního stíhání pokládá za prospěšné či účelné, v celkovém pojetí zvolené taktiky.

56. Ševčík V. Taktika obhajoby, Bulletin advokacie 9/2001, s. 67

V procesu mohou nastat, a mnohdy také nastávají, neočekávané zvraty, což činí volbu nejpříhodnějšího okamžiku pro ten který zásah obhajoby nejen neobyčejně významnou, ale současně obtížnou. V praxi nejsou ojedinělé případy, kdy s ohledem na různé zájmy klient s provedením určitého úkonu či návrhem na provedení určitého důkazu váhá, mnohdy v očekávání, že některou okolnost bude mít možnost zjistit či prokázat jiným, např. bezpečnějším způsobem, případně, že ji zjišťovat a prokazovat nebude nutné vůbec. Bylo by proto z tohoto hlediska nelogické a koneckonců v rozporu se samotnou podstatou obhajoby, kdyby na tuto stránku věci neměl být brán zřetel, a kdyby obhajobě mělo být sice přiznáno právo na volbu prostředků a způsobu, jimiž se zamýšlí uplatnit, ale kdyby současně měla být zbavena okamžité volby, kdy se má uplatnit. .

Tyto dynamické pojetí taktiky obhajoby dovoluje tedy vytvořit závěr, že jednotlivé prostředky a způsoby obhajoby jsou uplatněny včas tehdy, jestliže splní účel, který je tímto sledován.

Činnost obhájce v trestním procesu má tedy specificky vyhraněný charakter. Ve vztahu ke společnosti je tato činnost omezena respektem k obecným celospolečenským zájmům, s nimiž se obhájce ztotožňuje, ve vztahu k obhajovanému je dána povinnost dbát na zákonem stanovený postup zjišťování rozhodných skutečností a při posuzování jednání obhajovaného, jako možného pachatele inkriminovaného činu, vyžadovat bezpečné prokazování všech zákonných znaků, které z tohoto jednání trestný čin vytvářejí.

V taktice obhajoby vždy jde nebo alespoň by mělo jít o cílevědomou, účelovou činnost. Je zřejmé, že taktika v postupu obhájce slouží jako metoda, volby a způsobu uplatnění konkrétních prostředků a forem obhajoby má své místo, význam i funkci, a jako taková si zaslouží pozornosti i podrobnějšího rozboru a teoretického zpracování.

8. Požadavky na obhájce před zahájením hlavního líčení

8.1. Proč by neměl být obhájce před zahájením hlavního líčení pasivní

Před uvedením postavení obhájce v hlavním líčení je nutné uvést fázi těsně před zahájením hlavního líčení, kterou označujeme jako fázi od podání obžaloby do nařízení hlavního líčení. Popřípadě do rozhodnutí dle ustanovení § 188 odst. 1 trestního řádu, tedy rozhodnutím, kterým soud danou věc postoupí jinému orgánu, jsou-li tu okolnosti ukazující, že nejde o trestný čin, avšak jde o skutek, který by mohl být jiným příslušným orgánem posouzen jako přestupek, či jiný správní delikt. Nebo dojde k zastavení trestního stíhání v souladu § 172 odst. 1 trestního řádu, dojde k jeho přerušení, vrácení státnímu zástupci k došetření nebo trestní stíhání se zastaví podle § 307 trestního řádu nebo soud rozhodne o schválení o narovnání podle § 309 odst. 1 trestního řádu.

V případě, že výsledky dosavadního šetření jsou dostatečné k podání obžaloby, resp. k postavení obžalovaného před soud, podá státní zástupce obžalobu a připojí k ní spisy a jejich přílohy. O podání obžaloby vyrozumí státní zástupce obviněného, obhájce a poškozeného. Sdělení podání obžaloby k příslušnému soudu je pouhé formální oznámení státního zástupce o podání obžaloby s tím, že v tomto oznámení je uvedeno zákonné ustanovení pro jaký trestný čin byla obžaloba proti obviněnému podána.

Vyrozumění státního zástupce o podání obžaloby neobsahuje stejnopis podané obžaloby.

Obhájce má po vyrozumění o podání obžaloby dvě možnosti:

- a) vyčkávat dodání obžaloby nebo rozhodnutí od soudu, nebo
- b) si obstarat obžalobu a po obeznámení s ní rozhodnout o dalším postupu.

Je vhodné čekat na dodání obžaloby obhajobě? Někdy obhájce klientovi sdělí: „Nyní musíme vyčkat, až nám soud zašle obžalobu s předvoláním k hlavnímu líčení. Teprve poté se začneme připravovat na jednání soudu“. V takovém případě obhájce pouze založí vyrozumění o podání obžaloby do klientského spisu a vyčká na dodání obžaloby s vyrozuměním o nařízení hlavního líčení, případně na jiné rozhodnutí soudu.⁵⁷

Obhájce, který byl vyrozuměn o podání obžaloby k soudu a nyní pouze vyčká na rozhodnutí soudu o nařízení hlavního líčení či jiného rozhodnutí o podané obžalobě, ponechává veškerou aktivitu v trestním řízení na soudu.

57. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 511

Pasivita obhájce spočívající v čekání na vyrozumění o nařízení hlavního líčení popřípadě jiného rozhodnutí soudu není v souladu s trestním řádem, ani není v souladu se zákonem o advokacii.

Z pohledu trestního řádu je povinnost obhájce stanovena v ustanovení § 41 odst. 1, kdy je obhájce povinen účelně využívat k hájení zájmů obviněného prostředků a způsobů uvedených v zákoně, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují. Nečinnost, pasivita obhájce v případě, kdy ponechává obhajobu na dobu, kdy mu bude doručeno vyrozumění o nařízení hlavního líčení, neužívá další svoji zákonnou možnost, a to činit návrhy na doplnění dokazování či nahlížet do spisu.

Z pohledu zákona o advokacii je povinnost obhájce stanovena v ustanovení § 16 odst. 1, dle kterého je advokát při výkonu advokacie povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné.

Obhájce by se měl seznámit s podanou obžalobou, neboť bez seznámení s ní není schopen posoudit skutečnosti v ní obsažené, a to zejména z pohledu práv obviněného, které ve svém důsledku mohou vést k tomu, že ani nebude nařízeno hlavní líčení a věc bude rozhodnuta bez nařízení hlavního řízení.

Každý obhájce by se měl seznámit s obsahem podané obžaloby, zejména když nesouhlasí s jejím podáním a měl by reagovat tím, že navrhne předběžné projednání obžaloby. Zejména by měl navrhopvat předběžné projednání obžaloby v případech, kdy v přípravném řízení navrhoval postup dle § 171 až 173 trestního řádu, nebo postup dle § 307 a 309 trestního řádu a těmto návrhům obhájce nebylo vyhověno v přípravném řízení. Návrh na předběžné projednání obžaloby by měl obhájce navrhnout i v případech, kdy v přípravném řízení byly odmítnuty jeho návrhy na doplnění vyšetřování.

Obhájce by v době od podání obžaloby do nařízení hlavního líčení nebo do rozhodnutí podle § 188 trestního řádu, kdy tato rozhodnutí netvoří samostatné stádium trestního řízení, neměl vzít pouze na vědomí podání obžaloby u soudu a očekávat, že soud splní své zákonné povinnosti při přezkoumání obžaloby a spisů. Naopak by se měl snažit prosadit u soudu odůvodněné návrhy obhajoby, jímž orgány činné v trestním či v přípravném řízení nevyhověly.⁵⁸

58. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 513

V případě, že se obhájce neseznámí s podanou obžalobou, nemůže posoudit oprávněnost podané obžaloby, nemůže posoudit skutečnosti, zda v přípravném řízení byly provedeny všechny důkazy rozhodné pro posouzení viny obžalovaného, zda skutek popsáný v obžalobě je shodný se skutkem, který je uveden v usnesení o zahájení trestního stíhání. Zda důkazy provedené v přípravném řízení jsou dostatečné k tomu, aby bylo možno skutek projednat v hlavním líčení. Zda jsou zjištěny případné poměry obžalovaného, zda je správně vyčíslena uplatněná škoda apod..

Obhájce bez znalosti podané obžaloby nemůže znát odůvodnění podané obžaloby, z jakých důkazů státní zástupce vychází v podané obžalobě, nezná ani právní úvahy, kterými se státní zástupce řídil při posuzování skutečností dle příslušných ustanovení zákona. Nezná ani seznam důkazů, jejichž provedení státní zástupce v hlavním líčení navrhuje.⁵⁹

V každém trestním řízení jsou prováděny důkazy ve prospěch i neprospěch obžalovaného a obhájce bez znalosti důkazů, ze kterých podaná obžaloba vychází, nemůže posoudit, zda byly v obžalobě uvedeny i důkazy svědčící ve prospěch obviněného, či jiné rozhodné skutečnosti, jež případně ospravedlňují jednání obžalovaného.

V podané obžalobě se státní zástupce může pouze řídit ustanovením § 177 písm. d) trestního řádu s tím, že odůvodnění žalovaného skutku s uvedením důvodů, o které se toto odůvodnění opírá. Připojit seznam důkazů, jejichž provedení v hlavním líčení navrhuje, jakož i právní úvahy, kterými se státní zástupce řídil při posuzování skutečností podle příslušných ustanovení zákona v posouzení žalovaného skutku. Z tohoto ustanovení trestního řádu neplyne státnímu zástupci povinnost uvádět skutečnosti svědčící ve prospěch obviněného ani polehčující okolnosti.

Jak již bylo shora uvedeno, státní zástupce podává obžalobu, připojí k ní spisy a jejich přílohy, jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud. V praxi proto obžaloba obsahuje pouze důkazy v neprospěch obžalovaného a obhájce na ně, bez znalosti obžaloby, reaguje až v nařízeném hlavním líčení poté, co na jejím základě nařídil předseda senátu hlavní líčení. Tedy předseda senátu vycházel pouze z odůvodnění uvedeného v obžalobě a z důkazů, na které státní zástupce v obžalobě odkazuje.

59. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 514

Státní zástupce však naproti tomu nepodá obžalobu na obviněného, má-li závažné pochybnosti o jeho vině a na základě důkazů opatřených a případně i provedených v přípravném řízení, dospěje k závěru o tom, že se skutek nestal, že není trestním činem nebo že jej nespáchal obviněný.⁶⁰

Trestní řád sice v ustanovení § 181 odst. 1 vymezuje povinnost soudu, že podanou obžalobu je třeba nejprve přezkoumat z hlediska, zda pro další řízení poskytuje spolehlivý podklad, soud musí zejména prověřit, zda je dána příslušnost soudu k projednání věci, zda v přípravném řízení nedošlo k závažným procesním vadám, které nelze napravit v řízení před soudem, a zda byly v přípravném řízení objasněny základní skutečnosti, bez kterých není možno hlavní líčení provést a rozhodnout. Proto obhájce bez znalosti podané obžaloby de facto spoléhá na soud, zda podanou obžalobu prozkoumá, zhodnotí, zda nedošlo v přípravném řízení k závažným procesním pochybením. Při tomto zkoumání soud vychází pouze z podané obžaloby a z připojeného obsahu spisu. Přezkoumání spisu, by mělo být naprostým standardem každého předsedy senátu. Ovšem v praxi se velice často stává, že předseda senátu nařídí „mechanicky“ hlavní líčení a s podrobnostmi spisového materiálu se seznamuje těsně před konáním hlavního líčení, což již neumožňuje předběžné projednání obžaloby. Předseda senátu může také vycházet pouze z podané obžaloby, kde jsou uvedeny důkazy svědčící v neprospěch obžalovaného, což bez seznámení se se spisovým materiálem může být pouze jednostranné hodnocení pro začátek hlavního líčení.

Takový přístup obhájce, který ponechává veškeré přezkoumání obžaloby a připojených listin na soudu, je v rozporu se zájmy obviněného.

8.2. Kdy má obhájce navrhnout předběžné projednání obžaloby

Předběžné projednání obžaloby je upraveno trestním řádem v ustanovení § 185 a násl. tak, že podanou obžalobu u soudu prozkoumá předseda senátu a podle jejího obsahu a obsahu spisu posoudí, zda je nutno předběžně projednat v zasedání senátu, anebo zda může nařídít hlavní líčení. K usnadnění rozhodnutí může vyslechnout obviněného a opatřit potřebná vysvětlení.

Důvody, pro které předseda senátu nařídí předběžné projednání obžaloby, nastanou, jestliže se domnívá, že:

60. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 516 a Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv, Trestní právo procesní, nakladatelství C.H.Beck v Praze v roce 2007,

- a) věc patří do příslušnosti jiného soudu,
- b) věc má být postoupena,
- c) jsou tu okolnosti odůvodňující zastavení trestního stíhání, nebo přerušení trestního stíhání, anebo okolnosti odůvodňující podmíněné zastavení trestního stíhání,
- d) skutek, který je předmětem obžaloby, bude třeba posuzovat podle jiného ustanovení trestního zákona, než podle kterého jej posuzuje obžaloba,
- e) přípravné řízení nebylo provedeno podle zákona, neboť v něm byly závažným způsobem porušeny procesní předpisy, zejména ustanovení zajišťující právo obhajoby, a takové porušení procesních předpisů nelze napravit v řízení před soudem,
- f) ve věci nejsou v potřebném rozsahu objasněny základní skutkové okolnosti, bez kterých není možné ve věci rozhodnout, nebo
- g) vzhledem k okolnostem případu by bylo vhodné sjednání dohody o vině a trestu, zejména navrhl-li takový postup státní zástupce nebo obviněný.

Obhájce v čase od podání obžaloby do nařízení hlavního líčení, by měl v odůvodněných případech vyvíjet činnost směřující k co možná nejlepšímu postupu ve prospěch obviněného, proto by měl zjistit rozhodné okolnosti podané obžaloby a případně navrhnout předběžné projednání obžaloby. Obhájce by měl vždy zvážit rozhodné skutečnosti a případně podat návrh na nařízení předběžného opatření, a to zejména:

- a) kdy projednávání věci u soudu, u něhož byla podána obžaloba, je pro obviněného nepříznivé. Měl by tak učinit vždy, když je obžaloba podána u krajského soudu, ale příslušnost je dána okresnímu soudu. Např., kdy státní zástupce vychází při stanovení výše způsobené škody pouze z vyjádření poškození a nikoliv z případného znaleckého zkoumání způsobené škody,
- b) kdy je přesvědčen, že výsledky šetření z přípravného řízení ukazují, že zažalovaný skutek není trestným činem, ale mohl by být jiným orgánem posouzen jako přešůpek, jiný správní delikt nebo kárné provinění,
- c) kdy jsou zde dány důvody pro zastavení trestního stíhání, a to z důvodu, kdy je nepochybné, že se nestal skutek, pro který se trestní stíhání vede, není-li tento skutek trestným činem a není důvod k postoupení věci, když není prokázáno, že skutek spáchal obviněný, je-li trestní stíhání nepřipustné z důvodu, že byl obviněný v době spáchání skutku nepřičetný, anebo když trestnost činu zanikla,
- d) kdy řízení, resp. přípravné řízení, nebylo provedeno v souladu se zákonem. Závažnými vadami přípravného řízení se rozumí ta procesní pochybení, která sama o sobě, nebo ve spojení s jiným porušením procesních předpisů, vážným způsobem zpochybňují zákonnost

přípravného řízení a jeho výsledků, nebo která mají za následek, že k některým úkonům přípravného řízení nelze přihlížet jako k důkazu (absolutní neúčinnost důkazu), přičemž náprava této skutečnosti v řízení před soudem není možná,⁶¹

e) kdy nebyly ve věci v potřebném rozsahu objasněny základní skutkové okolnosti, bez nichž není možné ve věci rozhodnout.

61. Vantuch P. , Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 539

9. Důkazy a důkazní prostředky z pohledu obhajoby

9.1. Pojem dokazování

Dokazování je trestním řádem vymezený postup všech stran v trestním řízení s cílem poznání objektivní pravdy. Dokazování je velice důležitou součástí hlavního líčení, kde se mají objasnit skutečnosti, zda se stal skutek uvedený v obžalobě, zda tento skutek spáchal obžalovaný a i další případná odpovědnost za jednání uvedené v obžalobě.

Obhajoba může v trestním řízení vyhledávat důkazy, opatřovat důkazy, čímž se rozumí získávat je do svého držení. Do svého držení získává obhajoba zejména listinné a věcné důkazy. Obhajoba může dále důkazy prověřovat a hodnotit z pohledu práva obviněného na obhajobu.⁶²

Novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. se důkazní řízení „přesunulo“ z přípravného řízení do řízení soudního, tedy získalo své důležitosti v hlavním líčení. V hlavním líčení je prováděno dokazování v nejširší možné míře při dodržení všech zásad trestního řízení, viz následující kapitola této práce.

Důkazy a důkazní prostředky z pohledu obhajoby jsou veškeré důkazy prováděné v hlavním líčení, potažmo v celém trestním řízení. V ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu je demonstrativní výčet prostředků, které slouží v trestním řízení jako prostředek dokazování.

Trestním řádem není rozlišeno, co je důkazem, co důkazní prostředkem a co pramenem důkazu. Jednotlivé rozlišení těchto pojmů není zcela snadné, protože veškeré tyto prostředky slouží k dokazování určitých skutečností v trestním řízení a de facto se vzájemně prolínají.

Za důkaz považujeme výsledek činnosti orgánů činných v trestním řízení při dokazování, jako je výslech svědka, obsah listiny výsledek znaleckého zkoumání. Jedná se tedy o přímý poznatek v trestním řízení, který prokazuje existenci či neexistenci určité skutečnosti rozhodné pro trestní řízení.

Za důkazní prostředek považujeme činnost orgánu činného v trestním řízení či činnost oprávněné strany v trestním řízení, která slouží k poznání skutečnosti, jež má být zjištěna. Důkazním prostředkem je nástroj k tomu, aby mohl orgán činný v trestním řízení dospět k přímému poznatku o předmětu dokazování. Důkazní prostředek je tedy samotný výslech obviněného, výslech znalce, svědka, nebo ohledání osoby či věci, čtení listiny apod..

62. Vantuch, P. Dokazování z pohledu obviněného, Bulletin 10/2013

Pramenem důkazů, jsou považovány nositelé informací, z níž je čerpán poznatek, který je předmětem dokazování. Prameny důkazů jsou buď osoby nebo věci, proto se prameny důkazů dělí na osobní a věcné.

Pro trestní řízení slouží důkazní prostředky k prokázání zejména:

- a) zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin,
- b) zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek,
- c) podstatné okolnosti mající vliv na posouzení nebezpečnosti činu,
- d) podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele,
- e) podstatné okolnosti umožňující stanovení následku a výše škody způsobené trestným činem,
- f) okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.⁶³

Důkaz a důkazní prostředek v trestním řízení může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného, výslech svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu. Důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou, kdy se tento důkaz použije proti osobě, která takového donucení nebo hrozby donucení použila.

V trestním řádu, jak již výše uvedeno, je stanoven pouze demonstrativní výčet důkazů, jako je výpověď obviněného, výslech svědků, znalců, o věcné a listinné důkazy a ohledání věci. Dále jsou za důkazy považovány i některé specifické metody označené jako zvláštní způsoby dokazování, které svojí povahou náleží spíše do kriminalistických metod než do důkazních prostředků, jako jsou konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě samém. K těmto zvláštním způsobům dokazování je nutné konstatovat, že tyto prostředky trestní zákon výslovně nezmiňuje.⁶⁴

Autoři Císařová, Fenyk a Gřivna⁶⁵ uvádí, že v některých v odborných pracích je za

63. ustanovení § 89 trestního řádku. Problematika dokazování se týká i další ustanovení trestního řádu upravující určité procesní úkony, které mají bezprostřední souvislost s dokazováním, resp. jejich výsledek může mít důkazní význam.

64, Císařová D., Fenyk J., Gřivna T. a kolektiv, Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008, s. 310

65. Císařová D., Fenyk J., Gřivna T. a kolektiv, Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008, s. 310 a násl.

samostatnou součástí důkazních prostředků považována skupina tzv. operativně pátracích prostředků. Právě shora uvedení autoři tento názor nesdílejí, neboť považují důkazní prostředek za zdroj, z něhož orgán činný v trestním řízení důkazy čerpá (výpovědi osob, ohledání věcí apod.). Je to určitá forma, jejímž prostřednictvím orgán činný v trestním řízení přímo nabývá potřebných poznatků. Tedy vzniká z nich přímý poznatek, tedy samotný obsah důkazu. Ten je naukou označován jako předmět důkazu, resp. dokazování, jako to okolnost důležitá pro trestní řízení, která má být zjištěna, a na jejímž základě zpravidla přímo nebo nepřímo závisí rozhodnutí ve věci samé.⁶⁶

Operativně pátrací prostředky tyto požadavky nespĺňují, proto mezi jednotlivé důkazní prostředky řadíme pouze výpověď obviněného, výpověď svědka, odborné vyjádření a znalecký posudek, ohledání, důkaz věcný a listinný a některé zvláštní způsoby dokazování.

Samotné dokazování je na stranách trestního řízení. Z pohledu obhajoby je předpokládaná aktivita obhájcem. Aktivní přístup je uložen státnímu zástupci trestním řádem, obhájce trestní řád k aktivitě pouze opravňuje.

Trestní řízení musí mít kontradiktorní povahu, tedy povahu dvou „soupeřících“ stran, které předkládají důkazy a důkazní prostředky, o kterých následně rozhodne nestranný „rozhodčí“ - soud. Kontradiktorní povaha je spatřována v tom, že každá strana trestního řízení má právo se seznámit s vyjádřeními a důkazy předkládanými druhou stranou. Zejména k této kontradiktorní povaze je možnost seznámení se s trestním spisem.

9.2. Opatřování důkazů obhájcem

Při opatřování důkazů ze strany obhájce je vhodné, ještě před samotným počátkem hlavního líčení si stanovit, jaké cíl má být obhajobou dosažen. Dle tohoto stanoveného cíle je vhodné volit i důkazní prostředky.

Pro opatřování důkazů ze strany obhájce měla zásadní vliv novela trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb.. Před touto novelou trestního řádu, se dokazování v trestním řízení podílely zejména orgány činné v trestním řízení. Což neznamenal, že před novelou trestního řádu provedenou shora uvedeným zákonem, důkazy, které nebyly vyhledány,

66. Císařová D., Fenyk J., Gřivna T. a kolektiv, Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008, s. 310-311,

provedeny či navrženy orgány činným v trestním řízení by byly odmítnuty. Znění ustanovení § 89 trestního řádu nedávalo možnost vyhledat, předkládat či provádět důkazy stranami trestního řízení.

Novela trestního zákona doplnila ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu tak, že nově zní „za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu“.

Tato druhá věta v ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu posílila postavení strany obhajoby v procesu dokazování, zejména dala obhajobě výslovnou možnost důkazy vyhledávat, předkládat nebo provedení takového důkazu navrhnout.

Obhájce na základě shora uvedeného může v trestním řízení, potažmo v hlavním líčení vyhledávat důkazy a také si je opatřovat, tedy získávat je do svého držení, zejména pokud se jedná o listinné nebo věcné důkazy. Obhájce může také prověřovat důkazy z hlediska vhodnosti jejich použití pro obhajobu obviněného. Tato aktivní činnost obhájce na dokazování, slouží k náležitému zjištění skutkového stavu a tím i následného spravedlivého rozhodnutí. Z pohledu obhajoby je to poměrně široký nástroj k vlastní iniciativě pro vyhledávání důkazů v trestním řízení.

Na základě výše uvedeného oprávnění může obhájce nejen vyhledávat důkazy, ale tyto důkazy prověřovat. Je oprávněn např. Požádat konkrétní osobu o sdělení skutečností nezbytných k výkonu obhajoby. Z toho plyne, že je oprávněn, ale dle zákona o advokacii také povinen účelně využívat všech prostředků tak, aby byly v trestním řízení objasněny všechny skutečnosti svědčící ve prospěch obžalovaného.⁶⁷

Pro praxi toto ustanovení bylo a stále je sporné, a to jak mezi obhájci tak orgány činnými v trestním řízení v tom, jak a v jakém rozsahu může obhajoba vyhledávat důkazy. Zejména proto, že mnozí obhájci měli obavu z případného podezření z ovlivňování svědků při kontaktu s nimi, proto se i v rozporu se zájmy obviněného, či obžalovaného vyhýbali, či dosud vyhýbají kontaktování svědků.

Na tuto poměrně složitou situaci zareagovalo představenstvo České advokátní komory, které se ve svém usnesení č. 13/2004 ze dne 12. října 2004 jednoznačně vyjádřilo k výkonu oprávnění advokáta vyhledávat, předkládat a navrhnout důkazy tímto reagovalo

67. Repík, B. Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení). Bulletin advokacie, 11-12/2002, str. 18

v trestním řízení. Usnesení České advokátní komory na ustanovení § 89 odst. 2 druhé věty, kterým dává podrobný návod, jak a jakým způsobem může advokát postupovat v trestním řízení, zejména při vyhledávání, předkládání a navrhování důkazů pro z pohledu obhajoby obviněného.

Usnesení České advokátní komory předpokládá, že v případě řádného výkonu obhajoby, musí obhájce s řádnou pečlivostí prověřovat výsledek navrhovaného důkazu, či důkazního prostředku, zejména z důvodu, aby žádným způsobem nepoškodil svého klienta.

Při opatřování důkazů pro trestní řízení je obhájce postupovat zcela obezřetně. Zejména tak, aby zjištění obhájce před začátkem hlavním líčení nebylo v hlavním líčení ze strany navrženého svědka minimalizováno, či dokonce popřeno. Proto je na obhájci, aby si případný rozhovor se zamýšleným svědkem do detailu písemně zaznamenal.

Tento případný písemný záznam se zamýšleným svědkem, není důkazem v trestním řízení, může

ovšem obhájci sloužit k tomu, aby sdělil soudu, co hodlá navrženým svědkem prokázat, či ke které skutečnosti má být svědek vyslechnut.

Samozřejmě v praxi může nastat situace, kdy zamýšlený svědek odmítne obhájci sdělit požadované skutečnosti, či odmítne jakkoliv s obhájcem komunikovat. V těchto případech je na obhájci, aby zvážil návrh na výslech takového svědka, zejména, kdy si není jist jeho „přínosem“ do stanovené obhajoby obžalovaného.

Použitelnost listinných důkazů, obstaraných a předložených obhájcem bude posuzována na povaze těchto důkazů a zejména ve vztahu k zákonnosti získání těchto důkazů. V případě dodržení řádného zákonného postupu při získání důkazu, má tento důkaz v konečném hodnocení všech důkazů, stejnou vypovídací schopnost jako důkaz opatřený orgánem činným v trestním řízení.

Důkazy ze strany obhájce by měly být navrženy před začátkem samotného hlavního líčení. A to pokud se jedná o navrhovaný výslech svědka či znalce, nebo návrh na opatření listiny, připojení jiného trestního spisu či ostatní věci důležité pro trestní řízení. Navržením všech důkazů před samotným začátkem hlavního líčení, by ze strany obhájce nedocházelo ke zbytečnému odročení hlavního líčení.

Obhájce je oprávněn navrhopvat důkazy také až v průběhu hlavního líčení. Návrh na doplnění dokazování učiněný až v průběhu hlavního líčení, resp. těsně před skončením hlavního líčení může vycházet ze zvolené taktiky tím, že obhájce vyčkává na určitý vývoj důkazní situace v prováděném v hlavním líčení.

9.3. Důkazy prováděné v hlavním líčení

Pro důkazy prováděné v hlavním líčení z pohledu obhajoby důležité důkazy obstarat, ale také aby obstarané důkazy byly řádně v hlavním líčení provedeny. Samotné dokazování můžeme rozdělit do tří oblastí. A to oblast důkazů, které jsou prováděny soudem, státním zástupcem a důkazy prováděné ze strany obhajoby. Důkazy prováděné v hlavním líčení nejsou taxativně vymezeny, pouze se jedná o výčet jednotlivých prováděných důkazů, kterými jsou:

9.3.1. Výpověď obžalovaného

Výpověď obžalovaného předpokládá zejména zajištění stanoviska obžalovaného k předmětu projednávané věci s co možná nejúplnějším a nejvěrohodnějším údajem, jež má přispět ke zjištění činu či jiných okolností v trestním řízení. Výslech obžalovaného je neopomenutelnou součástí dokazování, není však vlastním cílem trestního řízení.⁶⁸

Naproti tomu výpověď svědka by měla přispět ke zjištění „pravdy“ v projednávané věci.

V terminologii se je rozlišen pojem výpověď obžalovaného, což je považováno za důkazní prostředek a výslech obžalovaného, který je považován za procesní postup, kterým se opatřuje výpověď obžalovaného, jako to důkazní prostředek. Výpověď obžalovaného plní v trestním řízení dvojjedinečnou funkci, protože je jedním z důkazních prostředků a zároveň prostředkem jeho vlastní obhajoby.^{69y} Výpověď obžalovaného má v trestním řízení podstatnou roli, zejména by měl podat ucelený a pravdivý obraz spáchaného skutku. Ve výpovědi obžalovaného je podstatný rozdíl od ostatních důkazů v trestním řízení, který spočívá v tom, že obžalovaný je osobou, která je nanejvýš zainteresována na výsledku řízení. Další důležitou okolností výpovědi obžalovaného je, že obžalovaný, na rozdíl od svědka, nemá povinnost vypovídat a ani nemá povinnost uvádět pravdivé skutečnosti. Ten je ve své výpovědi omezován jen nebezpečím trestního stíhání pro přečin křivého obvinění.⁷⁰

Jak je výše uvedeno, výslech obžalovaného je nutné hodnotit tak, že jeho snahou je ovlivnit probíhající řízení ve svůj prospěch. Samotná výpověď je většinou obrana proti vznesenému obvinění. Z tohoto důvodu nelze předpokládat, že obžalovaný vypovídat pravdu, či má snahu jakkoliv napomoci orgánům činným v trestním řízení domoci se pravdivého vysvětlení projednávané věci.

68. Císařová D., Fenyk J., Gřivna T., Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008. s 311

69. Císařová D., Fenyk J., Gřivna T. a kolektiv a kolektiv, Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008, s 312

70. Šámal P. a kol., Trestní řád, Komentář. I. díl, 11 vydání, C.H.Beck Praha 2013, komentář str. 820

Na druhé straně je nutné uvést, že když obžalovaný popírá svoji vinu na skutku, nelze jeho výpověď považovat za nepravdivou.

Výpověď obžalovaného může ovlivňovat spoustu rozličných skutečností. Obžalovaný může také učinit zcela nepravdivé doznání, které ve své podstatě může skrývat snahu obviněného chránit skutečného pachatele. Obžalovaný se také může doznat k méně závažnému skutku a zabránit postihu za závažnější trestný čin, zločin, proto doznání obviněného nezbavuje vyslyšajícího povinnosti přezkoumat a všemi dosažitelnými prostředky ověřit všechny okolnosti případu.⁷¹

9.3.2. Výpověď svědka

Výpověď svědka je základním a nejčastějším důkazním prostředkem v trestním řízení. K samotnému důkazu, výpovědi svědka, konstatuji, že trestní řád neobsahuje definici svědka, pouze vymezuje povinnosti svědka, jeho práva a postup při provádění tohoto procesního úkonu.

Pro svědeckou výpověď platí shodně jako pro výpověď obžalovaného, že výpověď svědka je vlastním důkazním prostředkem a výslech svědka je procesní postup, kterým se opatřuje výpověď svědka jako důkazní prostředek.

Svědka je fyzická osoba rozdílná od obviněného, která byla vyzvána orgánem činným v trestním řízení, aby jako svědek vypovídala o skutečnostech, které vnímala svými smysly. Výpověď svědka je považována za tzv. nezastupitelné jednání, což znamená, že tato osoba má svými vlastními slovy vyličit co viděla, vnímala a co slyšela. Proto je svědecká výpověď považována za nezastupitelné jednání, které nelze v trestním řízení nahradit jinou osobou. Tato nenahraditelnost spočívá v tom, že svědek nabyl vědomosti o skutečnostech důležitých pro trestní řízení bez vlivu tohoto trestního řízení na základě fakticky existující situace, kterou pozoroval, nebo jinak vnímal.

Postavení svědka je neslučitelné s funkcí jiné osoby v témže trestním řízení. Zejména nemůže být svědkem obžalovaný, ani v poměru k jiným obžalovaným v témže trestním řízení.

K základním povinnostem svědka v trestním řízení patří vypovídat a povinnost svědčit, za které se v obecné rovině považuje dostavení se na předvolání k orgánům činným v trestním řízení a vypovídat zde jako svědek. Svědek v trestním řízení nemá jenom povinnosti, ale také svá práva.

71. Císařová D., Fenyk J., Gřivna T. a kolektiv, Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008, s. 312

Základním právem každého svědka je např. možnost odepření výpovědi, či zajištění podmínek pro výpověď v jeho mateřském jazyce. Mezi další oprávnění řadíme právo na právní pomoc, právo na poskytnutí ochrany a i právo na odměnu za poskytnutí svědecké výpovědi, tzv. svědečné.

K provádění důkazu, vylisnutím svědka jsou trestním řádem stanoveny procesní postupy, zejména v ustanovení § 101, § 209, § 211 až 212 a § 215 trestního řádu. Zejména, že před výslechem svědka zjistí soud jeho totožnost, jeho poměr k obviněnému, poučí ho o jeho právu odepřít výpověď a dále o tom, že je povinen vypovídat úplnou pravdu a nic nezamlčet.⁷²

Všeobecně platný a vyčerpávající návod k provádění výslechu svědka nelze poskytnout pro složitost a různorodost svědecké výpovědi. Lze ovšem shrnout určité zásady výslechu vyplývající z platné právní úpravy. A to například, že přítomnost svědka si vyslychající zajišťuje jeho předvoláním, popřípadě předvedením a před počítím samotného výslechu svědka je nutné zjistit jeho totožnost, jeho poměr k obviněnému, poměr k projednávané věci, stranám a případně další okolnosti, významné pro zhodnocení hodnověrnosti svědka. V poslední řadě se musí svědkovi dostat poučení o jeho právech.⁷³

9.3.3. Odborné vyjádření a znalecký posudek

Odborné vyjádření je listinným důkazem, který si orgán činný v trestním řízení opatřuje od osob nebo orgánů k tomu způsobilých pro odborné, či skutkové poznatky. Ač je odborné vyjádření listinným důkazem, je pořizováno především místo znaleckých posudků. Proto je odborné vyjádření

v hodnocení důkazů považováno za nižší stupeň vypovídací hodnoty. Ostatně novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. přinesla změnu v posuzování, zda jako důkaz použít odborné vyjádření či znalecký posudek. Tato novela stanovila v § 105 trestního řádu to, že namísto přibrání soudního znalce se lze spokojit v jednoduchých případech s potvrzením nebo odborným vyjádřením příslušného znalce, o jehož kvalitě nejsou pochybnosti, neboť odborné vyjádření vychází pouze z praktických zkušeností osoby, která jej podává. Proto by orgány činné v trestním řízení měly vyžádat odborné vyjádření a následně, v případě složitosti posuzované věci, přibrat soudního znalce.

72. § 101 trestního řádu

73. Jelínek J. a kolektiv, Trestní právo procesní 2. vydání Praha Leges 2011, s. 397

Mezi základní odborná vyjádření můžeme jistě zařadit lékařské zprávy o zranění poškozeného, či odborná vyjádření o ceně odcizených věcí. K odbornému vyjádření trestní řád blíže nestanoví podmínky, za jakých je jej možné vyžádat.

Oproti odbornému vyjádření je jako důkaz postaven znalecký posudek. Znalecký posudek je samostatným důkazním prostředkem. Tento důkazní prostředek si vyžadují orgány činné v trestním řízení nebo i ostatní strany řízení od osob nebo orgánů k tomu zvláště odborně způsobilých.

Znalec je v trestním řízení přibírán pro posouzení složitých otázek, kde nepostačuje pouhé odborné vyjádření. Znalec je vždy přibírán za účelem, aby na podkladě svých odborných znalostí poskytl úsudek o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, kdy objasnění věci v trestním řízení takových odborných znalostí vyžaduje (budou to nejčastěji otázky lékařské, otázky z oboru techniky a technologie, účetnictví, chemie a písma).⁷⁴

Znalcem, který podává znalecký posudek v trestním řízení, musí být znalec zapsaný do seznamu znalců, ústavy, nebo jiná pracoviště specializovaná na znaleckou činnost. V některých odůvodněných případech může znalecký posudek podávat i znalec, který není zapsán do seznamu znalců. Jedná se pouze o ty případy, kdy není obor, v němž znalec podává posudek zapsán v seznamu činností znalců, nebo kdy znalec zapsaný v seznamu znalců nemůže znalecký posudek vypracovat z nějakého konkrétního důvodu, nebo když by vypracování znaleckého posudku provedené znalcem zapsaným v seznamu znalců bylo nepřiměřeně obtížné nebo finančně nákladné.⁷⁵

9.4.4. Výslech znalce

Při výslechu znalce se postupuje obdobně jako při výslechu svědka. Znalec před počátkem svého výslechu musí být poučen o svých právech. Zejména na povinnost bez odkladu oznámit skutečnosti, pro které by mohl být vyloučen, či mu brání ve vypracování znaleckého posudku, dále o následcích křivé výpovědi a vědomě nepravdivého znaleckého posudku.⁷⁶

Znalec se zpravidla při své výpovědi odvolává na vypracovaný posudek a pokud nemá nic k doplnění svého znaleckého posudku, při svém výslechu jej stvrdí. V hlavním líčení je

74. Císařová D., Fenyk J., Gřivna T. a kolektiv, Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008, s. 335,

75. Císařová D., Fenyk J., Gřivna T. a kolektiv, Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008, s. 341,

76. § 106 trestního řádu

nutné, aby znalec svůj znalecký posudek přednesl, nebo aby alespoň znalecký posudek byl přečten. K přednesu či přečtení znaleckého posudku vyzve znalce předseda senátu, a to z důvodu stanoveného v § 220 odst. 2 trestního řádu, kdy lze přihlížet jen ke skutečnostem, které byly v hlavním líčení provedeny.

9.3.5. Ohledání

Ohledání je samostatným důkazním prostředkem, jehož cílem je objasnit přímým pozorováním skutečnosti důležité pro trestní řízení. Předmětem ohledání může být člověk, věc nebo místo.⁷⁷ Ohledání slouží k zachycení věcného důkazu, který není možné přenášet, resp. u kterého se předpokládá, že zanikne.

Ohledání se děje zpravidla v raném stádiu trestního řízení, a to ve fázi přípravného řízení. Vzhledem k tomu, že se jedná o úkon, u kterého se předpokládá, že zanikne, je nutné, aby byl proveden co možná nejlépe, neboť jeho opakování v dalším průběhu trestního řízení již nebude možné.

Mezi ohledání je třeba zahrnovat prohlídku těla a jiné obdobné úkony, jako prohlídku a pitvu mrtvol a její exhumaci, ohledání věci či vyšetření duševního stavu.

9.4. Důkaz věcný a listinný

Věcnými důkazy jsou předměty, kterými nebo na kterých byl trestný čin spáchán, jiné předměty, které prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost a mohou být prostředkem k odhalení a zjištění trestného činu a jeho pachatele, jak je stanoveno v § 112 odst. 1 trestního řádu. Shora uvedená definice stanoví přesný výčet toho, co se považuje za věcné důkazy v trestním řízení. Tedy, že za věcné důkazy lze považovat všechny věci, které slouží k dokumentování skutkového děje daného trestného činu, resp. jeho skutečný průběh.

Listinnými důkazy jsou listiny, které svým obsahem prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost vztahující se k trestnému činu nebo k obvinění, jak je stanoveno v § 112 odst. 2 trestního řádu. Definice, či jiné zákonné ustanovení, které by stanovilo co je přesně „listina“, trestní řád nemá. Za listinný důkaz považujeme jakýkoliv předmět, na kterém je zachycen písemný projev, může to být nejen papír, ale i jiné médium, které je schopno zaznamenat psaný, resp. i kreslený projev. Nezáleží na tom, zda listina byla pořízena právě za tímto účelem, aby dokazovala určitý myšlenkový obsah, zda jde o listinu veřejnou či soukromou.⁶⁸

77. Císařová D., Fenyk J., Grívna T. a kolektiv, Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008, s. 347

Za listinné důkazy považujeme dokumenty hodnotící osobu obviněného – opis z rejstříku trestů, posudek z místa bydliště, odborná vyjádření nebo znalecké posudky, účetní audity apod..

Zajímavou formou důkazů může být elektronický záznam na počítači. Do doby, kdy je záznam v elektronické podobě, může být definován obecně jako důkaz věčný. V okamžiku, kdy je záznam vytištěn na tiskárně, mohl by být považován za důkaz listinný. Podobně tomu může být s přepisem zvukového záznamu.⁷⁸

9.5. Některé zvláštní způsoby dokazování

Novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. byly zavedeny nové způsoby dokazování, a to konfrontace, rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě samém. Jak již uvedeno v úvodu této kapitoly, jedná se o důkazy, které jsou kriminalistickou vědou považovány za metody kriminalistické praktické činnosti.

Rekognice, vyšetřovací pokus, rekonstrukce a prověrka na místě jsou důkazy prováděné v přípravném řízení, tedy obhájce v hlavním líčení musí vycházet z těchto provedených zvláštních způsobů dokazování, a dle nich stanovit taktiku celé obhajoby. Pro jejich způsoby získávání jsou stanoveny postupy dle trestního řádu, a to konkrétně dle ustanovení § 104b až 104e trestního řádu.

Odlíšná situace je u konfrontace, kdy již zmíněnou novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. bylo zakotveno, že konfrontace se provádí v zásadě jen v řízení před soudem, před podáním obžaloby lze konfrontaci provést jen výjimečně, viz ustanovené § 104a odst. 7 trestního řádu.

Konfrontace je důkazním prostředkem, jehož cílem je odstranit rozpory v předchozích výpovědích různých obviněných, nebo svědka a obviněného, nebo svědků tak, že tyto osoby jsou před orgánem činným v trestním řízení postaveny tváří v tvář.

Přenesení provádění konfrontace v řízení před soudem víceméně odráží přenesení celého těžiště dokazování z přípravného řízení do řízení soudního. Konfrontace není zcela běžným důkazním prostředkem a lze ji použít pouze v případech stanovených trestním řádem, který předpokládá nařízení konfrontace za situace, kdy jsou již protokolárně vyslechnuty osoby v určitém procesním postavení, v jejichž výpovědích se projevují zásadní rozpory, či uváděná tvrzení nesouhlasí v závažných okolnostech a tyto rozpory nelze vyjasnit jinak.

78. Císařová D., Fenyk J., Gřivna T. a kolektiv, Trestní právo procesní, Nakladatelství ASPI, a.s. 2008, s. 347,

10. Hlavní líčení

Hlavní líčení je nejdůležitější fází trestního řízení, ve které se rozhoduje o hlavní otázce celého trestního řízení, a to o vině obžalovaného a o trestu, popř. i ochranném opatření, o náhradě škody a naplňuje se tak konkrétně smysl a účel trestního řízení.⁷⁹ Jedná se v podstatě o veřejné jednání soudu, v němž je upraven postup orgánů a osob zúčastněných v hlavním líčení. Pro hlavní líčení platí, že je podrobně upraven jeho postup, a také postup pro přípravu hlavního líčení. Jednotlivé fáze hlavního líčení, úkony soudu ale i procesních stran jsou stanoveny tak, aby v nejširší možné míře uplatnily základní zásady trestního řízení.

Hlavní líčení je trestním řádem upraveno v několika postupných fázích, a to počátek hlavního řízení (viz § 205 až 206 trestního řádu), dokazování v hlavním líčení (viz § 207 až 215 trestního řádu), závěr hlavního líčení (viz § 216 až 218 trestního řádu) a rozhodnutí soudu v hlavním líčení (viz § 220 až 230 trestního řádu).

V hlavním líčení je projednávána obžaloba podaná státním zástupcem, kterou je vymezen rozsah projednané věci. Rozhodnutí o obžalobě podané státním zástupcem, přichází po provedeném dokazování za účasti stran, kde jsou objasněny všechny skutkové a právní okolnosti projednáváné věci. Rozhodnutí v hlavním líčení je učiněno samosoudcem nebo je činí senát. Dodržením těchto zásad je kladen důraz na náležitě zjištění, zda se stal skutek, který je předmětem obžaloby a zda tento skutek spáchal obžalovaný tak, aby byl uložen spravedlivý trest ve věci.

Hlavnímu líčení předchází stádium tzv. přípravného řízení a předběžného projednání obžaloby. Tato stádia jsou ve vztahu k hlavnímu líčení pouze předběžná a přípravná, sloužící k opatření důkazů a jejich procesního zajištění, neboť těžištěm dokazování v trestním řízení je pouze hlavní líčení, ve kterém se v trestní věci rozhoduje konečným způsobem.

Shora uvedená stádia přípravného řízení a předběžného projednání obžaloby mohou hlavní líčení významně ovlivnit, protože dokazování v hlavním líčení vychází z připojených spisů a jejich příloh. Vzhledem k tomu, že soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu, přičemž žalobu je možno podat jen pro skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, je výsledkem přípravného řízení v podstatě určen rozsah a obsah řízení před soudem.⁸⁰

79. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv, Trestní právo procesní, nakladatelství C.H.Beck v Praze v roce 2007, s. 659

80. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv, Trestní právo procesní, nakladatelství C.H.Beck v Praze

Pro řádné vedení trestního řízení, potažmo pro řízení před soudem, je nutné zakotvení postupu orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. Řízení přitom musí vést k upevnování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti, k výchově občanů v duchu důsledného zachovávání zákonů a pravidel občanského soužití i čestného plnění povinností vůči státu a společnosti. Tento vymezený účel je naplňován zejména v hlavním líčení, které je upraveno v trestním řádu, v části třetí, hlavě třinácté.

10.1. Zásady hlavního líčení

V hlavním líčení jsou v nejširší možné míře uplatňovány hlavní zásady trestního řízení. Základní zásady trestního řízení jsou významné a stěžejní principy, na jejichž základě spočívá celé trestní řízení.

Zásady trestního řízení nejsou uplatňovány stejnou měrou ve všech stádiích trestního řízení. Některé zásady jsou uplatňovány v průběhu celého řízení, některé naopak jsou aplikovány pouze v některém ze stádií trestního řízení. Základní zásady trestního řízení uplatňované v hlavním líčení jsou vymezeny v ustanovení § 2 trestního řádu. Zásady uplatňované v hlavním líčenou jsou:

Zásada řádného zákonného procesu

Zásada řádného zákonného procesu je nejdůležitější zásadou trestního řízení, která je i zásadou ústavní. Zásada řádného zákonného procesu dbá na dodržování všech procesních předpisů upravujících průběh hlavního líčení, dodržování pravidel dokazování, ale i na uplatnění práva obžalovaného na obhajobu.

Smyslem této zásady je zkoumání, zda nebyla porušena základní ustanovení trestního řádu při zjištění či zajištění důkazního materiálu. Podstatné vady v dokazování vedou ve svém důsledku k tomu, že důkaz provedení v řízení, který trpí podstatnou vadou, bude považován za absolutně neúčinný důkaz.

Zásada řádného zákonného procesu stanoví možnosti stíhání pouze jsou-li k tomuto stíhání dány zákonné důvody a tím, tato zásada vylučuje bezdůvodné stíhání občanů a zaručuje, že do práv osob, které jsou jinak důvodně stíhány, nebude zasahováno víc, než v nezbytné míře.

Zásada zajištění práva na obhajobu

Tato zásada je zakotvena v trestním řádu, ale i Listině základních práva a svobod. Podle této zásady má každý právo na právní pomoc v řízení před soudem i jinými orgány státní moci. Právo na právní pomo má každý již do počátku řízení.

Podstatou této zásady je zajištění práva na obhajobu, která je ve vztahu k zásadě zajištění skutkového stavu bez jakýchkoliv pochybností. Právo na obhajobu je předpokladem zajišťující skutkový stav věci tak, aby nevznikaly pochybnosti ve vydání zákonného a spravedlivého rozhodnutí. Jeho principem je zajištění dokazování a objasnění rozhodujících skutečností v hlavním líčení, tak aby v řízení byly prováděny důkazy, popř. jiná součinnost stran, zejména obžalovaného, resp. obviněného v přípravném řízení dle ustanovení trestního řádu.

Právo na obhajobu spočívá v tom, že v případě nutné obhajoby, stanovené v § 36 trestního řádu, je obhájce obviněnému ustanoven, pro případ, že si jej obviněný sám nezvolí.

Zásada oficiality a zásada vyhledávací

Zásada oficiality je projevem státní moci, která jediná má právo trestního stíhání. Vyjadřuje i skutečnost, že orgány činné v trestním řízení postupují z úřední povinnosti. Tato zásada spočívá v tom, že soud při přípravě hlavního líčení, ale i kdykoliv v průběhu hlavního líčení, z vlastní iniciativy, učiní vše pro řádné vedení trestního řízení. Proto jakmile jsou dány zákonné podmínky pro provedení určitého procesního úkonu, např. nařízení hlavního líčení, je předseda senátu povinen bez průtahů takový úkon provést a nemůže od něho upustit.

Zásada vyhledávací je ve vztahu speciality k zásadě oficiality tím, že jí de facto konkretizuje v hlavním líčení a to pokud jde o důkazní řízení. Z této zásady plyne, že má povinnost zajistit provádění důkazů ze strany obžaloby i obhajoby a dále k případnému provedení důkazů ex officio. Ex officio v provádění důkazů znamená, že vyhledávání či opatřování důkazů, prováděné soudem nezávisle na návrzích či stanoviscích procesních stran.

Zásada rychlého procesu a zásada přiměřenosti

Zásada rychlého procesu vyjadřuje jednak rychlost potrestání pachatele trestného činu, ale i ochranu společnosti, kdy rychlé potrestání pachatele trestného činu nesmí být na úkor řádného objasnění věci v trestním řízení. Zejména pokud se jedná o množství a kvalitu předkládaných důkazů. Hlavní líčení má být nařízeno před okresním soudem do tří týdnů od podání obžaloby a v řízení před krajským soudem do tří měsíců od podání obžaloby.

V souladu s § 203 odst. 2 trestního řádu je předseda dbát na to, aby nedocházelo ke zbytečným průtahům v hlavním líčení, aby hlavní líčení nebylo zdržováno výklady, které nemají vztah k projednávané věci a aby hlavní líčení bylo zaměřeno pouze na účelné objasnění projednávané věci.

Zásada přiměřenosti je také někdy nazývána jako zásada zdrženlivosti, spočívající v postupu orgánů činných v trestním řízení tak, aby co nejméně zasahovala do základních práv a svobod všech občanů.

Tato zásada je stanovena v § 2 odst. 4 trestního řádu, pro hlavní líčení konkretizována v ustanovení § 52 trestního řádu, podle kterého je pro provádění úkonů v řízení, ve všech stádiích trestního řízení, tedy i v hlavním líčení tak, aby byla dbána základní práva a svobody všech zúčastněných osob. Proto je možné zasahovat do práv a svobod osob, pouze v odůvodněných případech, v souladu se zákonem a v nezbytně možné míře k zajištění účelu trestního řízení. Zásada přiměřenosti se vztahuje, mimo obžalovaného také na poškozené, svědky, znalce i zúčastněné osoby.

Zásada obžalovací

Zásada obžalovací se v hlavním líčení projevuje především v tom, že se koná na základě obžaloby či návrhu na potrestání, oboje podává a před soudem zastupuje státní zástupce. Zásada obžalovací též zásadním způsobem ovlivňuje charakter soudního řízení, a to v rozsahu prováděného dokazování, ve kterém, ač je řízeno soudem, mají aktivní roli strany, které významně zasahují do průběhu dokazování.⁸¹

Soud je vázán podanou obžalobou, co do rozsahu projednávané věci, neboť může rozhodnout pouze o skutku uvedeném v obžalobě. Soud není při svém rozhodování vázán právním posouzením skutku podle podané obžaloby, může žalovaný skutek posoudit dle jiných hmotně právních ustanovení.

V podané obžalobě je nutné uvést, že státní zástupce má omezené dispoziční právo, které mu neumožňuje rozšířit podanou obžalobu např. o skutek, který vyvstal při hlavním líčení. V takové situaci, je nutné, aby státní zástupce požádal o vrácení věci z nutnosti došetření a následného spojení trestního řízení, či musí podat novou obžalobu.

81. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv, Trestní právo procesní, nakladatelství C.H.Beck v Praze v roce 2007, s. 662

Zásada presumpce nevinny

Zásada presumpce vyjadřuje požadavek, aby vina obžalovaného byla úplně a nepochybně prokázána. Tuto zásadu lze charakterizovat slovy – je považován ze nevinného.

Smyslem této zásady je to, že dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen. Také tato zásada je právem zakotveným v Listině základních práva a povinností, a to konkrétně v čl. 40 odst. 2. Smyslem této zásady je ochrana práv a oprávněných zájmů osob, proti nimž je vedeno trestní řízení. Je nutné, aby orgány činné v trestním řízení, samozřejmě ne jenom orgány činné v trestním řízení, zacházely s takovou osobou s vědomím, že se jedná o osobu pouze podezřelou ze spáchání trestného činu, tedy i osobu, která na základě výsledku provedeného šetření, či proběhnuvšího trestního řízení, může být osobou nevinnou.

Zásada presumpce nevinny je přímo spjata s poskytováním informací o trestním řízení ve smyslu § 8a odst. 1 trestního řádu, kdy je nutné, aby předseda senátu dbal při poskytování informování o probíhajícím řízení náležitě péče tak, aby poskytnuté informace nemohly vést k předčasnému závěru o případné vině obžalovaného.

Zásada ústnosti a zásada bezprostřednosti

Zásada ústnosti spočívá v tom, aby všechny důkazy v hlavním líčení byly provedeny na základě ústního přednesu stran. Proto hlavní líčení je soudem řízeno ústně, ústní vyjádření se předpokládá u projevů stran řízení a i u všech ostatních účastníků. Ústně se vyhláší rozsudek, či jiné konečné rozhodnutí v hlavním líčení.

Zúčastněné osoby v hlavním líčení vypovídají ústně. Důkazní listiny musí být v hlavním líčení přečteny. Ústním provedením soudního procesu se vytvářejí optimální předpoklady pro zjištění skutkového stavu věci a pro naplnění zásady bezprostřednosti, neboť soud rozhoduje na základě důkazů před ním provedených a je veden k tomu, aby čerpal důkazy z pramene nejbližšího zjišťovaným skutkovým okolnostem.⁸²

Pro zásadu bezprostřednosti musí být splněny dvě základní podmínky, a to že soud rozhoduje na základě důkazů před ním provedených, čím se naplňuje podmínka bezprostřednosti provedeného důkazu, a dále aby soud čerpal důkazy z pramene co možná nejbližšího zjišťované skutečnosti.

82. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv, Trestní právo procesní, nakladatelství C.H.Beck v Praze v roce 2007, s. 665

Zásada volného hodnocení důkazů

Zásada volného hodnocení důkazů spočívá zejména v otázce jejich posouzení soudem, a to z pohledu jejich zákonnosti. Proto soud nesmí brát v úvahu důkaz získaný nezákonným způsobem. Povinnost soudu k volnému hodnocení důkazů, zejména z hlediska jejich zákonnosti, není omezena jen na hlavní líčení, ale na všechny důkazy zajištěné v průběhu celého řízení.

Volné hodnocení důkazů představuje např. vyloučení důkazů nepodstatných, o které nelze opřít důkazní řízení, jež nemají z pohledu dokazování ve věci tzv. vypovídací hodnotu. Takovými důkazy mohou být nepředvolání svědka k hlavnímu líčení, z jehož výpovědi již v přípravném řízení vyplynulo, že jeho svědecká výpověď nemůže objasnit projednávanou věc, např. z důvodu, že svědek nic neviděl, nic si nepamatoval, jak tato skutečnost vyplývá již z přípravného řízení.

Zásada volného hodnocení důkazů prověřuje také hodnocení věrohodnosti a pravdivosti důkazů. Hodnocení věrohodnosti a pravdivosti důkazů je poměrně složitou otázkou, která náleží do volného hodnocení soudu a spočívá na „vyspělosti“ soudce, a je založena na systematickém hodnocení a vnitřním přesvědčení každého jednotlivého soudce, v závislosti na provedených důkazech v souladu se zásadou bezprostřednosti.

Volné hodnocení důkazů slouží jako podklad pro konečné rozhodnutí ve věci, kde soud musí odůvodnit, z jakého důvodu přihlédl k těm či oněm důkazům, z jakého důvodu nepovažoval ty či ony důkazy za prokázané či věrohodné.

Zásada zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti

Zásada zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností je zásada, která nahradila novelou provedenou zákonem č. 292/1993 Sb. zásadu objektivní pravdy. Tato zásada je stanovena § 2 odst. 5 trestního řádu tak, že orgány činné v trestním řízení postupují v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v trestním řádu a za součinnosti stran tak, aby byl zjištěn skutečný stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí. Doznání obviněného nezbavuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu.

Zásadou zjištění skutkového stavu věci je kladena povinnost pro orgány činné v trestním řízení hledat tzv. materiální pravdu, jež vyjadřuje nutnost zabývat se důkazy nejen svědčícím v neprospěch obžalovaného, ale také důkazy, svědčícími ve prospěch obžalovaného, i v případě „nečinnosti“ obžalovaného. Obžalovaný nemusí navrhnout, předkládat důkazy o své nevině, vina obžalovaného musí být v trestním řízení prokázána.

Proto trestní řád ukládá povinnost soudu zjišťovat důkazy v rozsahu potřebném pro rozhodnutí. Tato zásada ukládá soudu povinnost, aby sám doplnil dokazování v rozsahu potřebném pro své rozhodnutí.

Zásada veřejnosti

Zásada veřejnosti sleduje, aby až na výjimky byly všechny věci projednávány veřejně tak, aby měly nezúčastněné osoby možnost sledovat projednávanou trestní věc. Zásada veřejnosti je do jisté míry veřejnou kontrolou nad soudnictvím, kterou zástupci sdělovacích prostředků informují a referují o probíhajícím soudním procesu v médiích. Vyjadřuje požadavek na to, aby naplňován výkon trestního řízení „otevřenou“ justicí, nikoliv výkonem tajného řízení.

Veřejnost ovšem může být z hlavního líčení vyloučena. Důvody vyloučení veřejnosti z hlavního líčení nejsou spojeny s odebráním možnosti veřejné kontroly nad soudnictvím, ale jejich přesná pravidla jsou zakotvena v § 200 odst. 1 trestního řádu, z důvodů ohrožení utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, mravnost nebo nerušený průběh jednání, bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků a v řízení proti mladistvému.

Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími

Zásada spolupráce se zájmovými sdruženími je stanovena v § 2 odst. 7 trestního řádu tak, že všechny orgány činné v trestním řízení spolupracují se zájmovými sdruženími občanů a využívají jejich výchovného působení. Tímto působením může být dosaženo cílů stanovených v § 1 odst. 1 trestního řádu tak, aby trestní řízení působilo k upevnování zákonnosti a předcházelo a zamezovalo páchání trestné činnosti.

Ovšem novelou trestního řádu, zákonem č. 265/2001 Sb. byla výrazně omezena účast zástupce zájmového sdružení v hlavním líčení. Po shora uvedené novele trestního řádu je spolupráce se zájmovým sdružením, zejména v souvislosti s hlavním líčením, využít jen při výběru vhodných pro projednávání před širší veřejností. S největší pravděpodobností oslabení této zásady lze přičíst tomu, že tento institut vznikl za minulého režimu, proto je zřejmě po změně společenských poměrů nemá již své opodstatnění.

11. Obhájce a obžalovaný v hlavním líčení

11.1. Hlavní líčení upravené v trestním řádu

Hlavní líčení, jak je již uvedeno v kapitole 10 této práce je upraveno do fází počátku hlavního řízení, dokazování v hlavním líčení, závěru hlavního líčení a rozhodnutí soudu v hlavním líčení.

Hlavní líčení je z pohledu obhájce upraveno dle zásady rovnosti zbraní, z čehož plyne, že je obhájci dána možnost výslechu svědka, znalce. V případě, že soud pověří provedením výslechu svědka či znalce státního zástupce, má obhájce možnost následně doplnit výslech prostřednictvím svých dotazů. Způsob kladení případných otázek na svědka či znalce není trestním řádem blíže upraven. Pouze v ustanovení § 215 odst. 3 trestního řádu je stanoveno, že po provedení výslechu nebo jeho části má druhá strana právo klást otázky. Podstata obhajoby v této části trestního řízení, spočívá ze strany obhájce ve zpochybnění důkazů obžaloby. Zejména ve zpochybnění usvědčujících důkazů a podpoření důkazů svědčících ve prospěch obžalovaného, které byly vesměs předloženy obhajobou.

11.2. Postup obhájce před a po zahájení hlavního líčení

S podanou obžalobou „disponuje“ státní zástupce. Tím se rozumí, že státní zástupce je oprávněn vzít obžalobu popř. návrh na potrestání zpět, a to do doby než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě. V případě, že bere státní zástupce obžalobu zpět až po zahájení hlavního líčení, vyžaduje trestní řád k účinnému zpětvzetí obžaloby souhlas obžalovaného s tím, že obžalovaný netrvá na pokračování v řízení. Zpětvzetím obžaloby ze strany státního zástupce nekončí trestní stíhání obžalovaného, v souladu s ustanovením § 182 trestního řádu se věc vrací do přípravného řízení.⁸³

Souhlas obžalovaného se zpětvzetím obžaloby po zahájení hlavního líčení je vyžadován zejména v případě, kdy se dokazování v hlavním líčení ze strany státního zástupce dostane do fáze „důkazní nouze“ a v projednávané trestní věci jsou skutečnosti a důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného a státní zástupce se tímto postupem brání vydání zprošťujícího rozsudku ve věci.

83. srov. § 182 trestního řádu, komentář: Zákon výslovně neřeší otázku přípustnosti zpětvzetí žaloby státním zástupcem poté, co o ní bylo soudem dosud nepravomocně rozhodnuto dle § 188 odst. 1, resp. samosoudcem dle § 314c odst. 1, písm. a) až c) bez konání hlavního líčení.

Posouzení trestní věci z pohledu obhajoby, zda se jedná skutečně o případ, kdy jsou obžalobou resp. státním zástupcem předloženy důkazy, které ve svém důsledku neprokazují vinu obžalovaného, je velice složitou otázkou pro každého obhájce v daném trestním řízení. Z pohledu obhajoby bere státní zástupce obžalobu zpět a po jejím zpětvzetí, resp. vyslovení tohoto úkonu, je na obžalovaném, resp. na jeho obhájci, aby sdělil soudu, zda se zpětvzetím obžaloby souhlasí, či trvá na projednání věci, což je úkolem poměrně nesnadným. Zvláště, když obžalovaný čeká na vyjádření svého obhájce, který se má v relativně krátkém čase vyjádřit o poměrně složité situaci ve vztahu ke svému klientovi.

V případech, kdy obhájce doporučí svému klientovi souhlasit se zpětvzetím obžaloby ze strany státního zástupce, musí si být jistý dosavadním průběhem řízení. Zejména důkazy předložené obžalobou, tak i důkazy navrhované obžalovaným a otázkou, jakou vypovídací schopnost budou mít důkazy předložené obžalovaným ve světle důkazů předložených obžalobou.

Za situace, kdy obhájce zváží, že jím předložené důkazy, resp. důkazy předložené obžalovaným, hodnocené jednotlivě a vzájemně ve všech souvislostech jednoznačně nevyvracejí důkazy předložené státním zástupcem, nemusí trvat obžalovaný na projednání věci soudem a věc se vrátí do přípravného řízení.

V praxi dochází ke zpětvzetí obžaloby státním zástupcem nejčastěji v průběhu nebo po skončení dokazování v hlavním líčení, a to v případech, kdy v nastalé důkazní nouzi usuzuje státní zástupce, že soud vynese zprošťující rozsudek, proto chce zpětvzetím žaloby dosáhnout vrácení věci do přípravného řízení a její došetření s možností podání nové obžaloby na obviněného.⁸⁴

Pro tyto případy je vhodné pro každého obviněného, resp. obžalovaného, mít svého obhájce, neboť tato věc je pro člověka práva neznalého složitou otázkou, která ve svém vyjádření „zpětvzetí“ může být jazykově vykládána jako skončení celého řízení bez postihu, což, jak je shora uvedeno, je pouze klamné slovní vyjádření pro případ zpětvzetí obžaloby, věc nekončí, ale vrací se zpět do přípravného řízení.

11.3. Počátek hlavního líčení

V souladu s ustanovením § 205 trestního řádu hlavní líčení zahájí předseda senátu

84. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 584

sdělením věci, která bude projednávána, poté předseda senátu zjistí, zda se dostavily osoby, které byly k hlavnímu líčení předvolány nebo byly o něm vyrozuměny a zjistí jejich totožnost. U obžalovaného je jeho totožnost zjišťována zpravidla z občanského průkazu a u obhájce z průkazu České advokátní komory.

U obhájce i obžalovaného musí být zachována pětidenní lhůta k přípravě na hlavní líčení, dodržení této lhůty ověřuje předseda senátu při zahájení hlavního líčení. Pokud není pětidenní lhůta k přípravě zachována, lze ji zkrátit se souhlasem obhájce. V takovém případě je u obžalovaného vyžadováno výslovné požádání soudu o to, aby soud hlavní líčení provedl, i když lhůta nebyla zachována.

To, zda obhájce souhlasí se zkrácením lhůty k přípravě na hlavní líčení a případně doporučí obžalovanému, aby výslovně požádal soud o konání hlavního líčení, je závislé od přípravy obhájce a obžalovaného na dané řízení. Jak je výše uvedeno, záleží na „aktivitě“ obhájce, zda již v mezidobí od podání obžaloby do nařízení hlavního líčení vyvíjel činnost vedoucí k řádné obhajobě, zajistil si obžalobu, seznámil se s předloženými důkazy, či navrhovanými důkazy ze strany obžaloby a v rámci přípravy na hlavní líčení bez obdržení předvolání k hlavnímu líčení zajišťoval důkazy k obhajobě. Při postupu „aktivního“ obhájce není nutné, aby obhájce nesouhlasil se zkrácením lhůty k přípravě a doporučil obžalovanému, aby požádal soud o konání hlavního líčení.

Na druhé straně, pokud obhájce v době od podání obžaloby do nařízení hlavního líčení nevyvíjel žádnou aktivitu, je na místě, aby v zájmu obžalovaného trval na zachování pětidenní lhůty a případně obžalovanému nedoporučil požádat soud o provedení hlavního líčení a tím, si vytvořil prostor pro zajištění případných důkazů, nebo alespoň se seznámil s obsahem trestního spisu.

Předseda senátu vždy na počátku hlavního líčení zjišťuje, zda se dostavil obžalovaný. Pokud se nedostavil obžalovaný, následuje rozhodnutí předsedy senátu, zda lze hlavní líčení konat v nepřítomnosti obžalovaného, nebo zda je nutné hlavní líčení odročit. Obžalovaný se de facto nemusí k hlavnímu líčení dostavit, a přesto hlavní líčení lze provést.

11.3.1. Nepřítomnost obžalovaného

V některých případech lze rozhodnout v hlavním líčení i bez osobní účasti obžalovaného. Soud může v nepřítomnosti obžalovaného hlavní líčení provést, a to v případě, kdy má soud za to, že lze věc spolehlivě rozhodnout a účelu trestního stíhání dosáhnout i bez přítomnosti obžalovaného, za splnění podmínek,

- že obžaloba byla obžalovanému řádně doručena a obžalovaný byl k hlavnímu líčení včas a řádně předvolán
- a o skutku, který je předmětem obžaloby byl obžalovaný už některým orgánem činným v trestním řízení vyslechnut a bylo dodrženo ustanovení o zahájení trestního stíhání a obviněný byl upozorněn na možnost prostudování spisu.⁸⁵

V případě, že nejsou splněny shora uvedené podmínky pro konání hlavního líčení bez účasti obžalovaného, je účast obžalovaného nutná. Pokud se obžalovaný nedostaví k hlavnímu líčení a nejsou splněny shora uvedené podmínky, je jeho neúčast důvodem k odročení hlavního líčení.

Obžalovanému svědčí právo být účasten hlavního líčení, provádění důkazů v hlavním líčení, zejména právo být přítomen výslechu svědků. Tohoto práva se může vzdát, a to buď výslovným prohlášením, že chce, aby hlavní líčení bylo konáno v jeho nepřítomnosti, nebo svým nedostavením se k nařízenému hlavnímu líčení, ač řádně převezme předvolánku spolu s obžalobou.

11.3.2. Nedostavení se obžalovaného

Obžalovaný, který se bez omluvy nedostaví k nařízenému hlavnímu líčení, ač byl řádně obeslán, se vystavuje „sankci“ v té podobě, že soud rozhodne o tom, že místo výslechu svědka lze v hlavním líčení číst protokol o jeho výpovědi, jestliže soud nepokládá osobní výslech za nutný a státní zástupce s tímto postupem souhlasí, v souladu s ustanovením § 211 odst. 1 trestního řádu.

V této situaci je nutné, aby obhájce obžalovaného na tuto skutečnost upozornil a vysvětlil obžalovanému, že čtení výpovědí svědků, znalců a spoluobviněných z přípravného řízení, je velice silné omezení pro vedení řádné obhajoby v souladu se stanovenou taktikou obhajoby, a to z důvodu možnosti kladení doplňujících otázek svědkům, znalcům či spoluobviněným.

11.3.3. Žádost o konání v nepřítomnosti

Hlavní líčení lze konat i v případě, kdy obžalovaný požádá o to, aby se konalo v jeho nepřítomnosti. Obžalovaný o to může požádat, je-li ve vazbě, ve výkonu trestu odnětí

85. srovnej § 211 komentář. Toto ustanovení je zakotvuje přípustné výjimky ze zásady ústnosti, která se jinak uplatňuje v řízení před soudem a zejména pak v dokazování u hlavního líčení. Výjimky z této zásady je třeba uplatňovat též s ohledem na vyplývající práva obviněného na obhajobu, podle kterého právo na spravedlivý proces vyžaduje, aby mohl obviněný vyslýchat nebo dát vyslýchat svědky. Šámal P. Trestní řád 2008 str. 1675-1676

svobody nebo jde-li o čin, jehož horní hranice trestní sazby převyšuje pět let odnětí svobody a jsou-li splněny podmínky stanovené v § 202 odst. 2 trestního řádu. V takovém případě ponechává svoji obhajobu plně na svém obhájci, který u hlavního líčení musí být přítomen. Soud však musí dospět k závěru, že lze věc spolehlivě rozhodnout i bez účasti obžalovaného, obžaloba mu byla řádně doručena a v hlavním líčení byl včas a řádně předvolán. Dále, jak již bylo shora uvedeno, o skutku, který je předmětem obžaloby, byl již v průběhu vyšetřování obžalovaný vyslechnut a bylo dodrženo ustanovení o zahájení trestního stíhání a obžalovaný byl upozorněn na možnost prostudování spisu a učinit návrhy na doplnění vyšetřování.⁸⁶

11.3.4. Nepřítomnost obhájce

Hlavní líčení nelze konat bez přítomnosti obhájce v případech nutné obhajoby stanovené v §§ 36 a 36a trestního řádu, a to ani v případě, kdy by se obhájce s obžalovaným dohodl na své neúčasti na hlavním líčení. Ostatně, tato dohoda by byla proti zásadám a celému smyslu poskytování obhajoby v trestním řízení.⁸⁷

Zajištění reálného práva na obhajobu vyžaduje nepřetržitou přítomnost obhájce u hlavního líčení, jestliže jde o případ nutné obhajoby. Nepřítomnost obhájce, byť krátkodobá, v nejdůležitějším stadiu trestního řízení, by znamenala popření smyslu samotné nutné obhajoby. Zároveň jde o záruku, že obžalovaný ani v průběhu hlavního líčení, které pro něj představuje vzhledem k jeho složitosti obtížnou procesní pozici a současně mu poskytuje nejširší možnost k uplatnění své obhajoby, nebude na svých právech zkrácen.⁸⁸

11.3.5. Možnost obviněného vzdát se svého obhájce

Novelou trestního řádu č. 459/2011 Sb. byla dána obviněnému možnost vzdát se obhájce i v případě, kdy se koná řízení o trestném činu, u kterého zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let. Novelizované ustanovení § 36b trestního řádu nově dává možnost obviněnému vzdát se obhájce nejenom v přípravném řízení, ale i v hlavním líčení. Vzdát se práva na obhajobu, resp. na obhájce může obžalovaný vždy kromě případů, kdy je možno za projednávaný čin uložit výjimečný trest.

86. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby I. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 592

87. Je zcela nerozhodné, zda v případě nutné obhajoby byl obhájce obžalovanému ustanoven, dle § 39 trestního řádu, nebo zda jej obhajuje na základě plné moci dle § 37 trestního řádu. Šámal P, Trestní řád, 2010, komentář. str. 1618.

88. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv, Trestní právo procesní, nakladatelství C.H.Beck v Praze v roce 2007, s. 678,

Docent Pavel Vantuch k této možnosti uvádí,⁸⁹ že existuje rozpor mezi ustanovením § 36b trestního řádu o možnosti vzdání se obhájce u trestného činu, u kterého zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let a ustanovením § 202 odst. 4, poslední věty trestního řádu, které vyžaduje nepřetržitou přítomnost obhájce u hlavního líčení. Zde Vantuch odkazuje na důvodovou zprávu k novelizovanému ustanovení § 36b trestního řádu, která stanoví, že v takovýchto případech není nezbytné v určitých případech nutit obžalovaného, aby se proti jeho vůli nechal zastupovat obhájcem.

11.4. Obhajoba v průběhu hlavního líčení

Samotné dokazování v hlavním líčení je doplněno trestním řádem v ustanoveních § 207 až 218, kterými jsou konkretizována obecná ustanovení o dokazování uvedená v § 89 až 118 trestního zákoníku. V dokazování v hlavním líčení má soud za povinnost zhodnotit důkazy provedené v přípravném řízení a dále důkazy provedené v hlavním líčení. Důkazy má soud zhodnotit nezávisle, zejména důkazy z přípravného řízení, a to bez ohledu na to, jak tyto důkazy byly hodnoceny v přípravném řízení. Důkazy prováděné v hlavním líčení mohou být užšího rozsahu, neboť podaná obžaloba nemusí obsahovat všechny skutečnosti, ke kterým byl obžalovaný vyslýchán v přípravném řízení. A to z důvodu, že všechny skutky nemusí být posouzeny jako trestný čin a státní zástupce může vyhodnotit provedené vyšetřování k určitému skutku jako nedostatečné pro podání obžaloby.

Na druhé straně je nutné poukázat na to, že těžiště dokazování se přesunulo na řízení soudní, tedy na hlavní líčení, proto ohledně jednotlivých skutků uvedených v obžalobě bude prováděno hlubší a širší dokazování.⁹⁰

11.4.1. Výpověď obžalovaného

Hlavní líčení začíná přednesením obžaloby ze strany státního zástupce, které následuje po vyjádření poškozených v trestním řízení k tomu, zda uplatňují škodu, popřípadě v jaké výši v souladu s ustanovením § 207 odst. 1 trestního řádu.

V případě, že poškozený neuplatnil svůj nárok na náhradu škody již v přípravném řízení, učiní tak na počátku hlavního líčení. Za této situace by si měl obhájce vyžádat čas na poradu se svým klientem proto, aby případné stanovisko náhradě škody, popřípadě o její výši, nezůstalo pouze na vyjádření obžalovaného učiněném v hlavním líčení.

89. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 602

90. Vantuch P., Obhajoba obviněného, 3. doplněné a přepracované vydání, Vantuch P., C.H.Beck Praha 2010,

Po přednesení obžaloby následuje ze strany předsedy senátu výzva k obžalovanému, aby se vyjádřil k podané obžalobě, zejména aby uvedl, zda s jednáním popsaným v obžalobě souhlasí, souhlasí z části či jednání popírá. Výpověď obžalovaného, učiněná následně po přednesení obžaloby, by měla být již v souladu s přípravou obžalovaného a obhájce a měla by být odrazem taktiky obhajoby zvolené již před zahájením hlavního líčení.⁹¹

Výslech obžalovaného je považován za základní prvek jeho obhajoby a je považován za jeden z důkazních prostředků. Při výslechu je obžalovanému dána možnost k reakci na obsah obžaloby přednesené stáním zástupcem, může uvést své stanovisko k projednávanému skutku.

Před samotným výslechem obžalovaného je na obhájci, aby se také dohlédl na tom, že dosud nevyslechnutí svědci nejsou přítomni výslechu obžalovaného. Ač je povinností soudu tuto skutečnost kontrolovat, měl by obhájce v zájmu ochrany svého klienta kontrolovat, zda nedochází k porušení tohoto práva. V průběhu řízení může nastat situace, kdy se do jednacích síně dostaví neznámá osoba, aniž by předseda senátu tuto skutečnost zaregistroval, pak je na obhájci, aby požadoval po předsedovi senátu zjištění, zda se nejedná o dosud nevyslechnutého svědka.

Samozřejmě jsou obžalovaní, na které samotné hlavní líčení působí více stresujícím faktorem, proto mají možnost mít k dispozici při své výpovědi poznámky. Tyto poznámky mohou obžalovanému sloužit k tomu, aby jeho výpověď byla co možná nejobsáhlejší k projednávané věci.

Na druhé straně je nepřijatelné, aby svoji výpověď obžalovaný při hlavním líčení četl z předem připravené písemné výpovědi. V případě, že obžalovaný nahlíží do poznámek bez předchozího svolení soudu, vyžaduje předseda senátu jejich předložení k nahlédnutí. V úvahu přichází i možnost odepření nahlédnutí do písemných poznámek ze strany předsedy senátu. K tomuto odepření dochází v praxi velice zřídka, pouze pokud by soud měl důvodné podezření, že poznámky sepsala jiná osoba než obžalovaný.⁹²

Obžalovaný by měl podat souvislou výpověď, ze které je patrné, zda s obžalobou souhlasí, tedy nepopírá spáchání skutku popsaného v obžalobě, popřípadě uvést, zda souhlasí s jednáním, ovšem nesouhlasí s uplatněnou náhradou škody, například odmítá rozsah odcizených věcí, nebo uvést, že s obžalobou zásadně nesouhlasí, protože se nedopustil

91. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 590

92. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 597

jednání uvedeného v obžalobě. Výpověď obžalovaného by měla být souvislým vyjádřením, bez přerušování a dotazování, zejména ne ze strany soudu.

V praxi se ovšem stává, že obžalovaný je ve svém „monologu“ přerušován předsedou senátu z důvodu položení doplňující otázky či jiného obdobného důvodu. Proti tomuto postupu předsedy senátu se musí každý obhájce ohradit, neboť přerušování výpovědi obžalovaného ze strany soudu je v rozporu s ustanovením § 92 odst. 2 trestního řádu, které dává možnost obviněnému, aby souvisle a podrobně vylíčil skutečnosti, které jsou předmětem jeho obvinění, uvedl okolnosti, které obvinění zeslabují, nebo vyvracejí, nabídl o nich důkazy. Teprve následně v souladu s ustanovením § 92 odst. 3 trestního řádu je možné kladením otázek výpověď obžalovaného doplnit a odstranit z ní neúplnosti, nejasnosti či rozpory.

Častým důvodem přerušování výpovědi obžalovaného ze strany předsedy senátu, je snaha předsedy senátu „vyvést“ obžalovaného z konceptu při jeho výpovědi. Proto musí obhájce reagovat tak, aby nedocházelo k přerušování výpovědi obžalovaného, či se tak stávalo v co možná nejmenší míře. Zákonnou dispozicí obhájce k reagování na přerušování výpovědi obžalovaného obsahuje ustanovení § 180 odst. 4 trestního řádu,⁹³ které mu umožňuje v hlavním líčení vznášet kdykoliv námitky proti způsobu provádění úkonu.

V případě, že obžalovaný je skutečně pachatelem trestného činu popsaného v obžalobě, je nutné, aby před počátkem hlavního líčení byl dostatečně poučen v tom smyslu, že svojí výpovědí může dosáhnout mírnějšího trestu, např. trestu podmíněného oproti navrhovanému trestu nepodmíněnému. Proto by měl obžalovaný bez ohledu na to, zda v přípravném řízení vypovídal či nikoliv, vypovídat v hlavním líčení co možná nejobsáhleji o jednání, které je mu kladeno za vinu, vysvětlit okolnosti, které ho vedly k tomuto jednání a zejména vyslovit lítost nad svým jednáním.

V případě, že obžalovaný popírá skutek popsaný v obžalobě, měl by vysvětlit a poukázat na okolnosti, pro které se nemohl dopustit projednávaného skutku.

Po výpovědi obžalovaného, který dostal možnost se k dané věci vyjádřit svými slovy v co možná nejširší možné míře, jsou kladeny doplňující otázky ze strany soudu, resp. předsedy senátu a následně přisedících, poté může klást obžalovanému otázky státní zástupce a nakonec obhájce, popř. obhájce spoluobžalovaného.

93. srovnej ustanovení § 180, odst. 4 trestního řádu. Jde o speciální ustanovení o námitkách proti způsobu provádění úkonů, které pro řízení před soudem rozvádí obecnou úpravu zaznamenávání průběhu úkonů trestního řízení formou protokolu a námitek proti průběhu úkonu či obsahu protokolu o něm. Šámal P., Trestní řád 2008, komentář str. 1510.

Obžalovaný má při svém výslechu možnost vylíčit skutek, který je projednáván, a to i bez ohledu na to, co již vypověděl v přípravném řízení. V případě, že je obžalovaný spolu se svým obhájcem domluven na taktice hlavního líčení, může svoji výpověď z přípravného řízení rozšířit a doplnit o nové skutečnosti či fakta, které si nebyl schopen dříve vybavit, nebo je dát do vzájemné souvislosti při výslechu v přípravném řízení. Doplněním výpovědi si obžalovaný může „vylepšit“ svoji pozici z pohledu své obhajoby. Pokud obžalovaný ve svém monologu reaguje na podanou obžalobu jen zčásti a vyhýbá se skutečnostem, které jsou v jeho neprospěch, potom může očekávat pokládání většího počtu otázek nejen ze strany předsedy senátu, ale i od státního zástupce. V tomto případě lze předpokládat pokládání otázek tzv. na tělo. Podstatné je, že otázky pro dialogovou část výslechu mají sloužit k odstranění neúplností a nejasností nebo rozporů ve výpovědi obžalovaného.⁹⁴

Je nutné, aby obhájce obžalovaného na doplňující otázky řádně připravil, zejména je nutné, aby jeho výpověď v hlavním líčení byla natolik přesvědčivá, aby doplňujících otázek dostal co nejméně a na všechny byl, pokud možno, předem připraven. Samozřejmě v hlavním líčení, resp. v celém dokazování mohou nastat situace, kdy obžalovaný nebude schopen zodpovědět doplňující otázky bez toho, aby mu v hodnocení jeho jednání „neublížily“, z tohoto důvodu je vhodné, aby mu jeho obhájce při přípravě na hlavní líčení sdělil, kdy má být jeho výpověď ukončena.

Obžalovaný je oprávněn kdykoliv ukončit svoji výpověď a tím zamezit kladení doplňujících otázek, kupříkladu tím, že sdělí soudu, že již nebude vypovídat, ani odpovídat na případné dotazy.

Na možnost ukončit svůj výslech kdykoliv musí být každý obžalovaný upozorněn svým obhájcem, zejména z důvodu, že není možné v přípravě na hlavní líčení obsáhnout různorodost, složitost a i určitou záludnost případně kladených dotazů.

Někdy se v praxi stává, že obžalovaný při svém právu na výpověď při hlavním líčení, tuto možnost nevyužije a požádá o to, aby soud kladl otázky. V případě takové situace dochází k tomu, že se obžalovaný sám vzdal své možnosti vylíčit okolnosti tak, aby svědčily v jeho prospěch.

Okolnost, že se obžalovaný vzdal možnosti souvislého vylíčení skutečností svědčících v jeho prospěch, je také známkou značné pasivity jeho obhájce, který nebyl schopen připravit svého klienta na hlavní líčení v souladu se zásadou bezprostřednosti, a tím u něho vyloučil možnost popsat skutečnosti, které při nejmenším zmírňují jeho vinu.

94. Šámal P. a kolektiv, Trestní řád I, nakladatelství C.H.Beck v Praze v roce 2007, s. 1420,

Touto pasivitou umožní obhájce kladení otázek ze strany soudu, oproti ucelené výpovědi obžalovaného, což by bylo v rozporu s povinnostmi obhájce vykonávat řádně a svědomitě obhajobu pro obžalovaného.

Na výpověď obžalovaného v hlavním líčení by měl být ze strany obhájce kladen důraz, proto aby tato výpověď byla učiněna v co možná v nejširším rozsahu a odpovídala stanovené zvolené taktice obhajoby. V těchto situacích je zapotřebí uvést, že úloha obhájce není vždy jednoduchá. Příprava a zvolená taktika jsou odvislé také od časového úseku, kdy obhájce převzal obhajobu obžalovaného.

V situaci, kdy obhájce převzal zastoupení obžalovaného až po skončení přípravného řízení, vychází z výpovědi učiněné obžalovaným v přípravném řízení. Úloha obhájce v případě, kdy obžalovaný popírá svoji vinu na jednání popsaném v obžalobě, a své popření viny uvedl již v přípravném řízení, spočívá v tom, aby se obhájce soustředil na prokázání tvrzení obžalovaného. Tedy aby zpochybňoval důkazy, jež dle obžaloby prokazují vinu obžalovaného.

V ostatních případech by měl výslech být v souladu s dohodou mezi obhájcem a obžalovaným s přihlédnutím na důkazní postavení v řízení. Je téměř vyloučeno, aby obhájce zvolil taktiku „vše popírat“ za situace předložení důkazů ze strany obžaloby, které jednoznačně prokazují vinu obžalovaného.

Pro řádné a svědomité vedení obhajoby je ze strany obhájce nutná znalost obsahu spisu, zejména výpovědi obžalovaného v přípravném řízení. Tak aby nedocházelo k situacím, kdy obhájce doporučí svému klientovi, aby vypovídal shodně, jako v přípravném řízení, aniž by obhájce byl s touto výpovědí obeznámen. Poté mohou nastat situace, kdy obžalovaný v hlavním líčení popírá spáchání skutku, z něhož je spolehlivě usvědčován. Nebo se obžalovaný naopak doznává v hlavním líčení, stejně jako v přípravném řízení, k trestnému činu, který nespáchal.⁹⁵

Obsah výpovědi obžalovaného by měl být, dle přípravy na hlavní líčení, zcela vyčerpávající, proto by bylo kladení otázek ze strany obhájce považováno za nesprávnou přípravu obžalovaného ze strany obhájce. Z pohledu řádné přípravy obhajoby, by mělo být pokládání otázek obhájce svému klientovi nadbytečné, protože výpověď obžalovaného by měla být ze strany obžalovaného podána ve vyčerpávajícím rozsahu a de facto všechny otázky obhájce by měly být již zodpovězeny v učiněné výpovědi obžalovaného.

95. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 605

Ovšem v praxi nastávají situace, kdy obžalovaný nebyl nikdy projednáván pro trestný čin a hlavní líčení, ve kterém má souvisle vypovídat, je pro něho poměrně stresujícím zážitkem, obžalovaný je nervózní a v důsledku těchto skutečností není schopen podat souvislou výpověď nebo ve výpovědi neuvede rozhodné skutečnosti.

V této situaci nastává prostor pro obhájce, aby svými otázkami pomohl klientovi k doplnění výpovědi tak, aby jeho dodatečné odpovědi odpovídaly samotné přípravě na hlavní líčení. Pokládat otázky obžalovanému, na které nezná odpověď, tj. otázky na které nebyl obžalovaný v rámci přípravy na hlavní líčení svým obhájcem připraven, je zásadním porušením řádného výkonu obhajoby ze strany obhájce.

Výpověď obžalovaného slouží k tomu, aby obžalovaný poskytl pokud možno úplný a jasný obraz o skutečnostech důležitých pro trestní řízení tak, jak to předpokládá ustanovení § 92 odst. 1 trestního řádu.

11.4.2. Čtení výpovědi z přípravného řízení

V hlavním líčení může nastat situace, kdy se místo výslechu obžalovaného čte jeho výpověď z přípravného řízení. Přečíst výpověď obžalovaného z přípravného řízení je možné pouze tehdy, byl-li výslech obžalovaného proveden až po zahájení trestního stíhání a zahájení trestního stíhání bylo v souladu s trestním řádem.

Výpověď obžalovaného z přípravného řízení je možné v hlavním líčení přečíst, když

- a) soud jedná v nepřítomnosti obžalovaného,
- b) obžalovaný odepře vypovídat
- c) nebo objeví se podstatné rozpory mezi výpovědí obžalovaného z přípravného řízení a výpovědí učiněnou v hlavním líčení.

V nepřítomnosti obžalovaného u hlavního líčení lze jeho výpověď z přípravného řízení přečíst za předpokladu splnění podmínek stanovených v § 202 trestního řádu. Jednou z podmínek pro přečtení protokolu výpovědi obžalovaného z přípravného řízení je, že obžalovaný byl seznámen se skutkem, který je předmětem obžaloby a v přípravném řízení měl možnost se ke skutku vyjádřit.

O možnosti přečtení výpovědi obžalovaného z přípravného řízení, by měl být obžalovaný svým obhájcem obeznámen. Zejména za situace, kdy obžalovaný v přípravném řízení odmítl vypovídat tak i v hlavním líčení bude čtena jeho výpověď z přípravného řízení, což de facto znamená, že se obžalovaný k projednávanému skutku, potažmo obžalobě žádným způsobem nevyjádřil. V takovém případě se obžalovaný vystavuje riziku, že soud může o skutku rozhodnout, aniž by ze strany obžalovaného vyslechl některou námitku či jakékoliv rozporování projednávaného skutku.

Jestliže se obžalovaný, který v přípravném řízení nevyužil své právo vypovídat, chce vyhnout účasti v hlavním líčení, není možné, aby obhájce tento přístup k obhajobě beze slov akceptoval. Naopak je nezbytné, aby obhájce klientovi vysvětlil, že tento postoj není v jeho prospěch, neboť v hlavním líčení obhajoba nebude moci vytvořit potřebnou protiváhu argumentům obžaloby, protože nebude moci využít k obhajobě žádnou výpověď obžalovaného.⁹⁶

Výpověď obžalovaného z přípravného řízení se přečte vždy, když odmítne vypovídat v hlavním líčení. Obžalovaný má právo odepřít výpověď kdykoliv v průběhu trestního řízení, tedy i v hlavním líčení. Poté nastává situace, kdy se v hlavním líčení přečte jeho výpověď z přípravného řízení.

V praxi může nastat situace, kdy obhájce doporučí obžalovanému odepření výpovědi v hlavním líčení, zejména když klient svého obhájce upozorní, že při své výpovědi v hlavním líčení nebude schopen přednést souvislý monolog, ať již z důvodu nervozity či jiných okolností. Toto doporučení odmítnout vypovídat v hlavním líčení a nechat přečíst výpověď z přípravného řízení může obhájce učinit za situace, kdy výpověď z přípravného řízení je přinejmenším dostatečná pro následné řádné vedení obhajoby.

Výpověď obžalovaného z přípravného řízení se v hlavním líčení přečte také v případě, že se objeví podstatné rozpory mezi jeho dřívější výpovědi a výpovědi učiněnou v hlavním líčení. Je na soudu, aby zvážil, zda rozpory mezi výpověďmi jsou podstatné či nikoliv. V případě, že soud zhodnotí, že se výpovědi odlišují v podstatné míře, upozorní obžalovaného a dotáže se na jejich příčinu.

Soud zkoumá, zda dochází k rozporům ve výpovědi z důvodu časového odstupu, změny obhajoby, či jiných příčin.

V případě, že obžalovaný hodlá učinit zcela rozdílnou výpověď v hlavním líčení, než tu kterou učinil v přípravném řízení, měl by být obhájce upozorněn na případný postih této rozdílné výpovědi. Tento postih rozdílné výpovědi spočívá v tom, že ze strany předsedy senátu bude čelit obžalovaný dotazům ohledně příčin rozdílnosti učiněných výpovědí, které bude muset hodnověrným způsobem vysvětlit. Tato případná situace rozdílných výpovědí, může být zcela v rozporu pro zdárnou obhajobu v projednávané věci. Zásadním rozporem

96. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 608

mezi výpovědí z přípravného řízení a výpovědí učiněnou v hlavním líčení je doznání se k trestnému činu v přípravném řízení a popření tohoto doznání v hlavním líčení.

Je vždy na obhájci a jeho klientovi, aby stanovili taktiku obhajoby. Proto i v případech zásadní změny postoje obžalovaného k projednávanému skutku.

V praxi se může stát, že obžalovaný v přípravném řízení se dozná k činu a následně při své výpovědi v hlavním líčení své doznání z přípravného řízení odvolá. Vysvětlení obžalovaného musí být logické. Například, že v určité chvíli bylo vynuceno tím, že policejní orgán sdělil obviněnému, za předpokladu spolupráce, či přiznání se k jednání uvedenému v obvinění, nebude na něho podáván návrh na uvalení vazby, apod..

Jak je výše uvedeno, je na obhájci, aby zvážil případné dopady změn změny, zásadní změny ve výpovědi obžalovaného z přípravného řízení oproti výpovědi z hlavního líčení.

11.5. Provádění dalších důkazů v hlavním líčení

Trestním řádem není stanoveno pořadí, v jakém jsou, resp. by měly být prováděny důkazy v hlavním líčení. Samozřejmě je stanoveno pouze „pořadí“ pro výslech obžalovaného, který následuje po přednesení obžaloby. Samotné pořadí prováděných důkazů stanoví předseda senátu, vždy dle projednávané věci a jeho vlastního uvážení tak, aby v dokazování byly náležitě objasněny všechny rozhodné skutečnosti. Zcela běžnou praxí, která následuje po výslechu obžalovaného, je výslech svědka, výslech znalce a provádění dalších důkazů.

11.5.1. Výslech svědků

Výslech svědků je v pořadí dalším z prováděných důkazů v hlavním líčení. Jak je již výše uvedeno, pořadí prováděných důkazů není trestním řádem upraveno. V praxi jsou zpravidla nejdříve vyslechnuti svědci, kteří jsou v trestním řízení poškozeni. Trestním řádem je výslech svědka upraven v ustanovení § 209 a následujících.

Na výslech svědka by měl být obhájce řádně připraven, tak jak bývá předseda senátu i státní zástupce. Obhájci je známo nejpozději od doručení předvolání k hlavnímu líčení, jací svědci jsou ze strany obžaloby navrhováni k výslechu, neboť jejich výčet je uveden v obžalobě. Po seznámení se s okruhem svědků, by se obhájce měl přinejmenším seznámit s tím, z jakého důvodu je ten či onen svědek k hlavnímu líčení volán.

V případě, že obhájce zastupoval svého klienta již v přípravném řízení, jsou mu známi svědci a skutečnosti, ke kterým budou v hlavním líčení vyslechnuti. Má do jisté míry před předsedou senátu i státním zástupcem výhodu, neboť již ví, jakým způsobem svědek vypovídal, zejména pokud jde o jeho způsob vyjadřování apod.. Proto si může obhájce

vytvořit představu, zda svědek vypovídá pravdu, zda je schopen řádně popsat rozhodné skutečnosti, zda a jakým způsobem reaguje na případné dotazy.

Obhájce, který převzal obhajobu až s doručením předvolání k hlavnímu líčení, by neměl návrh na výslech svědků ze strany státního zástupce podcenit a měl by se seznámit s výpověďmi předvolávaných svědků z přípravného řízení. To přinejmenším umožní obhájci, případně i obžalovanému přípravu otázek na svědky, v návaznosti na jejich výpovědi z přípravného řízení. V praxi se osvědčuje, má-li obhájce připravené otázky na svědky v písemné formě, které v jednací síni upřesní a doplní o nové otázky, jež vyplynou ze svědkovy výpovědi v hlavním líčení.⁹⁷

Jak je výše uvedeno, státní zástupce navrhuje předvolání svědků již v podané obžalobě. Je pochopitelné, že strana obžaloby navrhuje takové svědky, kteří mají v hlavním líčení prokázat, že popsany skutek spáchal obžalovaný. Proto je obhájce dle ustanovení § 215 odst. 2 trestního řádu v průběhu hlavního líčení oprávněn navrhopvat a také vyhledat svědka, pokud se domnívá že tento může svědčit ve prospěch obžalovaného, resp. podpoří obhajobu obžalovaného či uvede skutečnosti, jež mohou jeho vinu alespoň zmírňovat.

Iniciativa ze strany obhájce se zde může projevit i tím, že z jeho podnětu se určitá osoba dostaví k orgánům činným v trestním řízení, aby vypovídala jako svědek, aniž by ji bylo třeba předvolávat.⁸³ K této situaci je nutné dodat, že v praxi k ní dochází velice zřídka, spíše obhájce navrhne vyslechnout určitého svědka, který je, pokud je tomuto důkaznímu návrhu vyhověno, předvolán soudem k dalšímu nařízenému hlavnímu líčení.

Obhájce se snaží zajistit svědky, kteří nebyli vyslechnuti v přípravném řízení, nebyli navrženi ze strany obžaloby k výslechu v hlavním líčení. Tyto potencionální svědky může obhájce z vlastní iniciativy vyhledávat. K vyhledávání je oprávněn využívat např. i detektivních služeb.

Obhájce by si měl v případě, kdy předvolává svědka z vlastní iniciativy, být zcela jist, k jakým okolnostem svědka předvolává, k jaké skutečnosti by se svědek měl vyjádřit a samozřejmě znát i to, jakým způsobem bude svědek vypovídat, zejména zda bude svědčit ke skutečnostem podporujících obhajobu obžalovaného.

Obhájce tedy musí pečlivě zvážít každý návrh na provedení důkazu svědeckou výpovědí. Neměl by předvolat svědka bez znalostí shora uvedených pouze z důvodu, že si to obžalovaný popřípadě jeho rodinní příslušníci, žádají. Aby se obhájce nedostal do rozporu

97. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 615

se svou funkcí řádného výkonu obhajoby, musí i v době konání hlavního líčení předem poznat pramen důkazu, aby mohl posoudit jeho přínos pro obhajobu.⁹⁶

Každý obhájce je sice vázán zákonem o advokacii tím, že je povinen chránit a prosazovat oprávněné zájmy svého klienta a řídit se jeho pokyny a důsledně využívat všechny zákonné prostředky a uplatnit je v zájmu obviněného, které podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné, ovšem není vázán pokyny klienta, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem. Proto je obhájce oprávněn odmítnout „přání“ obžalovaného předvolat určitého svědka bez znalosti jeho výpovědi a tím i bez přesvědčení o přínosu jeho svědecké výpovědi do taktiky vedeného sporu.

Po provedení výslechu svědka jsou v souladu s ustanovením § 215 odst. 1 trestního řádu státní zástupce, obžalovaný i jeho obhájce oprávněni se souhlasem předsedy senátu klást vyslýchaným otázky. Tyto otázky jsou zpravidla oprávněni klást poté, co předseda senátu své dotazy vyčerpal a když již žádných otázek nemají ani členové senátu.

Výpověď každého svědka v hlavním líčení může být z pohledu obhajoby zásadní, příprava obhájce na každého slyšeného svědka je tedy nezbytná. V případě výslechu svědka, který vypovídá v hlavním líčení shodně, jako v přípravném řízení, musí být obhájce plně seznámen s jeho výpovědí z přípravného řízení, protože žádný ze svědků není schopen zopakovat svoji výpověď zcela přesně. Obhájce musí reagovat alespoň na drobné rozpory, odlišnosti obou výpovědí. Každé upozornění na rozpory a odlišnosti učiněných výpovědí jsou v zájmu obžalovaného.

V souladu s ustanovením § 214 trestního řádu musí být obžalovaný po provedení každého důkazu dotázán, zda se k provedenému důkazu chce vyjádřit a jeho vyjádření se zaznamená do protokolu. Po výslechu svědka je obžalovaný dotázán, zda se chce ke svědecké výpovědi vyjádřit. Je povinností obhájce, aby řádně objasnil obžalovanému, že vyjádření se k výpovědi svědka je jeho právem nikoliv povinností. Není vhodné se vždy a za každých okolností vyjadřovat k výpovědi svědka. Obžalovaný může na případnou svědeckou výpověď, se kterou nesouhlasí, bez řádného poučení reagovat svým neuváženým vyjádřením a přeměnit své vyjádření v jakousi předčasnou a nepromyšlenou závěrečnou řeč.⁹⁷ Obhájce by měl obžalovaného poučit o tom, že ze samotné skutečnosti,

96. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 616

97. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 619

že obžalovaný nic nenamítal k provedenému důkazu, nelze činit závěr pro hodnocení takového důkazu ani dovozovat souhlas obžalovaného s postupem při provádění důkazu, ani s tím co z důkazu vyplývá.⁹⁸

Místo výslechu svědka lze v hlavním líčení přečíst protokol jeho výpovědi z přípravného řízení v souladu s ustanovením § 211 odst. 1 a 2 trestního řádu, kdy soud nepokládá osobní výslech za nutný a státní zástupce i obžalovaný s tímto postupem souhlasí. Jak je již výše uvedeno, obžalovaný, který byl k hlavnímu líčení řádně předvolán, se bez omluvy nedostaví, nebo se bez vážného důvodu z jednací síně vzdálí, souhlas obžalovaného s přečtením takového protokolu o výslechu svědka není třeba a postačí souhlas státního zástupce.

V situaci, kdy soud nepokládá osobní výslech svědka za nutný a žádá o sdělení souhlasu se čtením protokolu o výslechu svědka z přípravného řízení, je nutná znalost obhájce s obsahem svědecké výpovědi, neboť po přečtení této výpovědi se tato stává jedním z důkazních prostředků. Souhlas může být obžalovaným dán, za situace, kdy není dán důvod k doplnění či jinému objasnění již učiněné svědecké výpovědi z přípravného řízení. Naopak obhájce musí trvat na slyšení svědka v hlavním líčení za situace, kdy protokol o výslechu svědka z přípravného řízení obsahuje zjevné nesrovnalosti, např. s jinou svědeckou výpovědí, se závěry znalce či jiným důkazem provedeným v řízení. Je na obhájci, aby trval na slyšení tohoto svědka při hlavním líčení tak, aby se nezbavil možnosti kladení otázek, kterými se bude snažit zpochybnit svědeckou výpověď z přípravného řízení. Proto udělení souhlasu se čtením takové svědecké výpovědi by bylo ze strany obhájce porušením jeho povinnosti hájit zájmy obžalovaného.

Další možnost čtení protokolu o výslechu svědka z přípravného řízení je stanovena v § 211 odst. 2 trestního řádu za předpokladu, že výslech svědka byl proveden způsobem odpovídajícím ustanovení trestního řádu a taková osoba zemřela nebo se stala nezvěstnou, pro dlouhodobý pobyt v cizině nedosažitelnou, onemocněla chorobou, která natrvalo nebo po dlouhou dobu znemožňuje její výslech, nebo šlo o neodkladný nebo neopakovatelný úkon.

Z pohledu vedení obhajoby není obhájce žádným způsobem schopen ovlivnit důvody přečtení protokolu o výslechu svědka z přípravného řízení stanovené v § 211 odst. 2 trestního řádu. Ovšem obhájce musí upozornit obžalovaného na důsledky tohoto

98. Šámal P. a kol. Trestní řád, Komentář, I. díl, 11 vydání, C.H.Beck Praha 2013 s. 265

ustanovení. Je nezbytné, aby obhájce kladl důraz na přesné vysvětlení tohoto ustanovení, na případný dopad pro obžalovaného, kdy v hlavním líčení může být přečtena výpověď svědka z přípravného řízení v době, kdy obžalovaný neměl obhájce, a tento svědek z přípravného řízení usvědčuje obžalovaného z trestného činu.

Dále je možné přečíst protokol o výsledku svědka z přípravného řízení v souladu s ustanovením § 211 odst. 3 trestního řádu také tehdy, byl-li výslech proveden způsobem odpovídajícím ustanovením zákona a svědek v hlavním líčení bez oprávnění odmítl vypovídat, nebo se v podstatných bodech odchyluje od své dřívější výpovědi a obhájce nebo obviněný měl možnost se tohoto dřívějšího výsledku zúčastnit.

Při samotném výsledku, by měl mít obhájce možnost vyslýchat svědka shodně jako předseda senátu. Na druhé straně je nutné poukázat, že výslech svědka ze strany obhájce nesmí být v rozporu se zákonem. Není trestním řádem dovoleno, aby obhájce na svědka vyvíjel nátlak, či použít jiné nevhodné formy výsledku. V případě porušení těchto pravidel ze strany obhájce může předseda senátu přerušit výslech svědka.

Předseda senátu může přerušit výslech svědka:

a) když jsou svědkovi kladeny kápiciozní a sugestivní otázky, jak je stanoveno § 92 odst. 3 poslední věta, otázky musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností, nesmí v nich být naznačeno, jak na ně odpovědět, a dále v souladu s ustanovením § 101 odst. 3 poslední věta, svědkovi nesmějí být kladeny otázky, v nichž by byly obsaženy okolnosti, které se mají zjistit teprve z jeho odpovědi,

b) když je na svědka, resp. na vyslýchaného činěn nátlak, a to zejména nepřipustný nátlak ve formě psychického nátlaku, či v podobě výhrůžek fyzického násilí či jiné újmy, nebo když je výslech svědka veden značně nevhodně, necitlivě a urážlivě, v pouhé snaze o negativní ovlivnění obsahu svědecké výpovědi,

c) když to předseda senátu považuje za nezbytné k položení doplňující otázky vyslýchanému. Doplňující otázka, by měla sloužit k tomu, aby ze strany vyslýchaného byla podána co možná nejobsáhlejší a nejucelenější výpověď.

Z pohledu obhájce je nutné, aby pozorně dbal na to, zda přerušení výsledku předsedou senátu je z důvodů uvedených shora, nebo „pouze“ snahou o upřesnění obsahu výsledku vyslýchaného, a to položením doplňující otázky. Tato snaha ze strany předsedy senátu může být shodná, jako při položení doplňující otázky obžalovaného. Tedy, aby „vyvedl“

vyslýchaného z konceptu, v případě, kdy podporuje tvrzení obhajoby. Proto přerušení výsledku ze strany předsedy senátu často postrádá řádné odůvodnění a nelze považovat tvrzení předsedy senátu, že položení otázky by nebylo možno odložit na dobu po provedení takového výsledku.⁹⁹ V těchto případech musí obhájce žádat to, aby o této otázce rozhodl senát.

V případě výsledku svědka, kterého navrhla obhajoba, má tento důkaz být proveden v souladu s § 215 odst. 2, tedy umožnit provedení výslechu svědka. Předseda senátu tomuto návrhu ze strany obhajoby není povinen vyhovět, jde-li o výslech obviněného, výslech svědka mladšího než patnáct let, nemocného nebo zraněného svědka.

11.5.2. Výslech znalce

Je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá policejní orgán v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není dostačující, přibere policejní orgán znalce.

Na výslech znalce v hlavním líčení musí být obhajoba připravena vždy. Zejména s přihlédnutím k tomu, že znalecký posudek je zadáván nejčastěji v přípravném řízení a znalecké zkoumání zadává policejní orgán a obhájce je se závěry, resp. celým znaleckým posudkem, obeznámen při seznámení se se spisem.

Nepříliš často je znalec přibírán až v průběhu hlavního líčení. V průběhu hlavního líčení je přibírán zpravidla znalec z oboru psychiatrie. A to pro zjištění psychického stavu obžalovaného, pro posouzení, zda je schopen vnímat události, zejména pak, zda je schopen reprodukce těchto událostí.

Obhájce může v trestním řízení předložit znalecký posudek. Trestní řád nespécifikuje, ve kterém stádiu trestního řízení je možné předložit znalecký posudek, proto je obhájce oprávněn předložit znalecký posudek i v průběhu hlavního líčení. Znalecký posudek předložený obhájcem musí splňovat náležitosti stanovené v § 110a trestního řádu, tedy musí obsahovat požadované náležitosti povinnou součástí je doložka znalce o tom, že si je vědom následků podání nepravdivého znaleckého posudku. Znalec při provádění znaleckého posudku postupuje shodně jako při zpracování posudku zadaného orgánem činným v trestním řízení.

99. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 648

V souladu s povinnostmi v trestním řízení by si měl obhájce vyžádat znalecký posudek v hlavním líčení vždy, když je to v zájmu obžalovaného, zejména v těch případech, kdy požadavku znaleckého zkoumání nebylo v přípravném řízení ze strany orgánů činných v trestním řízení vyhověno.

Jak je výše uvedeno, k výsledku znalce dochází ve většině případů až v nařízeném hlavním líčení. Pro výsledky znalce platí jednak obecná pravidla stanovená v § 105 trestního řádu, jednak speciální pravidla stanovená v § 210 a 211 trestního řádu. Obecná pravidla stanoví, kdo má být jako znalec přibrán s přihlédnutím k důvodům, pro jaké znaleckého zkoumání je přibrán.

Obviněný a jeho obhájce mohou proti osobě znalce vznést námitky, např. z důvodu jeho odborného zaměření. Mohou také nesouhlasit s formulací otázek položených znalci v zadání pro vypracování znaleckého posudku. Ze speciálního ustanovení pro výběr znalce plyne, že pokud znalec ještě nepodal písemný znalecký posudek, anebo se od něho odchyluje či jej doplňuje, může předseda senátu uložit, aby posudek nebo jeho doplnění znalec nadiktoval do protokolu nebo jej sám napsal. Místo výsledku znalce lze číst protokol o jeho výpovědi nebo jeho písemný posudek. To za předpokladu, že byl znalec před podáním posudku řádně poučen a nejsou pochybnosti o správnosti a úplnosti posudku a státní zástupce i obžalovaný s tímto postupem souhlasí.

Z pohledu obhajoby by se měl obhájce s každým znaleckým posudkem řádně seznámit, prostudovat a posoudit ho. Dále by měl zkoumat, zda ustanovený znalec je znalcem v daném oboru, resp. zda jeho specializace odpovídá ustanovení ve věci. V případě, že specializace znalce neodpovídá zkoumané věci, může obhájce vznést námitku podjatosti znalce. Dále je vhodné zvážit, zda znalec nepřekročil odbornost svého oboru či odvětví. Obhájce také musí posoudit skutečnost, zda se znalec nezabýval otázkou viny či nevin obžalovaného, což mu v žádném případě nepřísluší.

Na samotný výsledek znalce v hlavním líčení by obhájce měl být náležitě připraven a případné otázky na znalce by měly vycházet nejen ze znalosti samotného znaleckého posudku, ale i ze znalosti celého trestního spisu. Za situace, kdy obžalovaný se závěry znaleckého posudku nesouhlasí, měly by být otázky vůči znalci zcela precizně připraveny. V praxi se velice často stává, že jsou znalci přibráni pro ohodnocení zcizených věcí a právě odhadovaná výše ceny odcizených věcí může mít zásadní vliv na posouzení celkové škody a tím i odpovědnosti obžalovaného. Proto je nezbytné, aby obhájce reagoval i věcně na podaný posudek, zejména zda oceněné věci jsou skutečně oceňovány jako skutečná

škoda, nikoliv škoda představující kupní cenu či jiné ocenění, které neodpovídá obecným ustanovením o náhradě skutečné škody.

Obžalovaný je také oprávněn předložit znalecký posudek a je nepodstatné, zda tento znalecký posudek je předkládán jako jediný posudek v trestním řízení, nebo je dalším znaleckým posudkem v daném trestním řízení. Obhajoba předkládá zpravidla ty znalecké posudky, které mají pro posouzení věci náležitý význam, především k posouzení viny či míry zavinění obžalovaného. Znalecký posudek předložený ze strany obhajoby musí splňovat náležitosti uvedené v § 110a trestního řádu a v případě splnění těchto náležitostí má tento znalecký posudek stejnou váhu jako znalecký posudek předložený státním zástupcem, resp. jako znalecký posudek zadaný k vypracování policejním orgánem v přípravném řízení. Má podobu znaleckého posudku, nikoli podobu listinného důkazu.¹⁰⁰

Zásadní změnu na náhled znaleckého posudku předloženého ze strany obhájce přinesla novela č. 265/2001 Sb, která umožnila tzv. plnohodnotný posudek ze strany obhajoby. Do účinnosti novely č. 265/2011 Sb. připouštěl trestní řád, aby byl znalecký posudek opatřený obhajobou brán „pouze“ jako listinný důkaz.

Docent Pavel Vantuch¹⁰¹ se své publikaci zabývá otázkou předvolaného znalce, jehož znalecký posudek byl předložen obhajobou, kdy uvádí, že pokud je v hlavním líčení vyslechnut znalec, který podával znalecký posudek na základě žádosti orgánů činných v trestním řízení, je u hlavního líčení vyslechnut vždy jako znalec. Ovšem v případě, kdy je slyšen znalec, jež podával znalecký posudek, na základě žádosti obhajoby dochází ke třem možným variantám výslechu znalce, a to

- a) kdy státní zástupce v obžalobě navrhne výslech znalce, jehož posudek předložila obhajoba a soud jej jako znalce k hlavnímu líčení předvolá a vyslechne. Tímto způsobem dochází k řádnému provedení důkazu v hlavním líčení a znalecký posudek ze strany obhajoby má stejnou vypovídací hodnotu jako znalecký posudek vypracovaný orgány činnými v trestním řízení,
- b) kdy státní zástupce v obžalobě navrhne výslech znalce, jehož posudek předložila obhajoba, jako svědka a tomuto návrhu soud nevyhoví a k hlavnímu líčení ho předvolá jako znalce a v tomto procesním postavení jej také vyslechne. V těchto případech je nepochybné, že soud znalecký posudek přezkoumal a v souladu se spisovým

100. Šámal P. a kol. Trestní řád, Komentář, I. díl, 11 vydání, C.H.Beck Praha 2013, s. 268

101. Vantuch P. Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 658

materiálem a podaným znaleckým posudkem dospěl k závěru, že pro výslech znalce jako svědka není zákonný důvod. Proto výslech znalce, který vypracoval znalecký posudek na základě žádosti obhajoby, má stejnou vypovídací hodnotu jako znalecký posudek vypracovaný orgány činnými v trestním řízení,

c) kdy státní zástupce v obžalobě navrhne výslech znalce, jehož posudek předložila obhajoba, jako svědka a soud tento návrh akceptuje. Z této praxe vychází skutečnost, že soud nařídí hlavní líčení dle obsahu obžaloby, aniž by důkladně prostudoval trestní spis a předvolá znalce jako svědka. Není trestním řádem stanoveno, proč by měl být znalec posudku vypracovaného na základě žádosti obhajoby vyslýchán v hlavním líčení jako svědek, proto by měl obhájce být náležitě pozorný v této věci a upozornit, že svědecká výpověď je dle trestního řádu zcela odlišnou věcí, kdy svědek je předvolán k hlavnímu líčení z důvodu týkajících se trestné činnosti, o které nabyt vědomost mimo trestní řízení a bez souvislosti s trestním řízením, kdežto znalec se seznamuje se skutečnostmi týkajícími se trestné činnosti teprve během trestního řízení a trestní řád nepřipouští výslech znalce, který zpracoval znalecký posudek, jenž splňuje všechny náležitosti stanovené v § 110a trestního řádu, aby mohl být vyslechnut jako svědek.

Ke znaleckým posudkům je nutné blíže uvést, jak by se měl obhájce zachovat v případě, kdy jsou předloženy znalecké posudky s odlišnými závěry. Samotná tato skutečnost vyplývá z toho, že obhajoba předkládá znalecký posudek, který prokazuje nevinu obžalovaného, či alespoň vinu obžalovaného zmírňuje. V praxi se může stát, že obhájce zadá vypracování znaleckého posudku na základě dosud provedeného trestního řízení a výsledek znaleckého zkoumání je v neprospěch obžalovaného. Znalecké posudky, jejichž závěry jsou pro obžalovaného nepříznivé, nejsou obhájcem do spisového materiálu předkládány, jsou předkládány pouze znalecké posudky, které jsou ve prospěch obžalovaného, resp. vyznívají ve prospěch obžalovaného, proto mohou být v trestním řízení posudky s odlišnými závěry.

V těchto případech je nutné, aby obhájce kladl důraz na to, aby znalci s odlišnými závěry v posudcích, byli v hlavním líčení vyslechnuti v postavení znalců, a tím nedocházelo k porušení ústavního principu rovnosti stran v trestním řízení.

Z pohledu obhajoby je nutné, aby, pokud obhájce požádal, mu bylo umožněno provést výslech znalce, v souladu s § 215 odst. 2 trestního řádu, soud mu téměř vždy vyhoví, neboť z dikce zákona záleží pouze na obhájci, zda tento úkon chce provést či nikoliv.

Pouze v případě, kdy je navrhován výslech znalce oběma stranami, jak stranou žalující tak ze strany obhajoby, a zároveň z obou stran je navrhováno provedení výslechu znalce, je na předsedovi senátu, aby svým rozhodnutím určil, která ze stran provede výslech znalce. Právo předsedy senátu určit, která ze stran provede výslech znalce, je v souladu s § 203 odst. 1 trestního řádu.

11.5.3. Věcné a listinné důkazy

Věcnými důkazy jsou předměty, kterými nebo na kterých byl trestný čin spáchán, jiné předměty, které prokazují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost a mohou být prostředkem k odhalení a zjištění trestného činu a jeho pachatele, jakož i stopy trestného činu.¹⁰²

Listinnými důkazy jsou listiny, které svým obsahem potvrzují nebo vyvracejí dokazovanou skutečnost, vztahující se k trestnému činu nebo k obvinění.¹⁰³

Obhajoba může vyhledat jakoukoliv listinu (např. dopis, potvrzení o poskytnutí půjčky mezi osobami), stejně jako veřejnou listinu (občanský průkaz, cestovní pas, maturitní vysvědčení, diplom o ukončení vysoké školy, technický průkaz motorového vozidla a jiné listiny vydané soudy ČR nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci), jakož i listiny, které jsou zvláštními právními předpisy prohlášeny za veřejné. Získá-li obhajoba originál listiny, musí ji předložit soudu a navrhnout mu, aby s ní provedl důkaz. Vyhledá-li obhajoba pouze kopii listiny, navrhne soudu, aby učinil opatření k nalezení originálu.

Mezi listinné důkazy patří odborná vyjádření, a to za předpokladu, že rozsah dokazování nevyžaduje znalecké zkoumání, jako např. lékařskou zprávu o zranění poškozeného, zprávu o ceně zboží apod..¹⁰⁴

Věcnými důkazy jsou předměty, kterými byl trestný čin spáchán, jako zbraně, či jiné věci, které mají charakter zbraně, dále například video kazety, CD romy, flashdisky. Dále to mohou být věci jako např. vypáčená pokladna, padělané cestovní doklady, padělané řidičské průkazy, neoprávněně vyrobené drogy apod..

Obhájce může také sám vyhledávat a předkládat v hlavním líčení věcné důkazy, ale pouze ty důkazy, které svědčí ve prospěch obžalovaného. U těchto věcných důkazů je nutné

102. Trestní řád § 112, odst. 1

103. Trestní řád § 112, odst. 2

104. Vantuch P., Obhajoba obviněného, 3. doplněné a přepracované vydání, P. Vantuch, C.H.Beck Praha 2010, s. 465,

zkoumat předem jejich neporušenost, aby tento věcný důkaz nemohl být soudem či státním zástupcem zpochybněn, či dokonce, aby nebyl soudem považován za podvrh či padělek.

Obhájce by měl na listinný důkaz reagovat v případě, že usvědčuje obžalovaného, a to vyžádáním znaleckého zkoumání. V případě, že listinný důkaz byl ze strany státního zástupce předložen až v průběhu hlavního líčení, měl by obhájce požádat o odročení jednání za účelem vyžádání posudku znalce.

11.5.4. Provádění důkazů ze strany obhájce

Dokazování v hlavním líčení je jednou z nejpodstatnějších fází celého trestního řízení, v jejímž závěru dochází k vynesení konečného rozhodnutí v projednávané trestní věci. Ačkoliv obžalovaný, potažmo obhájce nemusí prokazovat nevinu obžalovaného a ani se aktivně podílet na důkazech v řízení provedených, je na straně obhájce v souladu s převzatou obhajobou navrhopvat a provádět důkazy jako protiváhu důkazům předloženým ze strany obžaloby. Bez aktivního přístupu obhájce v důkazním řízení by se obžalovaný ocitl v pozici, kdy veškerou důkazní aktivitu ponechá na straně obžaloby a bude pouze spoléhat na posouzení předložených důkazů soudem.

Obhájce pro provádění či vyhledávání dalších důkazů postupuje v souladu s ustanovením § 89 odst. 2 trestního řádu, kdy za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného nebo svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.

Z dikce zákona plyne, že obhájce může aktivně předkládat důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného, může navrhopvat, aby určité důkazy byly provedeny soudem. Důkazy předkládané nebo navrhované ze strany obhájce, jsou důkazy, které svědčí ve prospěch obžalovaného, popřípadě důkazy, které budou sloužit k uplatnění pravidla *in dubio pro reo* – v pochybnostech ve prospěch obžalovaného. K pravidlu *in dubio pro reo* vychází ze zásady v pochybnostech, nikoliv v pochybnosti.

Proto, v souladu s touto zásadou, musí být obhájce obezřetný a nemůže odvozovat pochybnosti vedoucí ke zproštění obžalovaného z jednotlivého „osamoceného“ důkazu. Úkolem obhájce je navrhopvat a předkládat důkazy, ze kterých vyloučnou závažné

pochybnosti o vině obžalovaného, zejména závažné pochybnosti o podstatných skutečnostech, které ve svém důsledku mohou vést ke zproštění obžalovaného obžaloby.

Pro vyhledávání dalších důkazů, po návrhu na výslech svědků a znalců, je možnost a pestrost předkládaných či navrhovaných důkazů velice široká. Každé jednotlivé trestní řízení je svým obsahem specifické, proto stanovit pro obhájce možnost konkrétních návrhů, či specifikaci doložení určitých skutečností a okolností sloužících k prokázání tvrzení obhajoby, či vyvrácení či zpochybnění tvrzení obžaloby, je prakticky nemožné.

Předkládání dalších důkazů ze strany obhájce je výlučně na jeho rozhodnutí pro danou projednávanou trestní věc v závislosti na již provedeném dokazování a možná i stanoveném rozsahu dokazování předsedou senátu.

Je na obhájci, aby se znalostí věci svými návrhy na provedení dalších důkazů inicioval rozšíření meze dokazování tak, aby zjišťoval i okolnosti ve prospěch obviněného, které soud pomíjí a jsou soudem považovány za nepodstatné pro rozhodnutí ve věci. Zdůvodněné návrhy na provedení dalších důkazů musí obhájce předkládat bez ohledu na to, že tak může vzbuzovat nelibost soudu. Soud většinu případných návrhů na doplnění dokazování považuje za snahu o protažení trestního řízení.

Vzhledem k tomu, že hlavní líčení je nejpodstatnější fází celého trestního řízení, nese obhájce odpovědnost za výsledek dokazování, v souladu s ustanovením § 180 odst. 3 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 215 odst. 2 a 3 trestního řádu. Shora uvedenými ustanoveními je obhájci dána možnost vytváření určitého protipólu k návrhům státního zástupce v trestním řízení.

11. 6. Protokolace v hlavním líčení

O průběhu hlavního líčení musí být pořízen záznam. Trestní řád stanoví jednak obecná pravidla v ustanovení § 55 trestního řádu tak, že nestanoví-li zákon jinak, o každém úkonu trestního řízení se sepíše protokol, zpravidla při úkonu nebo bezprostředně po něm, a jednak pravidla speciální pro hlavní líčení v ustanovení § 55b tak, že o průběhu hlavního líčení je, nerozhodne-li z důležitých důvodů předseda senátu jinak, pořizován zvukový záznam. Z důležitých důvodů k zachycení průběhu úkonu lze podle potřeby využít i těsnopisného zápisu, který se pak spolu s přepisem do obyčejného písma připojí k protokolu. Je-li o průběhu hlavního líčení pořizován zvukový záznam, je příbrán jako zapisovatel vyšší soudní úředník nebo protokolující úředník, který následně samostatně vyhotoví zápis z pořízeného zvukového záznamu.

V hlavním líčení je zapotřebí, aby obhájce dbal zvýšené pozornosti k protokolaci výpovědi svého klienta, obžalovaného v hlavním líčení, aby bylo z protokolace zřejmé, kdy se jedná o výpověď samotného obžalovaného, kdy se jedná o citaci, jak a kým jsou v hlavním líčení kladeny otázky.

Trestní řád tedy připouští dva rovnocenné způsoby protokolace v hlavním líčení, první způsob protokolace v hlavním líčení je pořizování zvukového záznamu, který je následně vyšším soudním úředníkem nebo protokolujícím úředníkem přepsán do písemného protokolu. Druhým způsobem je, v případě rozhodnutí předsedy senátu, že z důležitých důvodů o průběhu hlavního líčení nebude pořizován zvukový záznam, ale k hlavnímu líčení bude přibrán zapisovatel a předseda senátu přímo diktuje protokol z hlavního líčení.¹⁰⁵

Z pohledu obhajoby je výhodou způsob druhý, kdy o průběhu hlavního líčení není pořizován zvukový záznam a je přibrán zapisovatel, kterému protokol z hlavního líčení diktuje předseda senátu.

Při diktování protokolu má obhájce možnost sledovat prováděnou protokolaci a bezprostředně reagovat na případné odlišnosti uvedené v hlavním líčení a provedenou protokolaci. Může doplňovat monolog obžalovaného podaný v úvodu hlavního líčení tak, aby dosáhl přesného obsahu a smyslu tohoto monologu, může reagovat na doslovné vyjádření svědků či znalců apod..

Druhý způsob provádění protokolace je z pohledu obhajoby výrazně problematičtější, zejména proto, aby byl přepis zvukového záznamu z hlavního líčení skutečným odrazem provedeného dokazování. Při pořizování zvukového záznamu o průběhu hlavního líčení předseda senátu nediktuje protokol, tento protokol je následně sepsán, resp. přepsán vyšším úředníkem či protokolujícím úředníkem ze zvukového záznamu. Proto obhájce nemůže reagovat na případný rozpor, mezi tím, co bylo skutečně obžalovaným, svědkem či znalcem řečeno a tím co bude zaznamenáno v písemném protokolu z hlavního líčení.

Přepis zvukového záznamu o průběhu hlavního líčení je upraven v § 55b odst. 5 trestního řádu. Byl-li zvukový záznam o průběhu úkonu pořízen před soudem, zaznamená se jeho podstatný obsah již v průběhu úkonu nebo bezprostředně po jeho ukončení do protokolu.

Ze samotného zákonného ustanovení je zřejmé, že ze zvukového záznamu o průběhu hlavního líčení se zaznamená pouze podstatný obsah. Podstatný obsah tedy není doslovný

105. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv, Trestní právo procesní, nakladatelství C.H.Beck v Praze v roce 2007, s. 397

přepis celého průběhu hlavního líčení. Jako každá lidská činnost, je i přepis zvukového záznamu ovlivněn lidským faktorem. Dále samotná zákonná dikce stanoví, že v písemné protokolaci bude zaznamenán podstatný obsah průběhu hlavního líčení. Zde samozřejmě bude rozpor mezi stranami, co je podstatný obsah průběhu hlavního líčení.

V praxi zpravidla obhájce obdrží písemný přepis protokolu o zvukovém záznamu z hlavního líčení s několikadenním zpožděním po skončení hlavního líčení, což stěžuje jeho možnost porovnání případných rozporů mezi skutečným průběhem hlavního líčení a tímto způsobem zaznamenaným průběhem hlavního líčení.

Na tuto situaci je obhájce samozřejmě oprávněn reagovat a žádat o doslovnou protokolaci z hlavního líčení.¹⁰⁶ Vyskytne-li se rozpor mezi písemným vyhotovením protokolu o úkonu a zvukovým záznamem, je třeba vycházet ze zvukového záznamu. Součástí práva na obhajobu je též právo seznámit se s obsahem zvukového záznamu o průběhu hlavního líčení. Proto na žádost obviněného nebo jeho obhájce soud podle okolností případu určí, zda umožní přehrání takového záznamu nebo poskytne jeho kopii.

Pro obhajobu je složité již na počátku hlavního líčení, o jehož konání bude pořizován zvukový záznam, posuzovat, zda pořizování následného protokolu z líčení bude odpovídat jeho skutečnému průběhu. Z určité předvídatosti obhájce je nutné, aby na počátku hlavního líčení, před samotným prováděním výslechů, požádal předsedu senátu o doslovné protokolování otázek vyslychajících a odpovědí vyslychaných, případně o doslovnou protokolaci výpovědi obžalovaného, spoluobžalovaného, svědka či znalce.¹⁰⁷

106. nález Ústavního soudu ze dne 17. dubna 2007, sp. zn. IV.ÚS 388/06

107. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 694

12. Závěr hlavního líčení

Po ukončení dokazování prohlásí předseda senátu dokazování za skončené a udělí slovo k závěrečným řečem. V souladu s ustanovením § 216 odst. 2 trestního řádu po závěrečné řeči státního zástupce promluví poškozený, zúčastněná osoba, obhájce obžalovaného, popřípadě obžalovaný. Má-li poškozený nebo zúčastněná osoba zmocněnce, promluví zmocněnec. Je-li třeba, určí předseda senátu pořadí, v němž se po závěrečné řeči státního zástupce ujmou slova jednotlivé oprávněné osoby. Obhájce obžalovaného, popřípadě obžalovaný, mluví však vždy poslední.¹⁰⁸

Závěrečná řeč není považována za důkaz v hlavním líčení. Z pohledu obhájce se jedná o poslední možnost ovlivnění rozhodnutí soudu ve věci samé. Pronesení závěrečné řeči není povinností, nýbrž je právem obžalovaného, potažmo obhájce, kterým zákon umožňuje naposledy ovlivnit rozhodnutí předsedy senátu a případně dalších členů senátu.

Trestní řád žádným způsobem neupravuje rozsah a formu závěrečné řeči, pouze dává předsedovi senátu možnost přerušit závěrečnou řeč, a to jen tehdy, vybočuje-li zřejmě z rámce projednávané věci.

Z pohledu obhajoby, ač není závěrečná řeč upravena trestním řádem, je vhodné dodržet její určité neformální požadavky, zejména aby závěrečná řeč sloužila svému účelu, kterým je pozitivní ovlivnění soudu. Závěrečná řeč obhájce má vysoký význam, neboť postoj státního zástupce je soudu zřejmý již z podané obžaloby, ale s názorem obhájce je soud seznámen až z přednesené závěrečné řeči.

Od obhájce se očekává, že jeho závěrečná řeč bude splňovat kvalitní řečnický přednes, srozumitelný, hlasitý a věcný. Závěrečná řeč je ústním projevem, kde sice obhájce může nahlížet do svých písemných poznámek k přípravě hlavního líčení, ale neměla by být pouhým přečtením již připravené písemné závěrečné řeči.

Kvalitní řečnický přednes vyžaduje adekvátně volenou délku souvětí, využití přiměřených slovních obrátů a vhodné terminologie, které mohou porozumět i případně laičtí členové senátu.

108. § 216 odst. 2 trestního řádu, komentář: V tomto ustanovení zákon upravuje základní směrnice pro pořadí závěrečných řečí. Jako první vždy mluví státní zástupce, jako poslední má právo přednést svoji řeč zásadně obžalovaný, a to případně i po svém obhájci. Předseda senátu přistoupí ke stanovení pořadí v těchto intencích zejména za situace, kdy více osob vystupuje ve stejném procesním postavení.

Závěrečnou řeč vede obhájce v souladu se svými povinnostmi, kterými prosazuje zájmy obžalovaného. Proto, ač by po skočení hlavního líčení mělo být celé trestní řízení hodnoceno komplexně, měl by poukazovat na skutečnosti svědčící ve prospěch obžalovaného. Pronesená závěrečná řeč by měla shrnout a zhodnotit provedené dokazování, případně reagovat na hodnocení provedeného dokazování ze strany státního zástupce.

Ve většině případů se závěrečná řeč ze strany obhájce stává polemikou rozdílného hodnocení provedených důkazů a skutečností z nich vyplývajících od provedeného hodnocení ze strany státního zástupce.

Délka závěrečné řeči by měla odpovídat náročnosti projednávané věci. Není vhodné v „jednoduché“ trestní věci přednášet dlouhosáhlou závěrečnou řeč, jejíž délka téměř překročí dobu provádění důkazů. Neplatí úměra, že čím delší závěrečná řeč, tím lepší.

Závěrečná řeč ze strany obhájce by měla být právě tak dlouhá, aby obsáhla celou projednávanou trestní věc a stručně vystihla celé důkazní řízení, zhodnotila ho a podala závěrečný návrh. Obhájce by měl do své závěrečné řeči vnést odbornou znalost zákona, zejména v hodnocení provedeného důkazního řízení a následně uvést svůj závěrečný návrh, jakým způsobem by měl soud v dané věci rozhodnout, případně také uvést pohnutky, které vedly obžalovaného ke spáchání trestného činu. Dále zmíní možnosti případné nápravy obžalovaného a náhrady způsobné škody. Obhájce by ve své závěrečné řeči neměl opakovat, co již bylo řečeno.

S ohledem na možnosti rozhodnutí soudu v hlavním líčení, stanovené § 220 a násl. trestního řádu, může obhájce svoji závěrečnou řeč přizpůsobit. Způsoby závěrečného rozhodnutí soudu jsou:

- vrátit věc státnímu zástupci k došetření,
- postoupit věc v souladu s § 222 odst. 2 trestního řádu,
- zastavit trestní stíhání v souladu s § 223 odst. 1 nebo 2 trestního řádu,
- podmíněně zastavit trestní stíhání nebo rozhodnout o schválení narovnání, jsou-li shledány okolnosti uvedené v § 307 nebo 309 trestního řádu,
- zprostit obžalovaného obžaloby z důvodů uvedených v § 226 písm. a) až e) trestního řádu,
- uznat obžalovaného vinným v souladu § 225 odst. 1 a 2 trestního řádu.

Obhájce může ve své závěrečné řeči navrhnout vrácení věci státnímu zástupci k došetření, pokud výsledky dokazování v hlavním líčení ukazují na podstatnou změnu okolností

případu a k objasnění věci se neobejde bez dalšího šetření. Pro takové rozhodnutí je důležité provedené důkazní řízení v hlavním líčení. Tento návrh se musí opírat o skutečnosti, které vyjdou najevo až v průběhu hlavního líčení a tyto důkazy nelze provést v hlavním líčení.

Postoupení věci v souladu s § 222 odst. 2 trestního řádu může obhájce ve své závěrečné řeči navrhnout v případě, kdy na základě provedení dokazování dospěje obhájce k názoru, že projednávaný skutek není trestným činem, avšak zažalovaný skutek by mohl být jiným orgánem posouzen jako přestupek nebo kárné provinění.

Zastavit trestní stíhání v souladu s § 223 odst. 1 nebo 2 trestního řádu může obhájce ve své závěrečné řeči navrhnout pokud jsou tu dány okolnosti uvedené v § 11 odst. 1 trestního řádu, na základě kterých je trestní stíhání nepřipustné a trestní stíhání musí být zastaveno, tedy musí být zastaveno i hlavní líčení. Dále může obhájce navrhnout zastavení trestního stíhání v případě, že trest, k němuž může trestní stíhání vést, je zcela bez významu vedle trestu, který byl již obžalovanému pro jiný trestný čin uložen, nebo který ho podle očekávání postihne. Před tímto návrhem musí obhájce porovnat trestné činy, zejména trestní sazby projednávaných trestných činů a následně posoudit, že případné uložení trestu v hlavním líčení je zcela bez významu vedle trestu, který obžalovaného pro jiný trestný čin dle očekávání postihne.¹⁰⁹

Podmíněně zastavit trestní stíhání nebo rozhodnout o schválení narovnání, jsou-li shledány okolnosti uvedené v § 307 nebo 309 trestního řádu, může obhájce ve své závěrečné řeči navrhnout v případě, že ze strany obžalovaného jsou splněny podmínky zákonných ustanovení §§ 307 nebo 309. Nutno uvést, že navržení podmíněného zastavení trestního stíhání a schválení narovnání by měl obhájce iniciovat již v přípravném řízení, či před podáním obžaloby ze strany státního zástupce.¹¹⁰ Na druhé straně ustanovení § 223a odst. 1 trestního řádu stanoví, že soud v hlavním líčení trestní stíhání podmíněně zastaví

109. § 223 trestního řádu, Komentář: Pro rozhodnutí o zastavení trestního stíhání není podstatné, kdy nastala skutečnost odůvodňující takové rozhodnutí, ale rozhodující je, že soud shledal důvod k zastavení trestního stíhání za probíhajícího hlavního líčení a že je takový důvod spolehlivě prokázán. Šámal P. a kolektiv, Trestní řád 2008 str. 1783.

110. § 223a trestního řádu, Komentář: Podmíněné zastavení trestního stíhání a schválení narovnání představují typické případy tzv. odklonu od standardního průběhu trestního stíhání, proto by měly být využívány především v přípravném řízení a v řízení před soudem mimo hlavní líčení (§ 231, 314c). Šámal P. a kolektiv, Trestní řád 2008 str. 1793.

nebo rozhodne o schválení narovnání, shledá-li okolnosti uvedené v § 307 nebo § 309 trestního řádu. Obhájce může takový návrh učinit v řízení o trestném činu, jehož horní hranice trestu odnětí svobody nepřevyšuje pět let, za předpokladu, že se obžalovaný k činu doznal a nahradil škodu či uzavřel dohodu s poškozeným o její úhradě.

Zproštění ze zažalovaného skutku může obhájce ve své závěrečné řeči navrhnout v případě, kdy je pro takový závěr dán jeden z důvodů uvedených v § 226 písm. a) až e) trestního řádu. Jednotlivé důvody zproštění obžalovaného se navzájem vylučují, proto je na obhájci, aby zvolil důvod, o který svůj závěrečný návrh opře.

Důvody stanovené § 226 písm. a) jsou, že na základě výsledků provedeného dokazování v hlavním líčení nemůže soud uzavřít, že se stal žalovaný skutek nebo, že se nestalo to, co je popsáno v obžalobě. Obhájce si při návrhu tohoto způsobu zproštění obžaloby musí být vědom, že soud může obžalovaného zprostit pouze na základě zhodnocení provedeného dokazování s tím, že se skutek vůbec nestal nebo zůstanou důvodné pochybnosti o tom, zda se skutek stal.

Důvody stanovené v § 226 písm. b) by měly být navrhovány zejména, když obhájce po skončení vyšetřování podal návrh na zastavení trestního stíhání, kterému státní zástupce nevyhověl. Tento návrh na zproštění obžaloby může podat také, když se již domáhal zastavení trestního stíhání v návrhu na předběžné projednání obžaloby. Obhájce samozřejmě může tento způsob navrhnout i případech, kdy se po skončeném dokazování v hlavním líčení prokáže, že se stal skutkový děj tvořící základ obžaloby, který však nenaplnuje znaky skutkové podstaty žádného trestného činu.¹¹¹

Důvody stanovené v § 226 písm. c) jsou, že z dokazování v hlavním líčení plyne, že se skutek stal, naplňuje všechny znaky trestného činu, ale po provedeném dokazování není zcela bez pochyb, že skutek spáchal obžalovaný. V tomto případě musí důkazy svědčit o tom, že se skutečně skutek stal, ale pachatelem skutku je jiná osoba, například dosud neustanovený pachatel a obžalovaný není usvědčován důkazy provedenými v hlavním líčení, resp. těmi důkazy není usvědčován dostatečně. Pro tento návrh závěrečné řeči je opět na místě, když po skočení vyšetřování podal návrh na zastavení řízení, kterému nebylo vyhověno a v následném dokazování v hlavním líčení nebyly odstraněny rozpory z přípravného řízení a vina obžalovaného v hlavním líčení nebyla prokázána.

111. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 712

Důvody stanovené v § 226 písm. d) jsou, že zažalovaný skutek je jinak trestným činem, není pochyb, že skutek spáchal obžalovaný, který ovšem pro svoji nepřičetnost není trestně odpovědný. Důvody zproštění obžaloby podle § 226 písm. d) jsou v poměru speciality ke možnosti zproštění podle § 226 písm. b), protože nedostatek přičetnosti pachatele rovněž způsobuje, že skutek není trestným činem (pro neexistenci trestné odpovědného subjektu trestného činu).¹¹²

Přičetnost, resp. nepřičetnost pachatele, se posuzuje pro dobu spáchání skutku popsaného v obžalobě, jako např. jeho schopnost rozpoznat škodlivost činu pro společnost nebo jeho sebeovládání v době spáchání trestného činu. Přičetnost je zjišťována posudky znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, a výsledky zkoumání jsou zaměřeny na přičetnost obžalovaného v době páchání trestného činu.¹¹³ Zkoumání přičetnosti pro dobu páchání trestného činu má význam z toho důvodu, že se pachatel mohl stát nepřičetným až po spáchání skutku. V takovém případě se nejedná o nepřičetnost v době spáchání trestného činu, ale o nepřičetnost následnou, proto není možné navrhnout zproštění obžaloby. Takové zjištění této následné nepřičetnosti obžalovaného vede k tomu, že dojde pouze k přerušení trestního řízení. V trestním řízení se poté pokračuje, až pominou důvody, pro které bylo trestní řízení přerušeno.

Důvody stanovené v § 226 písm. e) jsou, že trestnost činu zanikla. Možnosti tohoto návrhu v závěrečné řeči nastává v případě, kdy po provedeném dokazování v hlavním líčení je nepochybné, že se obžalovaný dopustil jednání popsaného v obžalobě, ale následně trestnost činu zanikla, tedy v době rozhodování soudu o vině není již jednání obžalovaného považováno za trestné. Takový návrh může obhájce navrhnout v případě účinné lítosti, a to když pachatel dobrovolně škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil, nebo učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno. Takové oznámení musí být učiněno státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Obhájce může učinit tento návrh i v případech tzv. zvláštním účinné lítosti, kdy nejčastější důvody jsou u trestného činu zanedbání povinné výživy a pachatel trestného činu dodatečně splnil svoji povinnost dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek.

112. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 712

113. § 226 písm d) trestního řádu, Komentář: Zproštění obžalovaného z důvodu uvedeného v § 226 písm. d) nebrání tomu, aby bylo obžalovaného uloženo za splněné podmínky § 72 odst. 1 trestního zákona ochranné léčení, a to případně samostatným výrokem ve zprošťujícím rozsudku.

Jsou i jiné případy, kdy na základě novely trestního zákoníku došlo k tomu, že dříve trestný čin není již nově za trestný považován.

V případě, že obžalovaný popírá svoji trestnou činnost, je obhájce povinen v souladu s pokyny popřít jeho trestnou činnost a odkázat na stanovisko obžalovaného, proč skutek nespáchal, nebo nemohl spáchat. V těchto případech je zapotřebí, aby obhájce byl s obžalovaným dohodnut na obsahu závěrečné řeči. Je zcela nežádoucí, aby závěrečná řeč obhájce byla v zásadním rozporu s obhajobou obžalovaného, tedy aby obhájce ve své závěrečné řeči tvrdil zcela odlišné skutečnosti, než které následně ve své závěrečné řeči uvede sám obžalovaný. Z takové skutečnosti plyne, že mezi obhájcem a obžalovaným není stanoven postup pro vedení sporu a svědčí o nevhodném přístupu obhájce k projednávané věci.

V případech, kdy se obžalovaný doznává ke své trestní činnosti, měl by obhájce tomuto doznání přizpůsobit svoji závěrečnou řeč.

Obhájce by měl být natolik zkušený, aby dokázal již po skončení vyšetřování a po prostudování spisu posoudit, zda důkazy provedené v hlavním řízení zcela nepochybně usvědčují obžalovaného ze spáchání trestného činu. Je na místě, aby obhájce seznámil obžalovaného s možností projevení lítosti, možností úhrady škody způsobené trestným činem či dohody o její náhradě, které následně může soud zhodnotit jako polehčující okolnosti, jež budou mít v konečném rozhodnutí zásadní vliv na uložení trestu, resp. výši trestu.

Obhájce ve své závěrečné řeči může také navrhnout, aby soud uznal obžalovaného vinným z trestného činu popsaného v obžalobě. V případech, kdy obhájce navrhuje, aby soud uznal obžalovaného vinným z jednání popsaného v obžalobě, je vhodné, aby poukázal na skutečnosti, které nasvědčují tomu, že se obžalovaný sice dopustil skutku, ovšem skutek je možno posoudit např. v mírnější trestní sazbě, než jaká je uvedena v podané obžalobě, nebo je možno uvedený skutek posoudit jako jiný, mírnější trestný čin, v jehož důsledku nemusí být uložený trest spojen s přímým výkonem trestu odnětí svobody.

Obhájce může v případě „mírnějších“ přečinů navrhnout uznání obžalovaného vinným, ale zároveň navrhne, aby soud upustil od potrestání pachatele, zejména, když ten svého jednání lituje, projevil účinnou snahu o nápravu a vzhledem k povaze a závažnosti

spáchaného přečinu a k dosavadnímu životu pachatele lze důvodně očekávat, že již pouhé projednání věci postačí k jeho nápravě i k ochranně společnosti. Důsledkem upuštění od potrestání je to, že se na obžalovaného hledí jako by nebyl odsouzen. Následkem tohoto upuštění od potrestání obžalovaného je, že není možné přihlížet k této skutečnosti v pozdějším trestním řízení, a to bez ohledu na to, jestli k novému skutku došlo před vyhlášením či po vyhlášení upuštění od potrestání. Dále se také upuštění od potrestání nezaznamenává ve výpisu z rejstříku trestů.

Obhájce může ve své závěrečné řeči navrhnout, aby soud upustil od potrestání a uložil obžalovanému ochranné léčení, a to zejména v případech, kdy ke spáchání trestného činu došlo ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou a je zde předpoklad, že ochranné léčení zajistí nápravu obžalovaného a ochranu společnosti lépe než případný uložený trest odnětí svobody. V případě zmenšené přičetnosti nebo duševní poruchy, kterou si sám obžalovaný přivodil vlivem návykové látky, nelze upuštění od potrestání navrhnout.

Obhájce může ve své závěrečné řeči navrhnout, aby soud upustil od potrestání a uložil obžalovanému zabezpečovací detenci, a to zejména v případech, kdy ke spáchání trestného činu došlo ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou. Obhájce musí tento návrh zdůvodnit, především poukázat na to, že zabezpečovací detence zajistí nápravu obžalovaného i ochranu společnosti lépe než případně uložený trest. Odůvodnění tohoto návrhu by mělo vycházet ze skutečnosti, že pachateli bylo již v minulosti uloženo ochranné léčení, které ovšem nesplnilo svůj účel, proto s ohledem na duševní poruchu zajistí jeho nápravu i ochranu společnosti lépe zabezpečovací detence. Tento návrh musí být v souladu s taktikou vedeného řízení a i se skutečností, že se obžalovaný dříve řádně nepodrobil ochrannému léčení.

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 129/2008 Sb. mají být do zabezpečovací detence umístěovány osoby nepodrobivé, nespolupracující, sociálně obtížně adaptovatelné a agresivní, které odmítají či dokonce sabotují léčbu a v negativním smyslu tak ovlivňují ostatní pacienty.¹¹⁴

Obhájce může ve své závěrečné řeči navrhnout, aby soud podmíněně upustil od potrestání za současného uložení dohledu, zejména v případech, kdy má obhájce za prokázané spáchání skutku, ale vzhledem ke všem okolnostem by uložení trestu bylo nepřiměřené

114. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014, s. 720

k celkovému chování obžalovaného. Může to být za situace, kdy se ze strany obžalovaného jedná pouze o jedinečný případ vybočení z jinak řádného, nezávadného chování obžalovaného, tzv. exces v chování obžalovaného, a kdy ke všem skutečnostem vplynuvším v hlavním líčení není nutná náprava pachatele a ani ochrana společnosti a případně stanovený dohled bude dostatečnou zárukou.

Po závěrečné řeči obhájce dostává možnost přednést svou závěrečnou řeč a tzv. poslední slovo obžalovaný. Závěrečná řeč i právo posledního slova obžalovaného by měly být v souladu se závěrečnou řečí obhájce, na kterou by de facto měly navazovat.

V praxi se může stát, že obžalovaný ve své závěrečné řeči opakuje v podstatě totéž, co již přednesl jeho obhájce. V těchto případech zpravidla předseda senátu závěrečnou řeč obžalovaného přeruší. Vzhledem k tomu, že byt' pouze opakovaná závěrečná řeč ze strany obžalovaného není vybočením z projednávané věci dle § 216 odst. 4 trestního řádu¹¹⁵, mohl by obhájce namítat, že toto přerušování závěrečné řeči je v rozporu se shora uvedeným ustanovením. Ovšem je na zvážení obhájce, zda v samotném závěru hlavního líčení vyvolá konflikt s předsedou senátu, který se následně odebere k poradě o vyhlášení rozhodnutí a uložení případného trestu.

V hlavním líčení může nastat situace, kdy se po závěrečné řeči obhájce nebo obžalovaného znovu ujme slova státní zástupce nebo společenský zástupce. V takovém případě má obhájce nebo obžalovaný právo odpovědět dle § 216 odst. 3 trestního řádu. Předseda senátu je povinen poskytnout možnost tzv. repliky. Obhájce musí být na takovou situaci připraven, resp. s takovou situací počítat a musí zvážit, zda využije možnosti repliky na slova státního zástupce. Využití možnosti repliky je vždy na uvážení obhájce. Posoudí, zda je nutné reagovat na nový závěr státního zástupce, nebo zda je to v daném okamžiku již nadbytečné.

V případě, že státní zástupce uvádí nové skutečnosti, které nevedl ve své původní závěrečné řeči, je vhodné, aby obhájce v zájmu obžalovaného reagoval. Zejména z toho důvodu, že obhájce je „poslední osobou“, která bude svým projevem do jisté míry ovlivňovat rozhodnutí soudu, který se následně odebere k poradě.

115. § 216 odst. 4 trestního řádu. Komentář: Předsedovi senátu ani celému senátu nenáleží právo omezovat, přerušovat anebo jinak ovlivňovat závěrečnou řeč kteréhokoli oprávněné osoby. Výjimkou je případ zde uvedený, kdy může předseda senátu závěrečné řeči přerušit, vybočují-li zřejmě z rámce projednávané věci.

Po přednesu závěrečných řečí a po posledním slovu obžalovaného se často v praxi děje to, že soud po provedené poradě rozhodne o potřebě doplnění dokazování a tedy v hlavním líčení se nadále pokračuje. V takovém případě se jedná o rozhodnutí soudu, který doplňuje provedené dokazování v hlavním líčení o důkaz, či důkazy, kterými dle jeho názoru, je nutné dokazování doplnit. Soud vyzve i strany k podání návrhu na doplnění.

Tato možnost by měla být obhájcem využívána zcela ojediněle, neboť dle zvolené taktiky vedeného řízení by všechny rozhodné důkazy svědčící ve prospěch obžalovaného měly zaznít před skončením dokazování.

Po provedeném důkazu či důkazech v odročeném hlavním líčení dostávají strany novou možnost k přednesu závěrečných řečí. Nová závěrečná řeč obhájce by v žádném případě neměla být v rozporu s jeho původní závěrečnou řečí a v případě, že po provedeném doplnění dokazování, může na svoji původní závěrečnou řeč pouze odkázat.

12.1. Skočení hlavního líčení

Po přednesených závěrečných řečech stran, může soud odročit hlavní líčení, objeví-li se překážka, pro kterou nelze hlavní líčení provést nebo v něm pokračovat, přitom stanoví den, kdy se bude konat další hlavní líčení. Odročení hlavního líčení na neurčito je možné, jen pokud to vyžaduje povaha úkonu, pro který hlavní líčení není možné provést nebo v něm pokračovat. Odpadne-li překážka, pro kterou muselo být hlavní líčení odročeno na neurčito, je třeba bez zbytečného odkladu po odpadnutí překážky nařídit hlavní líčení nebo učinit jiný úkon směřující ke skončení věci.¹¹⁶

Hlavní líčení končí rozhodnutím soudu. Rozhodnutí soudu v hlavním líčení může mít dvě následující podoby - rozhodnutí meritorní a rozhodnutí zatímní povahy.

Rozhodnutí zatímní povahy, jsou usnesení o přerušení trestního stíhání, usnesení o postoupení věci jinému soudu a usnesení o vrácení věci státnímu zástupci k došetření a neřeší trestní věc vedenou proti obžalovanému konečným způsobem. De facto oddalují rozhodnutí o vině a případném trestu na pozdější dobu z důvodu překážky, pro kterou nelze rozhodnout meritorně.

116. § 218 trestního řádu, Komentář: Jestliže soud shledá nutným doplnit dokazování už na základě závěrečných řečí nebo posledního slova, neodebere se k závěrečné poradě, ale ihned učiní rozhodnutí o doplnění dokazování. Pokud již byla zahájena závěrečná porada a potřeba doplnění dokazování vyplynula z jejího průběhu, senát ji přeruší, vrátí se do jednací síně a za přítomnosti stran vyhlásí rozhodnutí o doplnění dokazování.

Meritorní povahu mají konečná rozhodnutí v trestní věci, mezi které řadíme rozsudky odsuzující i zprošťující, dále rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, usnesení o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání a usnesení o postoupení věci. Tato rozhodnutí mají povahu konečného rozhodnutí ve věci a po jejich právní moci tvoří překážku věci rozhodnuté.

Kromě meritorních rozhodnutí a rozhodnutí zatímních může soud rozhodnout, i po provedeném dokazování, o podmíněném zastavení trestního stíhání za podmínek uvedených v § 307 trestního řádu a o narovnání dle § 309 trestního řádu.

12.3. Rozsudek

Hlavní líčení končí vynesemím rozsudku ve věci. Vyhlášení rozsudku by mělo následovat po vyčerpání všech důkazních prostředků stran trestního řízení. Rozsudek se vyhláší zpravidla po skončení jednání, které vyhlášení rozsudku předcházelo, není-li to možné, tak nejpozději do tří dnů od skončení jednání. Rozsudek soudu vyhláší předseda senátu. Po úvodních slovech „Jménem republiky“ musí obsahovat označení soudu, o jehož rozsudek jde, jména a příjmení soudců, den a místo vyhlášení rozsudku, výrok rozsudku s uvedením zákonných ustanovení, jichž bylo použito, odůvodnění, pokud zákon nestanoví něco jiného a poučení o opravném prostředku.

Obžalovaný musí být v rozsudku označen údajem svého jména a příjmení, dne a místa narození, svého zaměstnání a bydliště, popřípadě jinými údaji potřebnými k tomu, aby nemohl být zaměněn s jinou osobou. Výrok, jímž se obžalovaný uznává vinným, nebo jímž se obžaloba zprošťuje, musí přesně označovat trestný čin, jehož se výrok týká, a to nejen zákonným pojmenováním a uvedením příslušného zákonného ustanovení, ale i uvedením, zda jde o zločin či přečin. Je upřesněno místo, čas a způsob spáchání skutku, popřípadě jsou uvedeny jiné skutečnosti, pro které není možné skutek zaměnit. Do rozsudku, jímž se rozhoduje otázka viny, pojme soud i výrok o náhradě škody a případně o ochranném opatření.

Odsuzující rozsudek musí dále obsahovat výrok o trestu s uvedením zákonných ustanovení, podle nichž byl trest vyměřen, nebo podle nichž bylo od potrestání upuštěno. V případě podmíněného upuštění od potrestání obsahuje rozsudek též výrok o stanovení zkušební doby a jejího trvání.

Ve výroku zprošťujícího rozsudku musí být uvedeno, o který z důvodů zproštění se rozsudek opírá.

Obhájce by měl v průběhu vyhlášení rozsudku pozorně zaznamenávat vyhlášení, zejména rozhodnutí o vině a následném trestu. Ač je advokát povinen při vyhlášení rozsudku stát, ostatně jako všichni ostatní přítomní v jednacím síni, měl by si činit alespoň rámcové poznámky při vyhlášení rozsudku, aby jej následně mohl porovnat s vlastním návrhem uvedeným v závěrečné řeči. Porovnání vlastního návrhu na rozhodnutí s konečným rozhodnutím soudu je zásadní pro následné doporučení obžalovanému podat opravný prostředek nebo se naopak vzdát.

12.3. Zvážení podání opravného prostředku

Není zcela vhodné, aby obhájce následně po vyhlášení rozsudku vysvětloval obžalovanému možnosti podání opravného prostředku přímo v jednacím síni. Obžalovaný má snahu podat opravný prostředek „okamžitě“, obzvláště vyslechne-li si neočekávaně nepříznivý rozsudek. Proto je vhodné, aby obhájce s obžalovaným probral možnosti následného postupu po vyhlášení rozsudku, ať už je pro obžalovaného jakkoliv nepříznivý. I na takovou situaci by měl obhájce obžalovaného upozornit.

Obžalovaný může podat odvolání do vyhlášeného rozsudku přímo do protokolu o vyhlášení rozhodnutí. Takto by měl obžalovaný či jeho obhájce reagovat v případě, kdy s vyhlášeným rozsudkem naprosto nesouhlasí, rozsudek je v přímém rozporu s očekáváním obhajoby.

Neočekávaný rozsudek může spočívat v uznání viny, v uložení nepřiměřeně vysokého trestu nebo v uložení náhrady škody. Podle okolností by se obhájce měl připravit na vynesení jakéhokoliv trestu a následně zvážit podání opravného prostředku přímo do protokolu o vyhlášení rozsudku.

Vzdání se práva na odvolání by se obžalovaný měl vzdát po poradě s obhájcem v případech, kdy je rozsudek v souladu se závěrečným návrhem obhajoby, popř. je pro obžalovaného ještě příznivější. Dále také v případech, kdy soud rozhodne o zproštění obžaloby, nebo zastaví trestní stíhání.

Vzdání se práva na odvolání by mělo vycházet z rady obhájce a obžalovaného zejména s přihlédnutím k tomu, že prohlášení o vzdání se práva na odvolání je neodvolatelný úkon.

13. De lege ferenda

Současná platná právní úprava trestního řádu, zejména po novele č. 265/2001 Sb., dává silné a významné možnosti k uplatnění práv nejen obžalovanému ale i samotnému obhájci, které spočívají zejména v možnosti vyhledávání a předkládání jednotlivých důkazů. Přesto si dovoluji zmínit některé oblasti, které by bylo vhodné změnit či upravit tak, aby byly odstraněny případné spornosti v průběhu hlavního líčení.

Jak uvedeno v této práci v kapitole jedenácté, protokolace v hlavním líčení připouští trestní řád dva rovnocenné způsoby protokolace v hlavním líčení a to pořizováním zvukového záznamu, který je následně vyšším soudním úředníkem nebo protokolujícím úředníkem přepsán do písemného záznamu, nebo s účastí zapisovatele, kterému diktuje předseda senátu přímo protokol z hlavního líčení.

Z důvodu již uvedených v kapitole jedenácté je z pohledu obhájce poměrně nevýhodný způsob provádění protokolace pořizováním zvukového záznamu, který je následně přepsán vyšším soudním úředníkem nebo protokolujícím úředníkem. Přepis dle zákonného ustanovení musí odpovídat podstatnému obsahu zvukového záznamu o průběhu hlavního líčení. Samotné zákonné ustanovení o podstatném obsahu zvukového záznamu vzbuzuje pochybnost o tom, co a kým bude považováno za podstatný obsah o průběhu hlavního líčení, který bude následně písemně zaznamenán.

Na základě shora uvedeného by de lege ferenda bylo vhodné doplnit ustanovení § 41 trestního řádu o možnost, resp. právo obhájce, na pořízení kopie zvukového záznamu z každého hlavního líčení. Pro úhradu nákladů s pořízením kopie zvukového záznamu by mohl platit shodný model jako při úhradě nákladů na pořízení „listinných“ důkazů ze spisu.

Další problematickou záležitostí, která by měla být de lege ferenda vyřešena, je dle mého názoru, upřesnění pravidel plurality obhájců z procesního hlediska. Trestním řádem je tato problematika upravena pouze v § 37, kdy vychází z novely trestního řádu č. 265/2001 Sb., jak blíže uvádím ve své práci v kapitole druhé „pluralita obhájců“.

Trestním řádem není vyřešena otázka počtu a případných práv jednotlivých obhájců, resp. není ani žádným způsobem omezen rozsah práv a povinností jednotlivým obhájcům. Zmiňované ustanovení § 37 odst. 3 trestního řádu upravuje pouze otázku vyrozumívání obhájců a doručování. Žádné jiné ustanovení trestního řádu neupravuje pravidla pro pluralitu obhájců, což je, dle mého názoru, poměrně složitá otázka pro průběh hlavního líčení.

Trestním řádem není ani upraven počet případně zvolených obhájců. Nová zákonná úprava by měla stanovit maximální počet obhájců, případně upravit práva a povinnosti jednotlivých obhájců, zejména z pohledu oprávnění k předkládání nových důkazů, vyslyšení svědků, znalců. S touto otázkou je také třeba stanovit, který obhájce či kolik obhájců bude oprávněno k přednesu závěrečné řeči a také kdo bude oprávněn podat opravný prostředek.

Za současné právní úpravy může dojít k situaci, kdy má obviněný dva obhájce, oba jsou vyzooměni o nařizovém hlavním líčení, jeden z obhájců se dostaví a druhý se z hlavního líčení omluví a požádá o odročení na jiný vhodný termín. Nařizované hlavní líčení se nemůže konat, proto by bylo konání hlavního líčení za této situace porušením práva obžalovaného na jeho obhajobu.

Přesná úprava pravidel pro pluralitu obhájců bude z pohledu trestního řízení také nástrojem k zamezení průtahů v řízení.

Nová úprava plurality obhájců by mohla vycházet z německého trestního řádu či rakouského trestního řádu. V německém trestním řádu si obviněný, resp. obžalovaný, může zvolit nanejvýš tři obhájce v jedné trestní věci. A tento požadavek je slučitelný s Ústavou Německé spolkové republiky.

Naproti tomu rakouský trestní řád neobsahuje zákonné ustanovení o omezení počtu obhájců v jednom trestním řízení. Ale příslušná ustanovení rakouského trestního řádu upravují postup při zvolení dvou či více obhájců tak, že zvolení obhájci nemohou přednést svoji závěrečnou řeč nezávisle na sobě. Každý z nich může přednést svoji závěrečnou řeč pouze v případě, kdy si „rozdělí“ problematiku závěrečné řeči tak, aby se závěrečné řeči obsahově nepřekrývaly. Také právo podat opravný prostředek má pouze jeden ze zvolených obhájců.

Nová právní úprava by mohla vycházet z modelu rakouského trestního řádu, nejen pro přednesení závěrečné řeči, ale i pro právo podat opravný prostředek.

14. Závěr

Obhájce má v hlavním líčení nezastupitelnou roli. Samotná obhajoba obžalovaného v hlavním líčení je významným institutem celého trestního řízení. Obhájce by měl být nejen odborník práva, ale také osobnost s kvalitními charakterovými vlastnostmi. Pro tyto vlastnosti by si měl obhájce v každé trestní věci při zastupování obviněného či obžalovaného udržet svoji nezávislost, objektivitu a nezaujatost ke konkrétnímu projednávanému skutku. Což samozřejmě v praxi není vždy zcela možné, zejména pokud se jedná o závažnou trestnou činnost, kde může docházet i u zkušeného obhájce k určitému vnitřnímu rozpoložení ohledně daného trestného činu. Zejména pro případy možné vnitřního rozpoložení při zastupování v trestní věci by si měl každý advokát občas mohl položit otázku, zda je zvolený postup, obhajoba v jednotlivých úkonech právní služby při zastupování klienta v souladu se zákonem a v souladu se stavovskými předpisy. Důležitou povinností advokáta je držet se mezi trestní obhajoby, metod a postupů a nepřekračovat hranice dovoleného a toho, co již vybočuje z běžné právní služby poskytované klientovi, obviněnému. V tomto směru by se měl každý obhájce zabývat otázkou mezi trestní obhajoby a jejího případného překročení. K tomu je nutné poznamenat, že této otázce je, podle mého názoru, v literatuře věnována příliš malá pozornost.

Obhájce by měl mít na zřeteli při každém zastupování klienta v trestní věci, že veškerá činnost jím v trestním řízení prováděná, by měla být ku prospěchu obviněného. K tomu, aby obhájce mohl vykonávat řádně svoji obhajobu, je zapotřebí i náležitá součinnost obviněného, potažmo obžalovaného, kdy mezi oběma musí být vzájemná důvěra, která je pro celé trestní řízení stěžejní.

Snahou obhájce v hlavním líčení je všemi dostupnými prostředky prokázat nevinu obžalovaného, nebo alespoň v co nejvyšší možné míře zmírnit jeho vinu. K prokázání nevinu nebo zmírnění viny obžalovaného je obhájce vybaven zákonnými prostředky, mezi které náleží právo vyhledávat a provádět důkazy v hlavním líčení. Výkonem tohoto práva možnosti vyhledávání, předkládání a provádění důkazů v hlavním líčení snižuje četnost důkazů svědčících pouze v neprospěch obžalovaného, neboť obhájce má možnost důkaz předem prověřit a na základě výsledku tohoto prověření uváží, zda jej v hlavním líčení použije.

Hlavní líčení je těžištěm dokazování v trestním řízení, protože výsledkem řízení v hlavním líčení je rozhodnutí o vině či nevině obžalovaného a případně o výši uloženého trestu.

Z tohoto důvodu je hlavní líčení nejpodstatnější částí celého trestního řízení. Z toho vyplývá předpoklad vysoké aktivity obhájce, který se svým přičiněním snaží podstatným způsobem ovlivnit výsledek celého trestního řízení vedeného proti jeho klientovi, obžalovanému.

Tím samozřejmě není zlehčována role obhájce v přípravném řízení, ale meritorní rozhodnutí v trestním řízení vydává soud po skončení hlavního líčení.

Obhájce by se pro svou nezastupitelnou roli nejen v hlavním líčení, ale v celém trestním řízení měl svým jednáním maximálně podílet na tom, aby pro svého klienta dosáhl v konečném rozhodování co možná nejpříznivějšího výsledku ve věci.

14. Resumé

This doctoral thesis is focused on the position of the defence counsel at a criminal trial. The criminal trial is currently the most important stage of the criminal proceedings, which affects the whole outcome of those proceedings. Therefore, the defence counsel has an irreplaceable role, which should lead to the best possible defense of the defendant. Defence counsel at this stage of the criminal proceedings has duties which must be exercised and focused and executed in accordance with the Legal Profession in the interests of his client.

The thesis will concentrate on the position of defence counsel in the criminal trial on behalf of each defendant. My effort is to highlight the various tasks of the defence counsel in the performance of the defense at each stage of the criminal proceedings.

As I mention in my thesis, it is not possible to form a uniform procedure or instructions, which the defence counsel should follow. Detailed instructions for keeping the defense is also not established in the literature, because each criminal case is special in its own way, so it is almost impossible to create unified and fully functional instructions for the performance of the defense. Therefore, I focus more on the situation in the criminal trial, by which the defence counsel should be ready and have all details prepared for the best defence for the client.

The thesis is divided into thirteen chapters, where after an introduction to the work I mention who and under what conditions the advocate could be, in the Czech Republic. The third chapter analyzes the possible reasons for exclusion of defence in criminal proceedings, and how the exclusion of defence counsel in criminal proceedings affects its performance in terms of representation at the trial. Another section includes the right of a defendant to a fair hearing, which is guaranteed by the Charter of Fundamental Rights and Basic Freedoms. The sixth chapter analyzes the relationship between defence counsel and the defendant, which for the proper conduct of criminal proceedings must be mutual trust between the two, which can lead to success in a criminal case. All dealings between the defence counsel and the defendant are confidential, as guaranteed by the Legal Profession. Chapter Seven discusses defense strategies and tactics of the defense, the evidence collected and the attitude of the defendant. These processes should be completed prior to the trial. Chapter eight specifies the requirements for a defence counsel before the commencement of the criminal trial, when the defence counsel is expected at this stage of the criminal proceedings to work diligently to obtain evidence in favor of the defendant. Chapter ten states that it is a criminal trial, and in particular the

principles on which every trial should be managed. Chapter eleven deals with the defence counsel and the defendants in the trial itself. Especially the defence of the defendant during the criminal trial, taking of evidence, preparing the defence counsel for the implementation of individual evidence, control of the protocol of the criminal trial, etc. Chapter twelve discusses the conclusion of the criminal trial, which focuses on the possible filing of an appeal or waiver of the right to appeal. Chapter thirteen is the conclusion of my thesis.

the criminal trial	hlavní líčení
the defence counsel	obhájce
the defendant	obžalovaný

15. Abstrakt

Ve své práci se zaměřuji na problematiku postavení obhájce v hlavním líčení, které je považováno za nejdůležitější stádium celého trestního řízení, neboť je v něm rozhodováno o vině či nevině obžalovaného a případném trestu. Odkazuji na současnou související právní úpravu, hodnotím ji a v některých bodech porovnávám s legislativou předcházející. V textu zdůrazňuji významnou roli vzájemného vztahu mezi obhájcem a jeho klientem, v ideálním případě založeného na oboustranné důvěře. Zmiňuji také podstatnou úlohu správně zvolené taktiky obhajoby v trestním řízení, cílené tak, aby ve vztahu k obžalovanému byla co nejúspěšnější.

Zabývám se aktivitou obhájce před zahájením samotného hlavního líčení, kde poukazuji na to, že obhájce by v zájmu svého klienta neměl být nečinný, ale již v tomto stádiu vyvíjet činnost k dosažení nejlepší obhajoby obžalovaného. Ve své práci dále uvádím, kdy a za jakých okolností má obhájce vystupovat v samotném hlavním líčení a jakým způsobem navrhopvat jednotlivé důkazy a nepodcenit přípravu na výslech svědků a znalců. Dále se soustředím na závěr hlavního líčení, zejména na volbu obsahu závěrečné řeči.

Hlavní líčení končí vynesemím rozsudku, zde tedy poukazuji na možnost podání odvolání, analyzuji, kdy je pro obhajobu na místě vzdát se tohoto práva, či kdy je naopak vhodné ponechat si lhůtu a vyčkat písemného vyhotovení rozsudku.

Moje práce není a dle mého názoru ani nemůže být jasným návodem, či přesným stanovením postupu obhájce v trestním řízení, resp. v hlavním líčení, neboť není možné vzhledem k rozmanitosti každého trestního řízení dát přesný a jednoznačný návod k postoji obhájce v hlavním líčení.

In my thesis I focus on the position of the defence counsel at a criminal trial, which is considered the most important stage of the criminal proceedings, since it is decided on the guilt or innocence of the defendant and possible punishment. I refer to the current relevant legislation, evaluate it, and at some points compare with the previous legislation. In the text, I emphasize the important role of the relationship between the defence counsel and his client, ideally based on mutual trust. I mention the vital role of properly chosen tactics of the defence in criminal proceedings, targeted so that in relation to the accused have been as successful as possible.

It also deals with the issue of the defence counsel prior to the commencement of the criminal trial itself, where I point out that the defence should not be idle, but already at this stage have carry out activities to achieve the defendant's best interest. Further in the thesis I mention when and under what circumstances a defence counsel appears for the client in the criminal trial, how he suggests the best way to present evidence and question witnesses and experts. Furthermore, the focus on the conclusion of the criminal trial, in particular, how the defence counsel should lead to his final speech

The criminal trial ends with the verdict and points out the possibility of considering an appeal, where to waive the right to appeal, when it is appropriate to retain the deadline for appeal and wait for the written copy of the verdict.

My thesis does not attempt to give precise and unambiguous instructions for the defence counsel process because of the diversity of criminal proceedings to give precise instructions to the position of defense counsel at the trial.

Seznam použité literatury:

1. Císařová D., Fenyk J., Gřivna T. a kolektiv, Trestní právo procesní Nakladatelství ASPI, a.s.
2. Císařová D., Fanyk J., Gřivna T., Koučková S., Mandák V., Púry F., Repík B., Růžek A., Trestní právo procesní, 3. aktualizované vydání, Linde, Praha 2004
3. Císařová D., Hasch K., Jelínek J., Mandák V., Růžek A., Sovák Z., Štěpán J., Trestní právo procesní Linde, Praha 1999
4. Císařová D., Obhájce v československém trestním řízení, Praha, Universita Karlova, 1965,
5. Dworkin R.M., Když se práva berou vážně první vydání OILKOYMENTH, Praha 2001
6. Hrachovec P., Sovák Z., Púry F., Trestní řízení před soudem prvního stupně, C.H.Beck, Praha 1999
7. Chmelík J. a kolektiv, Trestní řízení, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2014
8. Jelínek J., Uhlířová M., Obhájce v trestním řízení 1. vydání Praha Leges 2011
9. Jelínek J. a kolektiv, Trestní právo procesní 2. vydání Praha Leges 2011
10. Jelínek J., Draštík A., Haltufová Š., Hasch K., Heczeg J., Jirásek J., Navrátilová J., Sovák Z., Rabinská I., Ščerba F., Vávrová T., Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání Linde 2007,
11. Macková A., Právní pomoc advokátů a její dostupnost, C.H.Beck Praha 2001
12. Mates P., Fiala J., Průcha P., Nový K., Poskytování právní pomoci v České republice, Linde, Praha 1994,
13. Mates P., Fiala J., Nový K., Poskytnutí právní pomoci v České republice, Praha Linde 1994,
14. Molek P., Právo na spravedlivý proces, Wolters Kluwer ČR, a.s. 2012
15. Musil J., Kratochvíl V., Šámal P. a kolektiv, Trestní právo procesní nakladatelství C.H.Beck v Praze v roce 2007,
16. Růžička M., Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem, 1. vydání LexiNexis CZ s.r.o., Praha 2005,
17. Šámal P., Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému CODEX BOHEMIA, 1999,
18. Šámal P. a kol., Trestní řád, Komentář. I. díl, 5 vydání, C.H.Beck Praha 2005
19. Šámal P. a kol., Trestní řád, Komentář. I. díl, 6 vydání, C.H.Beck Praha 2008

20. Šámal P. a kol., Trestní řád, Komentář. I. díl, 11 vydání, C.H.Beck Praha 2013
21. Vantuch P., Obhajoba obviněného, 3. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck Praha 2010,
22. Vantuch P., Obhajoba obviněného, 2. doplněné a přepracované vydání, C.H.Beck, Praha 2002,
23. Vantuch P., Trestní řízení z pohledu obhajoby, 1. vydání Praha: C.H.Beck, 2014,

Články v periodikách:

1. Adámek R. Společná obhajoba více obviněných, Bulletin advokacie 7-8/2005
2. Dostál A., Povinnosti mlčenlivosti advokáta s náznakem mezinárodního srovnání, Bulletin advokacie 6/2004
3. Fišer K., Některé problémy obhajoby při střetu zájmu mezi spoluobviněnými, Bulletin advokacie 1/1999
4. Herczeg J., Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení, Bulletin advokacie 1/2010
5. Mandák V., K postupu obhájce v případě, že je předvolán v trestním řízení jako svědek, ohledně skutečnosti, které jsou předmětem povinné mlčenlivosti advokáta, Bulletin advokacie 6-7/1994
6. Mandák V., K otázce vyloučení obhájce, Trestněprávní revue 2/2001
7. Mandák V., Meze trestní obhajoby – nástin základních otázek, Bulletin advokacie 10/2003
8. Jančarová M., Práva a povinnosti ve vztahu advokáta a klienta, Bulletin advokacie 10/2010
9. Jelínek J., Obviněný a jeho práva na obhajobu, Bulletin advokacie 2/1999
10. Ježek V., Právní povaha určení advokáta podle § 18 odst. 2 zákona o advokacii, Bulletin advokacie 8/1999
11. Ježek V., Námitka k průběhu výslechu, Bulletin advokacie 9/1999
12. Repík, B. Advokát ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dokončení). Bulletin advokacie, 11-12/2002, str. 18
13. Vantuch P., Obhajoba obviněného více obhájci, Právní rádce č. 12/2012
14. Vantuch P., Princip rovnosti zbraní a neprovedení návrhů obhajoby na doplnění dokazování soudem, Trestní právo 3/2008

15. Vantuch P., K reakci obhajoby a soudu na znalecký posudek předložený poškozeným, Bulletin advokacie 7/2006
16. Vantuch P., Protokolace v řízení v před soudem, Trestní právo 11/2004
17. Vantuch P., Výpověď obviněného, jeho vyjádření k obvinění a přerušování výslechu, Bulletin advokacie 11-12/2004
18. Sokol T., O protokolaci v trestním řízení, Bulletin advokacie 4/2007
19. Ševčík V., Taktika obhajoby, Bulletin advokacie 9/2001
20. Ševčík V., Taktika obhajoby (pokračování), Bulletin advokacie 10/2001
21. Štěpán J., Poznámky k práci obhájce po novele trestního řádu, Bulletin advokacie 11-12/2001

Judikatura:

1. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. července 2000, sp. zn. III. ÚS 464/99
2. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 22. června 2000, sp. zn. III. ÚS 597/99
3. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 1. dubna 2004, sp. zn. III. ÚS 80/2004
4. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 5. 6. 1996, sp. zn. II. ÚS 98/95
5. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. II. ÚS 2445/07
6. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 3. března 2004, sp. zn. II. ÚS 626/2002
7. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 25. 9. 1996, sp. zn. III. ÚS 83/1996, bod I)
8. Nález Ústavního soudu ČR č. 62/93-94 Sb. a usnesení ÚS ČR – C. H. Beck, sv. 2, s. 179
9. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. 4. 2009 sp. zn. II.ÚS 2448/2008
10. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. června 1998 sp. zn. III. ÚS 308/97
11. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. ledna 2005, sp. zn. 8 Tdo 1500/2004
12. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. února 2010, sp. zn. 8 Tdo 99/2010
13. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. února 2010, sp. zn. 8 Tdo 160/2010
14. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. února 2010, sp. zn. 11 Tdo 1041/2009
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. května 2005, sp. zn. 8 Tdo 1500/2004